

ESKİLERDEN BİR DÜĞÜN GÜNÜ

İÇİNDEKİLER

Editör	3
BABAM HÜSEYİN YURTTÜRK	4
HASAN HİLMİ TOKCAN EFENDİ	8
BİR KASABANIN ANLATILMAMIŞ ÖYKÜSÜ-4	12
TUNCER BAYKARA’NIN ALBÜMÜNDEN	18
Bu vatani bize bırakan GAZİLERİMİZ VAR MI İDİ	20
YATAĞAN’daki çocuk... ve BEN	22
ERKAN BAYKARA’NIN NOTLARINDAN	26
BİR YATAĞANLI UZMANIN GÖZÜNDEN DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SAVUNMA SANAYİİ	28
HAYROLSUN	33
ERGUVANLAR ÜLKESİ TUNUS	38
Damardından Gelip Geçenler: TÜFEKÇİ HACİ İSMAİL	42
YATAĞAN’IN CEFAKAR FEDAKAR ANNELERİNDEN ABİDE BAYKARA	46
KOOPERATİFLE YAŞAMAK: NECİP APALI	58
ACIPAYAM İLE İLGİLİ KİTAPLAR	61
NURETTİN KUŞ İLE BİR SOHBET	62
ORTA MAHALLENİN ORTASI	66

Denizli- Yatağan ve Çevresi Yayın Organı
Tarih Kültür Folklor Dergisi

Yıl: 31 Sayı: 32 Cilt: 2 (Yeni Dönem Sayı: 7)

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Rasim Aytin

Genel Yayın Yönetmeni

Mustafa Nadir Önay

Yayın Kurulu

Mustafa Karakaya, Prof. Dr. Tarık Baykara,
Mustafa Nadir Önay, Rasim Aytin

Görsel Yönetmen

Yakup Tutum

Web: www.yatagandergi.com

www.yatagandergisi.tr.gg

E-Postalarımız: yatagandergisi@gmail.com

onaymusna@gmail.com - zeybek381@hotmail.com

Para ile satılmaz!

© Dergideki yazıların fikri sorumluluğu yazarlarına aittir.

Kapak Fotoğrafı: İsmail Berber / Yeşilyuvalı Fotoğrafçı

**Genel Yayın
Yönetmeni****Mustafa Nadir
Önay****Şimdiki zamanı atlamadan: Kökü mazide olan âti**

Yatağan Dergisi şimdiye kadar yayınlanan sayılarımızda da görüleceği gibi geniş anlamıyla bir kültür dergisi. Tarihi de içinde barındıran bir yayın bu. Yazılarımızın pek çoğu Yatağan'ın geçmişte yaşayan değerleri ile ilgili. Bu demek değil ki günümüze ve geleceğe yer vermiyoruz. Biz kültürü geçmiş, yaşayan ve gelecek şeklinde parçalara ayırmıyor bir bütün olarak görüyoruz.

Hani nakledilir ya bir gün Ziyâ Gökalp, Yahya Kemal'e yarı şaka:

Harabisin harabati değilsin,

Gözün mazidedir âti değilsin.

Diyecek olmuş da, Yahyâ Kemal,

Ne harâbî ne harabatiyim,

Kökü mazide olan âtiyim.

Cevabını yapıştırmış. Biz de öyle düşünürüz.

Çok farklı kalemlerden çıkan yazılarımızda da amacımız geçmiş anı o günlerin nostaljisiyle yaşamak değildir. Elbette her neslin yaşadığı zamanlar hürmete layıktır ama asılan değerlerden haberdar olup güzel değerleri devam ettirebilmektir. Zaten bilenlerin malumudur donup kalan kültürlerin geleceğe kalıp yaşaması mümkün değildir. Güzel olan gelişerek devam etmektir.

Biz de dergimizde bu ilkeyi gözeterek geçmiş kurumlar ve nesiller gibi yaşayanlara ve geleceği ilgilendiren konulara da yer veriyoruz. Yaşayan değerlerimizle ilgili röportaj ve yazılar da sayfalarımızda yer alıyor. Bir

de Yatağan'ı yakından ilgilendiren bilim ve teknoloji ile ilgili konular var. Geçmiş sayılarımızda Mahmut Akşit ile ilgili bir yazıya yer vermiştik. Şimdi de hemşehrimiz Levent Akşit savunma sanayi konusunda bir yazı kaleme aldı.

Yatağan geçmiş yüzyıllarda savunma sanayiye ilgilendiren kılıç ve barut imalatı ile öne çıkan bir belde. Şimdi de çakı-bıçak ve el aletleri imalatı ile tanınıyor. Fakat muhtemeldir ki önümüzdeki dönemlerde Yatağan sanayisi yaptıklarına ek olarak sağlık aletleri, otomotiv ve savunma sanayisi gibi alanlara da açılabilir. Yatağan bunu becerebilecek bir tarihi geçmişe ve birikime sahip.

Bu sayımızda yine birbirinden güzel konular, yazılar ve resimler var. Özellikle Prof. Dr. Tuncer Baykara'nın albümünü açarak dergimize gönderdiği resimleri anmam gerekir. Yatağan'ı şerefliendiren dünyanın sayılı Türk tarihçilerinin ziyaretlerini gösteren bu fotoğraflar çok değerli. Kendisine çok teşekkür ediyoruz ve başka okuyucularımızın da fotoğraflarıyla dergimize katkılarını beklediğimizi ifade etmek istiyorum.

Bu sayıda aramıza yeni bir yazısıyla Prof. Dr. Ayşen Baykara da katıldı. Hem kendi yazısı hem de rahmetli eşi Erkan Baykara'dan kalan günlükten aktardığı çok değerli bir yazı ile dergimize katkı verdi. Teşekkür eder, yeni yazılarını bekleriz.

Gelecek sayılarda buluşmak dileğiyle.

BABAM HÜSEYİN YURTTÜRK

MUSTAFA YURTTÜRK

*Hüseyin Yurttürk Gönen Köy Enstitüsünde
(Ön sıra sağdan ikinci) Üst sıra sağdan ikinci kişi Muhammet Öztürk.*

İlk ve daimi öğretmenim, hayatımı şekillendiren, beni hayata hazırlayan babam, Çavuşların “Üsen Öğretmen” 1932 Yılında Berber Mustafa ve Hanımı Emine’nin 8. Çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Anlattıklarından aklımda kaldığı kadarı ile çocukluğunda babası ve ağabeyleri ile tarlada çalışmış, ekin biçmiş ve harmanda çalışmış. O zamanın zor şartlarında 1946 yılında ilkokulu bitirmiş ve köyümüzden bir öğretmenin özel çabası ile köyden birkaç arkadaşı ile Isparta Gönen Köy Enstitüsüne kayıtları yapılmış. Tek katlı barakalarda hem ders öğrenmişler hem atölyelerde o zamanın teknik bilgilerini almışlar. Kalabalık yatak-

hanelerde yatmışlar. Kendi ifadesi ile “ ilk defa bir masada herkes kendi tabağından yemek yemiş, herkesin kendi yatağı ve yorganı olmuş”. Birkaç hafta geçince köyden birlikte geldikleri arkadaşları köyü ve ana babalarını özleyip dönmeye karar vermişler. Tahta bavullarını hazırlayıp okuldan kaçacakları zaman babam ve Muhammet Öztürk bir karar almışlar: “Köye dönsek ne yapacağız mal yok mülk yok, ya çiftçi olacağız ya bıçakçı “. Muhammet Öztürk ile birlikte ikisi kalmış ama diğerleri köye dönmüş. Zaman zaman parasız kaldığı zamanlar da olmuş elbette, o zamanlarda Yatağandan “ Yola giden “ ve Gönen paza-

rında köyümüzün imalatlarını satmaya gelen köylülerimizden borç istermiş. Bu olayı hatırladığında duygulanır köylülerimizin “agam ne gadaa lazımsa vereyim ben köye gidince Bubandan alırım” dediklerini gururla anlatırdı. Sonra da “babam sabah erkenden çifte gider başkalarının da tarlasını sürer öğleyin dükkanına gelir sandalyesini ters çevirip sırtını yaslar ve müşteri gelinceye kadar uyuklayıp dinlenirdi, berber olduğu için az da olsa peşin para kazandığı için babamda her zaman para olurdu ve benim aldığım borçları da mutlaka öderdi. O yüzden Gönen’e gelen köylülerimiz ben istemesem bile her zaman ihtiyacım olup olmadığını sorarlardı” diye devam ederdi. O yıllarda Yatağandan Gönene gidip gelmek de çok zor. Köyden yaya olarak Karacay’a gidip orada gecelediklerini ve misafir kaldıkları evin “dam”ında mısır koçanlarının üstüne serilen bir çul yatakta yatıp sabah gün doğmadan yola koyulduklarını anlatırdı. Her seferinde de gülerek “şimdi en çok şaşırdığım da içinde sadece her tarafı yamalı bir “göynek” olan o tahta bavulu neden her geliş gidişimizde taşıyorduk bir türlü aklım almıyor” derdi.

1950 yılında Gönen Köy Enstitüsünden mezun olup o zamanlar Acıpayam İlçesine bağlı iken sonradan Burdur Tefenni İlçesine bağlanan Gılman (şimdiki adı Belkaya) köy okuluna tek öğretmen olarak tayin oluyor. Köyden aldığı yatak yorgan ve birkaç parça eşyasını Antalya istikametine giden tomruk yüklü bir kamyonun üstünde Gölhisar yolu üzerindeki kavşağa kadar getiriyor. O yükü köye kadar yürütmesi imkansız. Köy yolu üzerindeki su değirmeni-ne buğday taşıyan bir at arabasına atıyor yüklerini ve değirmene kadar gidiyor. Değirmenci o gece onu misafir ediyor ve köye haber salıyor öğretmen geldi diye. Ertesi gün köylüler katır getiriyorlar ve babamı köye götürüyorlar.

Köye ulaştıklarında edindiği ilk intiba: “Köye dağ yollarından dolana dolana gel-

dik köy dağın içinde çanak şeklinde bir vadede ve köyde tarihin icat ettiği ilk tekerlek bile yok. Ne kağıdı ne at arabası hiçbir yerden tekerlekli vasıta ile ulaşılamayan bir yer.” Babamı Muhtar ve köylüler sevinçle karşılıyor. Çünkü Gılman köyüne okul yeni yapılmış, babam da köyün ilk öğretmeni. Muhtar öncelikle babamı bir eve misafir olarak yerleştiriyor sonra okula bakmaya gidiyorlar. “Okulun kapısını açıp girdim yepyeni okul ama sadece dört duvar, içinde ne sıra ne kara tahta ne öğretmen masası var.” Okulların açılması yakın, köyde okul ilk defa açıldığı için okuma hevesi olan çok. Babam 18 yaşında bir öğretmen 16 yaşındaki çocuklar bile okula kayıt yaptırıyor. Kayıt yapılan kız öğrenci sayısı da neredeyse erkeklerle eşit. Köylülerin yardımı ile derme çatma bir öğretmen masası ve bir karatahta yapılıyor ama çocukların oturacağı sıralar yok. Babam ona da bir çözüm buluyor. Her çocuk evinden pösteği, minder kilim ne bulduysa getiriyor. Önlerinde de altına ayak yaptıkları tahtaları uzatıp sıra olarak kullanıyorlar. Çocuklar sınıfın kapısında ayakkabılarını çıkarıyor ve içeride diz çökerek eğitim görüyorlar. Isınmak için de çocuklar her gün birer odun getiriyor. Birkaç ay sonra babam derste iken dışarıdan sesler geliyor “Bu ne rezalet cami mi burası yoksa mescit mi? Böyle okul olmaz” ve kapı hışımla açılıyor. Babam ne olduğunu anlamaya çalışırken sonradan Müfettiş olduğunu öğrendiği şahıs da içeriye görünce etrafa şaşkınlıkla bakıyor. Az önce bağırarak söylediği sözleri de hiç gündeme getirmiyor. 10 -15 dakika kadar babamla ve çocuklarla konuşup çıkıp gidiyor. Babam kısa süre sonra okulun hemen bitişiğindeki tek göz odalı öğretmen lojmanına yerleşiyor ama köylüler her gün babama yemek getiriyorlar. Öğrencileri okumaya hevesli, köylüler öğretmene saygılı. Kısa sürede sağlam arkadaşlıklar ve dostluklar ediniyor. O zamanlar bit salgını da var elbette. Babamın hiç unutamadığı ve her zaman anlattığı bir olay da bit ile ilgili. Her gün

Hüseyin Yurttürk'ün 1952'deki düğünü

Öğrencilerinde el temizliği ve bit kontrolü yapıyor. 14 yaşındaki bir kız öğrencisinin kafasının her yerini bit sarmış görünce, babam makası alıyor ve kızın saçlarını kesip evine gönderiyor. Saçlarını iyice yıka annen baban da bitleri temizlesin diyor. Yıllar sonra bile bu olayı “ ben çok safmışım, genç bir öğretmen genç bir kızın saçlarını kesiyor ve o kızın anne babası bu konuda bana en ufak bir sitemkâr davranışta bile bulunmadı. Burası üstelik dağ köyü, başka yerde olsa beni vurmaya gelirlerdi” diye heyecan ve sevgiyle anlatırdı.

Bu şekilde bekâr olarak köyde 2 yıl geçtikten sonra babama Mustafa Efendi Hoca'nın küçük kızı Feride'yi istiyorlar. Çavuşların Berber Mustafa ile Mustafa Efendi Hoca böylece dünür oluyor (Benim adım da iki dedemin adı). Bu fotoğraf da 1952 yılında düğün günü çekiliyor. Babamların Yaka Mahallesi'ndeki evinden kız almaya gidilirken evin kapısında çekilen bu tanıyanlar bana yazarsa sevinirim. Artık Gilman köyünde evli bir öğretmen olarak çalışmaya

başlayan Hüseyin Öğretmen ve anam Feride köylülerle çok iyi dostluklar ediniyorlar. Bu dostluklar yıllarca devam etti Gilman köylüleri düğünlerine derneklerine babamı her zaman davet ettiler, hatta bir çok etkinliklerine ben de katıldığım için Gilmanlıların bir çoğunu tanıdım. Babam Gilman Köyünde 1955 yılına kadar çalışıyor. Bu 5 yılda okuttuğu birçok öğrencinin başarılı olduğunu ve tahsil hayatlarına devam edip öğretmen, ebe, hemşire, polis ve diğer mesleklerden bir çok öğrencisi olduğunu daima gururla anlatırdı. Babamın Gilman köylüleri ile bu kadar samimi olmasını ve köylülerin yıllarca babamla dostluklarını devam ettirmesini merak edip sorduğum bir Gilmanlı amca bana aynen şöyle dedi: “babam köyümüzün ilk öğretmeni idi ve tam 5 yıl bizim köyde çok iyi öğretmenlik yaptı. Babandan sonra gelen hiçbir öğretmen köyümüzde iki yıl kalmadı.”

1955 yılında babamın tayini Köyümüz Yatağan'a çıkıyor ve 3 yıl Yatağanda öğretmenlik yaptıktan sonra 1958 yılında Ankara

Etimesgut Zırhlı Birlikler Tümeninde Askerlik yapmak için köyümüzden ayrılıyor. 1959 yılı sonunda Askerlik görevi bitince tayini Yüreğil'e çıkıyor. Yüreğilde çalıştığı sırada 27 Mayıs İhtilali olunca babam Muhtar olarak atanıyor ve seçimler yapılana kadar Muhtarlık görevi ile birlikte öğretmenlik yapıyor. Daha sonra tayini yeniden Yatağan'a çıkıyor. 1965 yılında ablam ilk okulu bitirince, köyümüzde orta okul olmadığı için Denizliye tayin istiyor ama Merkezde boş kadro yok denilerek tayini Serinhisar'a yapılıyor. 1965 ile 1968 yılları arasında Serinhisar Şair Eşref İlkokulunda öğretmenlik yaptıktan sonra Denizli Ressam İbrahim Çallı ilkokuluna tayini çıktığı için Denizliye taşınıyoruz. 1976 yılına kadar Ressam İbrahim Çallı ilkokulunda Öğretmenlik, Müdür yardımcılığı ve Müdür olarak görev yaptıktan sonra İstiklal İlkokuluna Müdür olarak tayin ediliyor ve 1984 yılında emekli olarak aktif öğretmenliği bırakıyor.

24 Mayıs 2008 tarihinde Yatağan ilkokulunda 1956- 1957 ve 1957-1958 yıllarında 4 ve 5. Sınıfı okuttuğu öğrencileri Köyümüzdeki Okulda bir toplantı düzenlediler. Bu toplanma ile ilgili Öğrencisi Eczacı Süleyman Arslantürk şunları yazdı: "Dağılışımızın ellinci yılında, 24 Mayıs 2008'de Yatağan'da, okulumuzda, sınıfımızda, öğretmenimiz Hüseyin YURTTÜRK huzurunda, numara sırasına göre Nurettin KARABABA, Halil OĞUZ, Ömer AKŞİT, Şehinvar ÖZKAN, Aydın BAYKARA, Abdullah KARAKAYA, Mustafa ÇALHAN, Süleyman ARSLANTÜRK, Mehmet Emin GÜLCENBAY, Melike HORASANLI, İsmail DURMAZ, Kamil AKTAŞ, Yavuz KAYA, Mehmet Emin DEMİRBİLEK, Mehmet GÜLCENBAY, Fevzi AYDOĞAN, Ramazan DEMİRÖRS, Ali YÜCEDAĞ ve rahmetliler Abdurrahim KAYA, Lütfi AYDOĞAN, Hacer YURTTÜRK ruhları ile toplandık. Son "Türküm, Doğruyum, Çalışkanım"ımızı söyledik. Yarım gün yeniden tanıştık, konuştuk, anlaştık, ağlaştık,

İbrahim Çallı İlkokulu'nda grev yaptığı yıllarda Yaşar Çallı ve öğrencilerle.

sarıldık velhasıl çocuklar gibi şendik. En iyi şiir okuyan, duygulandıran, okurken insanı dipdiri kılan, için için ağlatan Melike HORASANLI arkadaşımıza, bütün ısrarlarımıza rağmen "Bayrakları Bayrak Yapan" şiirini okutamadık. Sınıfın en yaramazı, en ele avuca sığmayanı, tutulamayanı Ramazan DEMİRÖRS, "Ben, sırf sizlerle birlikte olabilmek için, dördüncü sınıfta sizi iki sene bekledim" dedi.

Bastonlu öğretmenimiz hep genç idi. "

Babam o gün 50 yaş gençleşmiş ve eski günlerine dönerek çok mutlu olmuştu. O toplantıya katılan herkese bir kez daha yürekten teşekkür ediyorum.

Son zamanlarında demans rahatsızlığından dolayı bir çok anısını unutan babam çok sevdiği Gılman köyü ile ilgili anılarını bile zor hatırlar olmuştu. 2016 yılında Sayın Muhammet Karaçay DRT televizyonunda yayınlanan Fotoğraflarla Anılar Programı için babamla bir çekim yapmış ve Babam çok mutlu olmuştu. <https://www.youtube.com/watch?v=ukHJ1qavT1s>

26 Eylül 2018 tarihinde ebedi aleme göç eden babama Allah rahmet eylesin mekanı cennet olsun.

I. TBMM DENİZLİ MİLLETVEKİLİ

ACIPAYAM MÜFTÜSÜ

HASAN HİLMİ TOKCAN

EFENDİ

İBRAHİM AKMAN

HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Hicri 1383 senesi Ramazan ayının 27. gününe tesadüf eden 20 Kanun-i Evvel 1282 (1 Ocak 1867), Garbikaraağaç Acipayam kazasının Yüreğil köyünde dünyaya geldi. Büyüyük dedesi Yüreğil köyünde Yanbeş lakabıyla anılan 1756 doğumlu Müderris Hasan Efendi'dir. Hasan Efendi Yüreğil köyünde Seke denilen mevkiye ilk medreseyi kurmuştur. Oğlu 1790 doğumlu Hacı Emin Efendi babasının yerine geçerek medreseyi genişletmiş. Yatağan'a çok yakın olduğu halde ilmi meziyeti ve düzgün ifadesiyle dini hakikatleri anlatmakta büyük bir maharet göstermesinden dolayı medresesine 250'den fazla öğrenci toplamıştır. Emin Efendinin oğulları 1828 doğumlu Hüseyin 1831 doğumlu Mustafa Ali 1833 doğumlu Hoca Hasan babalarının yolunu tutmuş ve onu takip etmişlerdir. Müftü Hasan Hilmi Efendi Hüseyin Efendi'nin oğludur. Hasan Hilmi Efendi ilköğrenimine müteakip babası Hüseyin Efendi'den 1882 tarihine kadar Arapça ve mantık dersleri aldı. Daha sonra öğrenimini, Yatağan Medresesi'nde sürdürdü. Buradan 1889 yılında icazetnamesini aldıktan sonra Konya'ya gitti.

Konya'da dört yıl süreyle, Ziraiye Medresesi'nde Kadınhanlı Müftü Hacı Hüseyin Efendi'nin derslerine katıldı. Daha sonra Dere Camii Medresesi'nde Abdullah Efendi'den Feraiz görerek tekrar icazetname aldı. 1894 yılında memleketine dönerek, babasının dairelerinde eğitim-öğretim ile meşgul oldu.

39 yaşında iken (31 Aralık 1905) tarihinde Garbikaraağaç Acipayam Müftülüğüne vekaleten atandı. Kaza İdare Meclisinin uygun görmesi üzerine, 8 Nisan 1907 tarihinde anılan göreve asaleten atandı.

O tarihlerde müftüler seçimle tayin edilirdi. Seçime ilçenin hocaları, belediye başkanları, eşrafı encümen üyeleri, yönetici, ulema, esnaf ve halk temsilcileri katılırdı.

1908 yılında Müftü Hasan Hilmi Efendi ilk defa "Usul-i Cedit Mektebini" Ali Vehbi ile birlikte Yüreğil köyünde kurmuş Acıpayam ve çevresinde cehaletle savaşılmış ve büyük bir eğitim hamlesi gerçekleştirmiştir. Ali Vehbi Müftü Hasan Hilmi Efendi'nin şahsiyeti ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmişlerdir: Fazileti ahlakiye ve nüfuza nazara malik bir ilim adamıdır.

Duyuş ve sezişi anlayış ve kavrayışı, terbiye ve nezaketi, adalet ve istikameti, amme haklarını bir hakkın korunmasıyla efkârı tes-hir ve tekmil kaza halkının saygı, sevgi ve te-veccühünü kazanmış yüksek bir şahsiyettir. Varlığını; müspet bilgisi, halka inmesi, güler yüzü, tatlı dili ve hoş sohbet tavrıyla belirtilen bu değerli müftümüz akranına bir imtisal numunesi olmuştur.

Halka yaptığı uyarı ve öğütleriyle kalplere nüfuz ederek köydeki dirlik ve düzenliği bir kat daha canlandırmıştır.

Yüreğil halkı bayramlarda akraba ve büyüklerine ziyarete giderler. Bilhassa her iki bayram günleri namazdan çıkınca Müftü Hasan Hilmi kendi dershanesinde tekmil köy halkının ziyaretini kabul eder. Ziyaretçiler için daha önceden hazırlanmış olan sofralar kurulur. Herkes akran ve emsaliyle grup grup oturarak yemek yerler. Dualar yapılır. Hocanın gönlü tatyip edilip rızası alındıktan sonra herkes evlerine dağılırdı. Yüreğil halkı birbirleriyle yaşadıkları ihtilaflı meseleleri büyüklerinin bilhassa Müftü Hasan Hilmi'nin tavsiye ve tembihleriyle hal ve fasleterek birbirlerinden şikayet ettikleri ve mahkemelere düştükleri görülmemektedir. Ayrıca Müftü Yüreğil halkına; birlik ve beraberlik hislerini, kardeşlik, hürmet ve riayet duygularını iyice aşılamıştır.

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA HASAN HİLMİ TOKCAN EFENDİ

İzmir'in işgal edilmesinden sonra 17 Mayıs 1919'da Acıpayam'da da İzmir'in işgali protesto mitingi düzenlenmiş bu mitingde Müftü Hasan Efendi yaptığı konuşması ile hal-

kın milli duygularının galeyana gelmesinde etkili olmuştur. Mitingin ardından aynı gün İstanbul Hükümeti yetkililerine bir protesto telgrafi çekilmişti. Bu telgrafta İzmir ve dolaylarının Yunanistan'a verileceği haberinin alınması üzerine halkın heyecan ve galeyan da olduğu ifade edilmiş, Acıpayam halkının milli tarihi ve kültürel haklarımıza açık bir tecavüz olan bu düşünce ve girişimleri protesto ettiği bildirilmiştir.

Müftü Hasan Hilmi Efendi Denizli Heyet-i Milliyesinin kurulmasından civar ilçelerde Kuvay-i Milliye örgütlenmeleri başlayınca 24 Mayıs 1919 tarihinde Acıpayam Kuvay-i Milliye Teşkilatını kurmuştur. Yunan birliklerinin Aydın'a kadar gelmesi üzerine Müftü, Teşkilat olarak yazdığı gönüllü askerlerden oluşturduğu Acıpayam Müfrezesi'nin başına geçerek 23 Temmuz 1919 tarihinde Köşk cephesine gitti. Kendisine mahsus çete reisi mührü bulunan Hasan Hilmi Hoca, Acıpayam ve havalisi Milli Mücadele resmi çete reisi görevini de üstlendi.

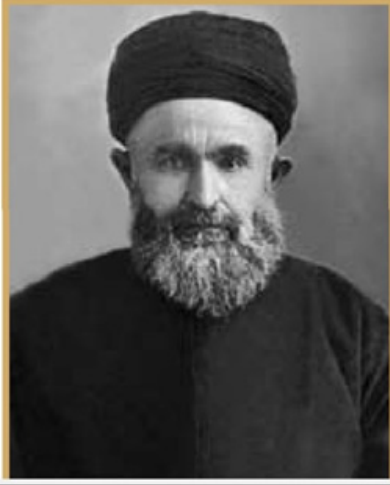
Yeğeni olan Hüseyin Ersoy'un şu ifadelerinde Milli Mücadele'de Acıpayam yöresindeki teşkilatlanmayı ve emniyeti nasıl sağladığını anlıyoruz.

"Dayım Acıpayam ve havalisi resmi çete reisiğinde bulundu, kendisine mahsus mührü vardı. Milli Mücadele'de her köy kendi başına bir çete obasıydı. Köy yöneticileri hep silahlı çete idi. Köyü bunlar korur ve yönetirdi. Köylerden topladıkları para, iaşe, giyecek bunlar vasıtası ile toplanırdı. Asker kaçaklarının kol gezdiği bir zamanda Hoca adına geldik diye köylüden zahire ve benzer şeyler toplamaya yeltenen sahtekarlar bulunuyordu.

Yeşil Ova'nın bazı köylerinde Hasan Efendi'nin gönderdiği adamlara itimat edilmesi üzerine Hoca Efendi'yi ve mührünü tanıyanların yardımcı oldukları görülür.

Sivas Kongresi'nde oluşturulan Heyet-i Temsiliye'nin Denizli'den beş milletvekili seçilmesi ve bu seçilen milletvekillerinin 15 gün içerisinde gönderilmesinin gerektiği

DENİZLİ

Hasan Efendi (TOKCAN)

Denizli/Yüreğil Köyü - 1866, Hüseyin - Sabriye - Konya Medresesi - Arapça, Farsça - Müftü, Yüreğil Medresesi Müderrisi, Garbi Karaağaç (Acıpayam) Müftüsü - I. Dönem Denizli Milletvekili - Evli, 5 Çocuk.

Ölüm Tarihi: 07.10.1943

Hasan Tokcan'ın TBMM albümündeki resmi.

emri üzerine Denizli Heyet-i Milliyesi, asli çalışmalarına devam etmekle birlikte daha sonraki günlerde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Denizli'den seçilecek olan milletvekillerinin seçilmesi ile meşgul olmuştur.

Kurtuluş Savaşı'nı yürüten birinci Meclis'te (1920-1923) Denizli'yi temsilen Hacı Hüseyin Mazlum Baba, Belevli Yusuf Bey, Tavaslızade Mustafa Bey, Buldanlı Necip Bey ve Hakkı Behiç seçilmişlerdi. Bu üyelerden Tavaslızade Mustafa Bey'in istifa etmesi üzerine, Acıpayam Müftüsü ve Milli Mücadele'nin mimarlarından olan Hasan Hilmi Efendi üye olarak seçilmişlerdir.

Birinci mecliste milletvekilleri iki gruba ayrılmıştı. Mustafa Kemal'in önderliğindekiler birinci grubu oluşturmuştur. Mustafa Kemal'in muhalifleri ise, ikinci grup adı altında toplanmışlardı. Denizli milletvekillerinden üçü Hasan Hilmi Efendi, Mazlum Baba Efendi ve Yusuf Başkaya Bey birinci grup üyesidiler. Diğer milletvekili Hakkı Behiç Bey ise hiçbir gruba dahil değildir.

Kuvay-i Milliye aleyhtarlarının İtalyan propagandaları ve Köşk Cephesinin düşmesi gibi pek çok ümit kırıcı olayların meydana geldiği günlerde Acıpayam bölgesine İtalyanlara

verilmiş olması dolayısıyla bazılarının İtalyanlara ehven-i şer yani kötünün iyisi olarak görmüş ve İtalyan propagandası yapmıştır. Bunlar daha sonra TBMM hükümetince hapse atılmıştır.

Hapse girenler daha sonra Ankara'da mebus bir olan Hasan Hilmi Efendi'ye Atatürk nezdinde aracı olmaları istemeleri ve suçsuz olduklarını bildirmeleri üzerine Atatürk Hasan Efendi'ye verdiği cevapta; "Onlarda kabahat yok. Biz onlara mütareke ahkâmına ve siyaseti harbiyemizi iyi anlatamadık. Onlar ehven-i şer diye bu iş girdi. Onlara mektup yaz, tevkif edilenlerin de suçu yok, yakında af olacak şu Yunan işini hele bir bitirelim az kaldı." demiştir.

O günlerdeki ümitsiz havanın Hasan Efendi'yi de etkilemiş olması şüphesizdir. Bunu onun şu tavırlarında görüyoruz.

Köşk cephesinin düştüğü günlerde Yüreğil'de köylüyü kadın ve çocuklarda dahil cami avlusunda toplamış, onlara " Yunan maalesef Sarayköy'e kadar gelmiştir. Bizim buralara gelmez ama şayet gelirse hepimiz köyün girişindeki çalılıkta toplanalım. Herkes gücü yettiğince düşmana taş atsın. Böylelikle ne kadar çok zayıat verebilirsek kadrır. Onlarda

Yüreğil köyü

herhalde bize kurşunlarlar. Yunan işgali altında yaşamaktansa çor çocuk hepimizin şerefle ölmesi daha hayırlıdır. Hem bu uğurda ölmenin şehitlik olduğunu hepiniz biliyorsunuz.” demiştir.

Hasan Efendi’nin cepheye asker yazımı sırasında geçen bir hatırasını Hamza İlhan naklediyor.

“Acıpayam yöresini bilenlerin hatırlayacağı gibi 1960’lı yıllara kadar Karahöyük pazarı sadece Acıpayam’ın değil, Tavas, Çameli, Burdur, Yeşilova Tefenni, Gölhisar kazalarının da bir çok köyüne hitap eden büyük bir pazardı.

İşte bu pazarda Hasan Efendi asker yaz-

maktadır. Ben o zaman 13 yaşlarında idim. Hoca halkı o kadar coşturdu ki, yaşıtım olan yanımdaki arkadaşımın yanına gidip, hocam bizi de yaz dedik gözleri doldu, gözyaşları sakallarına süzüldü ve siz biraz daha büyüyün, hem köyde de askere ihtiyacımız var dedi.”

Hasan Hilmi Tokcan Efendi I.TBMM’nin bütün çalışmalarında bulunmuştur. Milli mücadelenin 9 Eylül’de Yunan Kuvvetleri’nin İzmir’de denize dökülmesi ile birlikte sona ermesi ve akabinde I.TBMM tasfiye edilmesi ile görevi sona ermiştir. Hasan Hilmi Tokcan Efendi Milletvekilliği görevinden sonra köyüne geri dönmüş ve köyünde hayatının sonuna kadar çiftlikle meşgul olmuş 07/10/1943 tarihinde Yüreğil köyünde vefat etmiştir.

BİR KASABANIN ANLATILMAMIŞ ÖYKÜSÜ-4

REFİK KARAKAYA

-Geçen sayıdan devam-

1969-70 sezonu, bir yaz sığağı Nuri ile beraber Tümenen dereye gittik. Ortaokula kayıt yaptırmak için, Müdür yok, kayıt yapacak, yerine bakacak yoktu. Sonra uğrayalım deyip yavaş yavaş geri döndük, tam tepeye doruya ulaştık, şimdiki sağlık ocağı tarafından, atletik görünümlü, sarı saçlı, pos bıyıklı, gözlüklü, kısa gömlekli bir öğretmen bizi görmüş, onlar, ne istiyorlar derken, bize işaret ediyor; gelin... Geri döndük, beraber Okula çıktık, müdür odasına alındık. Sarı Süleyman; kimin nesi, neyin fesisiniz derken, hüviyetini getirdiniz mi dedi. Ben o ne dedim, pos bıyıklarını yaydı manidar gülümsedi. Acaba kim kimi işletiyordu, ama ben şaşkınlık içinde bilmiyordum. Zaten nüfus cüzdanımda fotoğrafsız iken aynı sene fotoğraflı olarak değişmişti. Biz yabancı değiliz, Namık Kemal mezunuyum dedik. Ana adı baba adı, doğum tarihi

derken, kaydımızı yaptı. Üç gün içinde vesikalık fotoğraf ve kayıt parası ne kadardır bilmiyorum, kayıt yaptırmış olduk. Sarı Süleyman bize çıra kıymığı gibi battı, neyse... Ben Namık Kemal ilkokuluna 1965-66 yılında kayıt yaptırmıştım, bizim Hacı Enişte, 1963-64 de Namık Kemal mezunu, Cumhuriyet İlkokulu 1964-65 de hayata geçti, Ortaokul bir sene sonra yani 1965-66 senesinde hayata geçti. Zühtü Hoca ile Ali Kabukçu, Ortaokul levhasını Cumhuriyet ilkokulunun ön balkon ayaklarına tabelayı çakmışlardır. Ortaokula ilk kayıtları Muhammet Öztürk hoca yapmıştır. Muhammet hoca hem Cumhuriyet ilkokulunun müdürü ve Ortaokulun ilk muallimi evvelidir, denilebilir. Ortaokul öğretime başladıktan bir ay sonra açılış merasimi düzenlenmiştir. Okul müdürü Ali Kabukçu, diğer öğretmenler: Tahsin Kaya, Süleyman Yanmaz, Ayten Yüret, Cengiz Benli, iki yıl sonra, yani 1967-68 de Urfalı Halil Demircan, kasa-

bamıza teşrif etmişlerdir. İngilizce öğretmeni olarak Göğallar'ın Ümmü hoca görevlendirilmiştir. Ortaokul 1965 ten 1968'e kadar aşağı bıçak Cumhuriyet ilkokulu üst katında faaliyet göstermiş, ilk mezunlarını vermiştir. Daha sonra 1968-69 da Tümenner'in dereye taşınmış, orada 1970-1971'e kadar öğretim görülmüştür, 1971-1972 Eğitim öğretim yılında Medreseye taşınmıştır...

Tümenlerin deredeki okul hamallığı oldu: Ortaokul şapkasını başımıza geçirince 'Cemal Aga 'gibi oldun derlerdi, Ortaokula gitmenin havası Şapkadan belli olurdu, kurumsal bir saygısı vardı. Bir de kravat takmak, bağlamak, profesyonel yaşantımdan altmış sene hiç çıkaramayacağım boyun bağı, olsundu. Ceket, pantolon mecbur olmasa görüp göreceğimiz mi vardı? Adam gibi olmuştun derler, şapkanın içindeki kafa henüz ortama alışmamış, yabancılaşmanın ağırlığı altında ezilen toy, ilk yılların abondeliği, ilk mektepte eğitimciler olarak, Başöğretmen, öğretmen, eğitmen hafızamızda yer etmişken, birden karşımıza hocalar çıktı. Biz hocayı camiden tanırdık, bunlara neden hoca diyorlar diye kendi kendime sormuşumdur. Bizim gibi baldırı çıplakların bu kozmopolit havaya bağışıklığı ne mümkün? Yüzeyselliğin, şatafatlılığın tipleremeleri altında yatan ayrıntılar. Bütünleme ne demekti, kabaca ikmale kalmak. Karnede bütünleme demekmiş.

Bu zamane yolcusu hile-hurdayı, yalama-dolama olmayı nerden bilecek, bilse kaç yazar. İçine sindirebilecek mi? Arkamızda bilinçli ebeveyn mi var? Hocalar gökten zembille inmiş, kerametliler, bize zum yapıyorlar. Ortaokul hocası olmak ne büyük şanmış, avama en yakını Halil hocaydı, Urfalı denilince herkesin kafasında yer ederdi, sıcak karşılanırdı. Diğerleri çarşıda pazarda partneriyle kol kola, sükseli kıyafetlerle alışveriş yapıp, ya da gazete bayilerinde koluna gazete sıkıştırıran bu güzide insanlara gıpta edip, ortaokul öğretmeniymiş derlerdi. Yaşam tercihleri onların olsundu bize neydi, bizden ne istiyorlardı. Göz alıcı olurlardı tamam ama 'Seküler' bir hayatın yabancısı olduğumuz hocalara hoca demek çelişki değil miydi, biz

hocaları kendimize yatkın, şefkatli olarak düşünürdük.

Burdur depreminde, üst sınıflardan 'Mamızı kart' abilerimiz şık giyimli bayan hocaların etrafında sohbet dalmışlar, 'Hocanın bu depremler sizin yüzünüzden oluyor deyivermişlerdi. Bizler adımızı bile mızımlanarak bin bir hallerle sıkılarak söyleyen bizlere horlayarak bakarak; bunlar ilkokulda hiçbir şey öğrenmeden gelmişler, çok tembeller diye tenkit ederlerken, Matematik, Fen, Türkçeden ikmale kalmayı içime sindiremedim. Geriye ne kaldı ki, tarihiyle öğünen milletiz. Es geçtim, anam bile demirci dükkanının garası-gadası içinde soğukta sürünürken, ailemizin hayat şartlarıyla geçim derdinin potasında eriyip gidiyorduk. Demirci dükkanının kapısı önünde durmak, işleri bir ucundan tutmak, okulda geçen zaman hovardalığından daha evlaydı.

Yaz tatili boyunca okuldan uzak kaldım. Okul kurumunun hegemonya olduğunu bilmesek de zaten okul saati dışında demir-kömür tozu içinde olmamak, toz yutmamak vicdani bir suçtu. Dersleri takip edemedik, programları yerli yerine oturtamadık, ihmal ettik. Adeta şartların elverişsizliğiyle de olsa bilmeyerek okulsuz toplum olduk, Hayat mektebi kanımıza işlemiş, bize şart koşulan hayat şartlarının hegemonyasıydı. Akşam olunca elektrikler 3-4 defa kesilirdi. Gazyağı fenerini yakardık, bakkallarda gaz yağı bulmak nelere kadirdi, koştur koştur. Yazılı ödevleri yetiştirme telaşıyla düşünmeyi öğrenmeye zaman yok. Bütünlemeye kaldığımda dersler bıçak sırtıydı, bir şefkate bakardı. Vicdani kanaatler bizde karşılık bulmadı. İşi yolunda gidene hava hoştu. Kendi kendime gücendim. Kopya çekmeyin derlerdi, ben kopyanın ne olduğunu bile anlamazdım, elimdeki kopye kaleme bakar düşünürdüm, her kazanç helal miydi, sana ne helalden haramdan, milletin gittiği yoldan gitsene, Sanki averajla küme düşdük, niye kaldın dediklerinde 'Hacı'nın deyimiyle nadas ettik dedik. Yıllar sonra İvan İlliç'in okulsuz toplumunu sıkılarak okurken bir işimize yaramasa da okul sıkıntısının nelere mal olacağını daha

önce yaşamış birisiydik. Ortaokul 1971-1972 sezonunda medreseye taşınırken Çin'in Köylü kasketli mütebessim lideri Mao'nun 79 yaşına bastığını yazıyordu gazete, toplumsal gerginlikler, savaşlar, enflasyon, fakire fukaraya değişen bir şey yok, iktisatta, fakirliğin sebebi yine fakirliktir diyordu. Hangi gazete-yi ele alsak, işte felek vurdu, kader istemedi, Ramazan ile birlikte çakışan yılbaşılar, yeni yıl uğurlu gelmedi, zamlar, huzursuzluk, pazara filelerle giderdik, artık fileler dolmuyor, --pazardan alışveriş yapanlar aldıkları ötebe-rilerini filelere doldururlardı. Filenin içinde patlıcanlar ayakkabı gibi parlardı uzaktan, herhalde derdik amcamız teyzemize yeni çift ayakkabı almış der espri yapardık.-

O zamanlar bir evde ayakkabı satın almak önemli bir atlımdı, ayakkabı çulu çıkana kadar tamirle iş görürdü. Eski ayakkabıları devlet zimmeti gibi saklardık - kayıttan düşürmek için — Pazara dalmadan önce, bisikletin sepetliğine imal edilen çakı bıçakları yükler, desteler halinde birazını çakı-bıçak dükkanlarına, birazını kooperatife dağıtım yapılar. Kooperatifte isim isim herkesin kendi dolabı vardır, dolapta mal varsa satılmamış mal durgun olur, moral bozulur, mecbur koyacak-sın, kooperatifin kasasında para varsa bir miktarını verirler, para yoksa veresiye koyarsın. O hafta Pazar sönük geçer, fiyatlar pahalı gelir, ürünler kalitesiz görünür, beğenmezsin bahane üretir durursun, hele bir de baba oğluna okul için spor eşofmanı alacaksa öfkesinden yanına hiç varma, seni gönderir tembih eder, babam haftaya verecek şimdilik yazadurun dersin, satıcının gönlü olmaz, biz de peşin aldık, peşin satıp yerine yenisini koyacağız der usulünce geri çevirir, itibarın düşer.

Elindeki zeytinyağı şişesini doldurmak için, yağcuyu ararsın, yağcı Kızılhisarlı Osman Amca; başında fötr şapkası, külotlu pantolonu, yağdan pastan meşin gibi ısıldayan montuyla bizi teskin eder, şişeyi bırakdırır... Geçerken alana kadar kışın şişedeki yağ don tutardı. Portakal sergisini gezerken portakalın kabukları kalınmış, Belediye çavuşu Hamza bey ben bunu sattırmam, topla tezgahı diyordu. Nasıl ettiler bilmem, yazın kiraz

sergisindeyiz. Mehmet amcam "kiraz kaç?" dedi, satıcı "5.lira"dedi. Amcam da yenmez pahalı dedi. Yıllar geçse de hayat dar geliriye hep aynı. Veresiye bir yük zere alırsın değirmene gönderirsin, eve un lazım, tencere kaynaması lazım. İmalatlar satılmazsa içinden üretmek çalışmak da gelmez. Çünkü hammadde olan çelik için de para lazım, işlenmiş mamulleri teslim edip yerine ham demir alıyorduk. Bizimkisi derlerdi; eğirdiğini yüne değiştirmek. Gazete İzmir'de kuzu eti 30 liraya fırladı yazıyordu, zaten kasaba manava uğramaya gerek yok.

Hele 73 seçimleri, kadayıfın altı kızarmaya başladı. Her gün tv.de naklen yayın. Avrupa artistik dans yarışmalarında vals edip partnerinin kollarında uçuşan kelebekvari figürler, dünya bozulacak dediler, her gün zam da zam, slogan oldu, bastır Karaoğlan plakları yok sattı. Büyüklerin konuşmalarından etkilenirdik, --hani bir zamanlar Alman ekonomisi çökmüş, ekmek almaya giden çocuk para yetmediği için eve geri gelip, tekrar gittiğinde ekmeğe zam geliyormuş, işte o hesap evde çay şeker bitene kadar piyasaya yeniden zam geliyordu.

Öğrenci nereye kaçsın, sinemaya, gastele-re, tarihten güncelliğe haber, magazin sayfaları arasına başımızı sokardık. Gergin haberleri yumuşatmak, gaz almak için sıkıştırıp tıktıştırıp okuyucuyu cezbederler, afiş, ilanlar, reklamlar, sinema programları, bugün İzmir'de, Denizli'de sinemalar, eğlence, gazino programları, Latin revü şov programları, sosyete haberleri, bir garip yolcuyum şarkısını birlikte söylediler, kadeh kaldırdılar. Bir keresinde Durnalı amca, Osman dedeme takılmış; kollarını birbirine çengelleyip kadeh kaldırıyorlar, o neyin nesi dermiş. O da içmeseler söylenir mi dermiş. Cemiyet haberleri gırla gidiyor, kendini peygamber zannetti, ben Zeki peygamberim dedi, duvardan atladı gözünü hastanede açtı. Evli adam aşkına karşılık bulamadı, aşığını delik deşik etti. v.b., özel hayatlar, sanatçılar arası flörtler, hayat arkadaşı arama mektupları, bu yıl benim yıl-ım olacak derken, fazla soyunmaktan gribe yakalanan bikinili yosmalar, ah o bitirim sinema afişleri bu kadar mı etkiler, sinemalara

yönlendirirken evde durulur mu? Çeko seyirci rekoru kırmıştı. Her gün bisikletle sinema afişlerine bakmaya giderdim, elim yetişmese de mahrum kalsam da. Sinema yoksa Tomikis kitapları vardı. Moda rüzgarları köyde estiriyor, İspanyol paça modası, şeker torbalarından çıkma beyaz sükseli pantolonlar, Üste siyah ceket, boyunda fular, goca demir tokalı kemerler, yumurta topuk ayakkabılar, nacak gibi favoriler, kız gibi uzun saçlar, bizim evde sıkıyönetim modaydı, azıcık saçlar uzadı mı, hemen git gel berbere kafayı kabak ettirir gelirdik.

--Hasanali emmim anlatmıştı, 1940'lardan önce kuşak dokunurdu, aynen acem şalı gibi. Kalçadan göğüse kadar sararlar. Eskiden üç etekli entari giyilirdi, erkek kadın herkes giyer. 19'luların asker uğurlaması var Tokat harman yerinde, dua edilirdi. O sıra jandarma geldi, ne kadar Fes varsa toplayıp kestiler fesleri, Yarengümeli Hüseyin usta iki hayvan yükü Şapka getirdi, sonra işi batırdı. Yarengümeli Omar ustada şapkacıydı, damadını Yatağan'a bıraktı gitti. Köye ve etrafa yetiştiriyorlar. Mollabekirler'in Hacı İsmel dayının hanımı Gülsüm ninem en meşhur terziydi.

Fes ile birlikte entariyi de kaldırdılar. Biz yine kuşağa dönelim, kuşağın üstüne şeytan bezinden miytan, aşağısı siyah kıldan çağşır giyilirdi, Kızılhisar'da dokunurdu. Şeytan-bezi fabrika dokumasıdır. Miytanı Gülsüm ninem dikerdi, Sonra Hacı Terzi de dikdi. Adi ayakkabılar giyilirdi. Hali vakti iyi olanlar gök kumaştan, siyah kaytanlı işlenti Muğla miytanı giyerdi. Miytan yarım ceket olur, efe yeleşine benzer. Herkesin belinde toplu tabanca olur, sapı beyaz madenden. Gaytanlar miytana ve çağşırların paçasına işlenir, yakıştırır. Cezaevinden kolan getirirler, envai türden kolanların alt kenarı gök, üstü siyahlı, yeşilli renk işlenir. Uzunluğu 5 metre, eni iki parmak olarak kuşağın üzerine kuşanılır. 7 den 70 ine kadar vardı.

Toplu tabancaya ses çıkarmazlardı. Mermilerin kovanlarını Kazzaklar'ın Mustafali dayı doldururdu (gümüş parayla 2,5-3 kuruş, 8'lik büyük gümüş 6 kuruştur. 4'lük küçüğü 3 kuruştur. Gümüş paranın en büyüğüne mecit

denir, 50 kuruştur. 1/3 mecit çeyreği. Osmanlı sarı lirası 9 kuruş idi, bir yüzünde TL diğer yüzünde Osmanlı lirası yazılır. Kağıt para yoktu. Kaime altın karşılığı kayıt altına alınarak piyasaya sürülen paradır, halk kaç gayme bu der. 1925'li yıllardan önce bunlar vardı, 1925'li yıllardan sonra "metelik" çıktı. Metelik 2 kuruş, 4 metelik 8 kuruş, bir meteliğe bir koca okka leblebi, 500 dirhem 1 okka, 4 meteliğe 6-7 kilo leblebi eder. Yarım metelik ve bir metelik fakir olanlara düşer. 4 metelik zenginlerde bulunur. Meteliklere az gümüş karıştırılmış maden bulunur. Bir de İngiliz sarı lirası vardır tokalı olarak. Kadınlar takı takarlar, zenginler de 3-5 tane olur. Fakirlerde ne gezer?)-

İkinciye doğru gazete kuyruğu, iki yerde satılırdı. Biri belediye binasında bakkalda, diğeri eski kooperatifte, otobüsler geldi mi telaşı içinde, belediye otobüsü geldiyse hal binasında, kooperatif otobüsü geldiyse eski kooperatifde, eski kooperatifin otobüsüne kahba goca sarı demek hayranlık ifadesiydi, böyle lanse edilirdi. Gaste almak bile itibar meselesiydi, Gasteler tiraj yarışına girerlerdi. Her yıl lise ve dengi okulları kapsayan yılın sporcusu anketi yaparlar, hangi okulun temsilcileri çok gazete alır kupon keserse o okulun adayı süre sonunda yılın sporcusu olurdu. Her şey seyrinde giderken anketler son günde bir gecede gaste satışı ile yılın sporcusu sürprizi sabah ışıırken belli olurdu, çıtı pıtı gasteler bile cazibesini artırmak için birinci sayfaya ünlü isimleri, Brigitte Bardotlar, Ursula Andresler, Liz Taylorlar, Lolitaları sıkıştırır konu başlığı uydururlar: işte bu köşede erotik poz veren dilber de İsrail ordusunda çavuşmuş!.... Anarşi olayları, sokak kavgaları, boykotlar, duvara yazı yazma, belediye işçileriyle polis arasında arbedeler, asayişle ilgili yerel haberler okurduk. Bütün bunlar olup biterken bile bizim bir misyonumuz var, bir taraftan eli işe yatkın Yatağan çok dar boğazlardan geçer, biz dar boğaz, enflasyon dinlemeyiz, imal edilen mallar canavar marka olmuş önemli değil, gatdır gider, Enflasyonun %110'larında bile bize durmak yok, babam derdi; bu köyün mallarını kim nereye alıp

1970'li yıllar başında Zühtü hoca (Sandalyede oturan) ve yanında fotörlü bıçak ustası Hakkı Altıntaş ile diğer Yatağanlılar bir düğünde.

götürüyor, hani derya deniz olsa dolup taşar. Elektrik bile sık sık kesilir gelmez, hatlar direkler yenilense de enerji dar boğazı. Bulgar elektriği kesti derler. Bulgaristanı Jivkov yönetir. Gevelemek yok, sigara bile karaborsada. Bulgar Samsun'u, Maltepe'si.

1972'de ortaokulda matematik öğretmeni zihin hesaplarıyla yorarken bizleri, bugün kesintinin babalarınıza zararı bu köyün tamamına bir milyona mal olmuştur diye hesapçı bir zihniyet sunmuştu. Havalarda eser yağar, kar kış ortalığı çamur deryasına çevirir, kışlar hep çetin geçerdi. 13 şubat 1973 günlerden Salı, hava yine yoğun, ortalığı silip süpürüyor. Akşamın karanlığından kalma merak, sıkıntı, kafa yorgunluğu, içim geçmiş. Yorgun düş beni yordu da yordu. Film kopmasaydı 'İrfan Atasoy' yağan kurşunların arasından hala takla atıyordu.

Kompleks işte benimkisi beden dersinde üç kasa boyunu aşamıyorum, dengem bozuluyor. Neyse ki içim üşümüş, bu kez aşağı

ölüzger esiyor, uyandığımda soba soğumuş, akşamın ayazını geçenin karanlığı kadife bir dokuya bırakmış, sabah ışımaya başlamış, esneye esreye iki delik göz pencereye abandım. Havaya baktım, Allah bilir ya hava da kar sesi var. Dışarıdan belli belirsiz hoparlör sesleri eğile büküle rulelenmiş inilti ile pencerenin kovalçılarından, rüzgârın ısıklı sesine karışıp spagetti gibi burka burkula içeri sızıyor. Akşam geç geldik, telaş vardı, her sala sesi yanık yankılı, insana kıymık gibi batır. Koşuşturmacalar, kapı önünde silüetler, çömenler, öğlen oldu kar lapa lapa atıyor, diz boyu, akşamdan beridir çekilen soğuk sıkıntılar yağan karlar rahmet olup kara toprağa karıştı.

Emin dedem çığlığı sevmeyen, herkesi kendine benzetmeye çalışan hakimiyet, varlığıyla ısıracı bir atmosfer. Asabiyet, tezcanlı. Aca ba şaka mı ediyor, ciddi mi? Çünkü nükteli. Bağyan'da değneğini kaybetmiş. 'Çocuklar değneğimi bulun dögeceğim'derdi. Her şey

ondan sorulurdu, usta deyince her şeyden anlayan akla gelirdi. Bıçakçı ustası Emin a, Hakkı usta, Çancı Osman usta, Karabey ustalar, Metin Ol' isimli kamyoneti, otobüse çevirmişlerdi. Otobüs dükkânın önünde beklerdi. 1949 yılında Yokuş dibinde Hacı Osman deresinde köy muhtarlığına ait değirmenin işletmeciliğini almış, değirmenin boyrasını kendi yapmış, değirmenin başına işçi olarak Tefenlili iki karısı olan 'Gebrem'li Musa Ustayı dikmişti.

Köyde teknoloji yeni yeni uyanmaya başlarken; Emin Ustanın İzmirli Hakkı Bey lakaplı kardeşi, kendisine gaz yağıyla çalışan motor keşfediyor. Motoru satın alıp kendisine hediye ediyor. Hacı Hakkı Usta motoru almaya İzmir'e gidiyor, getiriyor motoru demirci dükkanına monte ediyorlar. Adeta fabrika kuruyorlar, alet, edavat, hareket aksamaları, kayışlar, yerde ve tavanda asılı kasnaklar, tekerlek yataklarını yapıyorlar, dört tane dinamometre yatağı, motorun kasnağı kayışlarla diğer tekerlek yataklarına bağlıydı. Motor manyetolu idi, kasnak elle asılır, motor çalışırdı. Gaz yağın Tram Osman tedarik eder, bulur getirir, karşılığında kendi bıçaklarını sürter giderdi. Bu motor, köyün demir parlatan demircilerinin çoğunu Çarktan kurtardı.

Herkes çakı bıçak ağız açmak için sıraya girerdi. Babamla annem de çakı ağız açmak için gider gelirler, apar topar iyi kötü, telaşla çakı sürttüklerine razı olurlardı. Çünkü sırada bekleyen çok olurdu. Parlatma işini herkes evinde 'Aşk' ile yaparlardı. Çakılar sapa geçirilen delikten aşkıya sabitlenip, çakıların yüzeyine yağ ile karışık zımpara tozu dökerek, elde odundan yapma sürtme ile sürterek çakı yüzeyinin pürüzleri giderilir, iyi kötü parlatılırdı. Çakı kıymetliydi, yüzeyinin karıncalı olması pek kusur sayılmazdı. Köye elektrik santrali sonra geldi. Emin a deyince akan sular durulur, Türkücü Talip Özkan bile sazda sözde dedemin teveccühüne bağlıydı. Bir keresinde pazaryeri hal binasında Talip Özkan, Avşar beylerini çalıp söylüyordu. Dedem durdu durdu, "olmadı ah.....s, olmadı, bir çuval incirik ettin" diye çıkmıştı. Hasan dedem mülayim, hayatın çatışmalarını şu

altına basan, eriten, kimse bana ilişmesin diyen, hükümet kapısından ödün sızan, geriye döner gelir, ne oldu dediklerinde; cart dedi, curt dedi der, ölgün bir ruh iklimi, teslimiyete dünden razı, dağların yaylaların ıssız çobanı, tabiatın kucağında yalnızca tabiatla çatışma halinde, toplumsal mülkiyetin sınıf çelişkisini barındırmayan bir kafa. İş ters gitti mi canım der çürüksüz koz mu olur der kendini teselli eder, eğlerdi.

Barutçuluk zamanı, Sarayköy Sığmadan "Kal" getirirlermiş, Tekke ardında döğelermiş. Alaattin'in oradan Tavas'ın köylerine geçip barutu satıp geliyorlar. Barutçuluk yasaklandığı zaman jandarma köye gelip, minarelere çıkıp denetleme yapıyorlar. Demelerde kıpraşma görmüşler gelip evi basıyorlar. Barutu buluyorlar, el koyuyorlar. Kıtık insanlara her şeyi yaptırıyor, her şey karneyle verilir, gaz yağı dağıtılır karneyle verilir, Hükümet eliyle mektebin önünde adam başı birer şişe, geleceği 250 gram, az bulurlar, Mehmet Salih'in babası az bulmuş, canı sıkılmış şişeyi çarpıvermiş. Gaz yağı kaçakçısı Akalan'lı dört yük eşekle gelir dedemin evine yükü boşaltır gidermiş. Karaborsada gazyağı satarlarmış. Herkes istediği kadar almış. Gaz yağı olmayan evde karanlık olur, aydınlatma, ocakların yakıtı herşey gazyağı demektir. Herkes kendi evini çeker çevirir, marangozluktan ev düzen dirlik tutmaya kadar kendi işini herkes kendi görürdü. Hasan Usta derlerdi, tarlasını tabanını herkes gibi kendi kaldırır, iki çift beygir arabası vardı, sonra çobanlığa geçti. Onun sayesinde biraz çobanlıkta biz yaptık. 100 kadar koyun sürümüz vardı. Sonra sattık parasıyla Pres aldık. İzmir Alsancak'ta Hüseyin Hepşengence vardı, pres imalatçısı, 7500.TL'ye presi aldık. Yarı yarıya borç ödeyene kadar yemedik içmedik. Öğretmen maaşı 500.TL. idi. Biz haftada 450.TL. kazanmaya başladık.

-Çobanın elinde değnekten asası, boynunda bir kuru ekmek torbası, ballık-kefe yaylası, boz otların ortasında koyun sürüsü, bu gıda dedeme yeterdi. Dağları kolağan ederdik, babam bakın bakalım derdi; Veysel Karani nerelerde.

(Devam edecek)

TUNCER BAYKARA'NIN ALBÜMÜNDEN

İstanbul'da Yatağanlılar...

1963 de Cevat Akşit dayım sıla-i rahme gidince, kurbanının görevli olduğu Fatih/Zeyrek'deki Ümmgülsüm camii meşrutasındaki evinde kesilmesini ve hemşehrilerin yemesini istemişti. Rahmetli Mehmet Ali ağabey kurbanı kesti,yedik ve Süleymaniye camiine karşı bu resmi çektiydik. Erkan ayakta solda, ben sağda çömelmişim. 04.05.1963 — Cüneyt, Erkan, Mehmet Ali Aktaş (1937-1969), Dr. Şakir Akşit ve Avni hoca ile birlikte.

Bir de Erkan'ın önünde Fevzi Şenel ve benim sağımda Dr. Şakir Akşit, benim tam arkamda, saçları hafif dökük Ürerli Avni (İlhan).

Japonyalı tarihçi Yuzo Nagata Yatağan'da

1984 lerden bir hatıra: İmam M.Akşit, Reis Ali Güngör, Yuzo Nagata ve Fevzi Altıntaş, Koca Çal'ın Bubalarında Yatağan taraflarını seyrediyorlar. Resmi T.Baykara çektiği için o ortalıkta yok.

Ünlü tarihçiler Kefe yaylasında.

7 Eylül 2006, “800.Fetih Yılı münasebetiyle tertiplenen Denizli Sempozyumu”na gelen yabancı akademisyenlerin Kefe ve Yatağan’ı gezdirdim: Soldan A.Vasiliev, T.Baykara, M. Tuncel ve Reis N.Şenel , Kefedeki Başkanlık Köşkünde yemek ve çay.

Tarihçilerin Kefe’de molası...

7 Eylül 2006, Kefe, Başkanlık köşkü: O.Sabev+S.Draganova+ J.L.Backe-Grammond.

Tarihçilere Yatağan hatırası çakı bıçak

Yatağan, Çakıroğlu Mustafa Ağabeyin dükkanındayız; Soldan Metin Tuncel+ J.L.Backe-Grammond +Slavka Draganova+Orlin Sabev ve Dimitri Vasiliev (Türk, Fransız, Bulgar (2) ve Rus Türokologlar).

Bu vatani bize bırakan GAZİLERİMİZ VAR MI İDİ?

MUSTAFA KARAKAYA

Yatağan'dan vatanın kurtarılmasına diğer köy ve kasabalardan fazla sayıda canla başla katılan büyüklerimizin bazılarının hayat hikâyelerini Yatağan dergimizin eski sayılarında yayınlamıştık.

Yıllar öncesinde gazilerimizin pek çoğunu 60-90 lı yıllarda simalarını görme - tanıma imkânına kavuşmuştum. Yıllar içinde bir bir esas mekânlarına göçtüler. Onlardan tek tük hatıra, fotoğraf ve anlatılanların pek azı kaldı. Bazılarından ise anlatılanlar bile kalmadı.

Evet, yıllar sonra Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu arkadaşımızın Yatağan dergimizde çıkan yazılarımızdan da hazırladığı Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından basılan "Milli Mücadelede Din Adamları" 3. Cildinde yer almış. Bu kitap Denizli'li din görevlilerine ayrılmış. Ali bey, Yatağanlılar ile ilgili yayınlanan yazılarımızı kaynak almış, sevindik. Bir gün akşam Ali Bey telefon ederek "yazılarınızı okudunuz mu?" diye sorunca sohbet ilerledi.

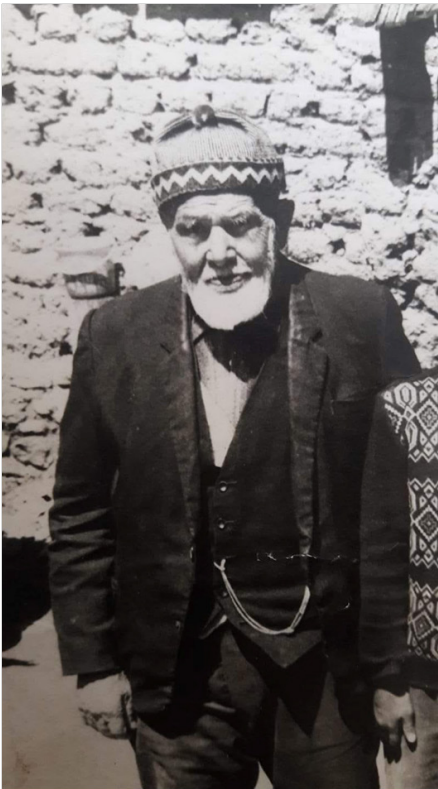
Bana "gazilerin diğerlerini neden yazmıyorsun" demez mi? Benim üslubumu beğeniyormuş, yazmaya devam etmeme ısrar etti, sağ olsun.

Başka bir akşam Yatağan dergisindeki yazıları önüme

alıp incelerken Denizli Büyükşehir Belediyesi Kültür- Tanıtım Daire Başkanı Hüdaverdi Otaklı bey telefon etmez mi? Bir konu aklına takılmış onu soracaktım. "Ne yapıyorsun" deyince Profesör Ali Sarıkoyuncu ile konuştun mu? Diye sordum "Bu aralarda görüşmedim" deyince, sorum onun da dikkatini çekmiş, meseleyi anlattım. "Mustafa ağabey yaz yaz belediye yayınlarından basalım inşallah" deyince, 15-20 sayfa ile kitap olamaya çağını siz de biliyorsunuz, sözüme "önümüz yaz ayları Yatağan'a gidince gazi çocuklarından, torunlarından araştırıp yazarsın" sözü ile konu üzerime vacip oldu diye düşündüm. Sayın okuyucu aile ve sülalesinde gazi olanlar, bu sorumluluktan size de pay çıkmıyor mu acaba?

Yatağanlı kaç gazimiz vardı? Neler görüp geçirdiler? Dünyanın nerelerini gördüler, nasıl gittiler, kaç yıl sonra köylerine nasıl gelebildiler? Onların hatıraları bize ışık, rehber olmalı diye de düşündüm.

Yaz gelip de Yatağan'a gittiğimizde bildiğim gazi çocuğu ve torunları ile görüşmeye başladım. Sağ olan gazi çocukları bile seksenli yaşların üzerindeler, konuştuğum bazı amcalar "Mısva(Mustafa) evladım, bubam(babam)la ilgili yani askerliği-gaziliği hakkında hiçbir şey hatırımda yok" diyenler oldu. Bazı gazi çocukları rahmetli olmuştu. Torunları aradım, bulduğum torunların bazıları "Mustafa ağabey, benimle dalga geçme, dedem ben doğmadan yıllar önce ölmüş, ihtiyar bir

1309 doğumlu Hacı HALİL İBRAHİM KARAKURT. Birinci Dünya Harbi'ne katılmış; Yemen, Galiçya, Beyrut, Filistin cephelerinde savaşmış olup ayrıca istiklal harbinde de bulunmuş, İstiklal madalyalı bir kahraman.

adammış.” Senin deden İstiklal savaşına katılmış, gazi imiş sözüme bir türlü inanamadılar. Aile içinde hiç mi konu edilmemiş, dede-oğul-torun arası bu kadar mı kopuk olur? Dedelerle babalarla hiç mi ilgilenilmez?... Diye sorular kafamda dolaşıp durdu.

Gazilik gibi şerefli bir husus bu kadar mı önemszenmez? Bu kadar mı lakayt olabiliriz geçmişimize? Hiç mi hatıra kalmadı? Bu konulardaki sebeplerin bir kısmını anlatılanlardan öğreneceğiz. 1. Dünya savaşında ülkemizin çeşitli cephelerinde her an ölümle burun buruna canı pahasına düşmanla savaşmış, şehit olmuş gazi olmuş atalarımızın hatıraları, saygıları bu kadar mı önemsiz? Haritada yerlerini bile zorlukla bulabildiğimiz bu gün yabancı olan memleketlerde yedi düvelle savaşan bazı gazilerimiz köylerine bile dönmeden vatanın kurtuluşu için İstiklal savaşına koştular. Savaşa katılan gazilerimizin bir kısmı ancak 2- 8-14 yıl sonra köyüne gelebilmiş. Şehitlerimizi zaten bilemiyoruz, “Seferberlikte kaldı, kalmış” sözü meseleyi noktılıyor, kapatıyordu.

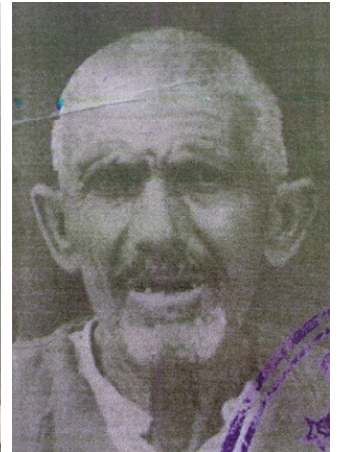
Savaşlardan dönenler hiçbir bilgi vermediler mi? İşte ben bilgi verilen ortamlarda bulunup, anlatılardan anlatılanları yazıya geçirmeye çalıştım. Bazı gazilerimiz çeşitli sebeplerle konu açıldıkça hatırladıklarını söylemişler. Öyle anlaşıyor ki toplum olarak gazilerimizin anlattıkları önemszenmedi, kayda alınmadı, nihayet aklımız başımıza yeni geliyor. Az da olsa, eksikte olsa bilinenleri gelecek nesiller için, bu vatani canla başla savaşarak bize emanet edenlerin hatırına kayda alıp yayınlamaya çalışıyorum. Yıllar önce TRT televizyonunda Zafere doğru adıyla 2 bölümlük o zamanki mekânlarda İstiklal Savaşı konusunda Doktora yapan bir albayla çekim yapmıştık. Geçenlerde yıllar sonra telefonla görüştüm ve İstiklal savaşımız gazileriyle çalışma yaptığımı ve eserlerinden faydalandığımı teşekkürle söyledim. Yukarı-

da yazdığım konuyu kısaca özetledim Emekli hocamız “demek ki İstiklal savaşını hakkınca anlatamamışız” dedi. Savaşlar, orduların karşı karşıya gelip birinin yenen diğerinin de yenilen olduğu kuru bir bilgi değil. Arkasında ne kadar acılar, hasretler neler bıraktığı bilinemiyor.

Yazıyı okudunuz başlığı siz belirlersiniz. Sizin ailenizde, köy, kasaba, şehrinizde gaziler yok mu idi? Onlar hakkında yazılanlar var mı? Anlatılanlar yazılamaz mı? Gazilerimizin buna hakkı yok mudur?

Şehitlerimiz hakkında şimdilik yeterli bilgimiz yok. Çünkü onlar köylerine dönemediler, bu dünyanın gurbetlerinde şehit oldukları yerlere kanlı elbiseleri kefenleri olarak gömüldüler. Bu şehitler inşallah bizim bilemediğimiz şekilde diridirler, çünkü Allah vaadinde en doğru durucudur.

Bütün şehit ve gazilerimize rahmet diler, Allah onlara rahmet nazarıyla bakarken bize de mahcubiyet düşmesin.

Gazilerimizden fotoğraflar

YATAĞAN'daki çocuk... ve BEN

AYŞEN BAYKARA

Ayşen ve Erkan Baykara oğulları ile.

Eşim Erkan Baykara ile kendi arabamızla İzmir'den Denizli'ye, bir okulun okul aile birliğinin benden istediği bir konferansa gidiyoruz. Çocuk ve genç ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı olarak benden istenen ilk konferans değil bu. Konferans "Çocuğun sağlıklı ruhsal gelişiminde anne ve baba tutumları" na ilişkin. Okul velilerine ve halka açık. Uzmanlık alanımla ilgili görsel ve yazılı basın, çeşitli okul yöneticilerinin, dernek ve vakıfların halkı ve/veya öğrenciyi bilgilendirilmesi ve eğitimi amaçlı danışmanlık isteklerine herhangi maddi bir talebim olmadan katkıda bulunmaya gayret etmişimdir. Yalnız kurumumdan emekli olup muayenehane açtıktan sonra bu doğrultudaki birkaç isteği ücret karşılığı yapmıştım. Bu son bilgileri buraya eklememdeki amaç bi çok konferans vermiş olmama rağmen bu istenen konferansa giderken içimde

farklı bir heyecan ve coşku olmasındandı. İçimi coşturan bir mutluluk kabarması gibi. Ben çok isteyerek girdiğim bu uzmanlık alanının benim için büyük bir kısmet olduğunu düşünür bu alandaki edinmiş olduğum bilimsel ve güvenilir bilgileri paylaşmayı zevkli bir görev kabul ederdim ve hala öyle düşünüyorum. "Bu açıdan Allah'ın sevgili kulum" derim kendi kendime.

Arabanın içinde sesimiz çıkmadan gidiyoruz. Erkan yola dikkatli ondan mı bilmiyorum ama ben de kendi içime dikkat etmeye çalışıyorum. Aklıma başvurduğumda bildiğim bilgiler bana şunları söylüyor: her insanın kimlik ve kişilik oluşumunda genetik özelliklerin önemli rol oynadığı bilimsel bir gerçek. Ancak bebeklikten başlamak üzere içine doğduğu ortamın, küçük yaşlardaki yaşantılarının, çevresindeki büyük, küçük, yaşıt her-

kesin özelliklerinin ve onlarla iletişimlerinin etkisi de yadsınamaz.

Çoğu olayların ve kişilerin kendimizi oluşturma süreci içinde neden ve nasıl etkilediğini çocukluktan başlamak üzere bilemeden ve ayırt edemeden yaşıyoruz. Yetişkin yaşlara ulaştığımızda kendimizin pek çok özelliğinin altından çocukluğumuz çıkıyor. Gençlik yıllarını geride bıraktıktan sonra yaşadıklarımızın etkileri: neyi, nasıl algıladığımız, olaylar karşısında yaşadığımız, duygu ve düşünceleri irdelediğimizde yani kendimizi tanımaya çalıştığımızda bizi biz yapan olayları, durumları yakalarız. İşte ben de yetişkinlik yaşlarımın başlarında, gençlik yıllarımdan sonra, kendimi tanıma ve araştırma serüvenine başlayınca köyümüz Yatağan'ın, Yatağan'lı annemin ve babamın nasıl etkilediğini ve dolayısıyla benim kendimi oluşturmamda farkına varmadan çocukluğumdan itibaren bu konuda neler yakaladığımı paylaşmak istiyorum.

Okullar kapanır kapanmaz annem aceleyle evi toparlar ve bir an evvel köye gitme hazırlığı yapardı. Çocukları olarak hepimiz okulluyuz, bizi beklemiş yani yıl boyu. Babam Denizli milletvekili olarak, görevi nedeniyle Ankara'da kalacak. O zamanlar okullar şimdikinden erken kapanıyor ve daha geç açılıyor. Toplam 3,5-4 ay gibi köyde oluyoruz. Biraz büyüyünce babamı niye bu kadar uzun süre yalnız bırakıyoruz Ankara'da diye düşünür ama bir şey sorup, söylemezdim. Çocukluktan sonra zihnimdeki fotoğraflara baktığımda Yatağan'lı Nevruz'un doğduğu köyüne vardığında yüzündeki gerginliğin ve mutsuz ifadenin azaldığını hatırlıyorum. Biz köye gelince "Nevruz gelmiş" diye annemin tanıdıkları, çocukluk arkadaşları onu görmeye gelirlerdi. Babasından kalma evin 'hayatında' oturur sohbet ederlerdi. Bu arayıp-sorma ziyaretlerinde ziyaret edenlerin sayısı azalsa da epey sürerdi. Annem Ankara'da yalnızdı bence. Evden pek dışarı çıkmazdı. Konu komşu, arkadaş gezmeleri yapmazdı. O zamanlar Ankara'da Denizli'den, köyden gelip Ankara'ya yerleşmiş kimseler de pek

yoktu. Biz Ankara'ya yerleştikten 4 ya da 6 yıl sonra halamlar gelmiş ve yerleşmişlerdi. Annem ev işleriyle, evimize günü birlik ve/veya yatılı gelen bizde kalanlarla evi döndürmeye çalışırken yorulurdu. Babam eve geç gelirdi. Biz çocuklar, bazen babamı birkaç gün hiç göremezdik çünkü sabahları da biz erken okula giderdik. Annem köyde "değer verilen bir insandı". Hep öyleydi aslında ama benim çocukluk yaşında Ankara'da- köyümüzün dışında-annemin değerli olduğunu benim kendimden başka fark eden yoktu ki (Kardeşlerim de benim gibi annemin değerli olduğunun farkındalarmıştır ama bunu hiç paylaşmazdık ,belli de etmezdik). Dini bilgilerin ve dini vecibelerin temelini annemi dinleyerek ve gözleyerek öğrendim. Bence kardeşlerimde öyle. Zorluklarla mücadeleyi, kararlılığı, mutfaktaki, ev ve el işlerindeki beceriyi, sabrı annemi gözleyerek, ne ve nasıl yaptığını anlamaya çalışarak öğrendim diyebilirim.

Yaz tatilinde bizim önceden gittiğimiz köyümüze babam sonradan gelir birkaç gün kalırdı. Babam da annemin baba evine gelirdi çünkü kendi babasından kalan evi, onun elinde olmayan nedenlerden dolayı, babamın değildi. Ben, çocukluğumda anlatılan, Arif dedemle halamın ve babamın çocukluk fotoğraflarında gördüğüm evi hep bir hayal ev gibi hatırlamışım, bunu ileri yaşında fark ettim. Babamın evini de bizim kaldığımız annemin babasının evi zannederdim. Hatta babam geleceği zaman dayımın eşi Nesibe yengem, babama o evin misafiriymiş gibi davranınca biraz yadırgardım. Aslında doğru, babam misafir ama evin sahibi de değilmiş, çocukken ayırt edebilmiş değildim. Yıllar sonra babamın baba evinin köyün meydana bakan ev olduğunu öğrenince şaşırmıştım ve o evin bahçesine ve kiraz ağaçlarına hayran kalmıştım. Köyümüzde gördüğüm ilk kiraz ağaçları o bahçede idi.

Babam köyünü çok severdi. Milletvekili olduktan sonra hem köyümüz için hem de köyün insanları için elinden gelen yardım ve

desteği vermeye çalışırdı. Bu onu çok mutlu ederdi. Babasından söz ederken hep duygulanır, çenesinin titremesine engel olamazdı. Köye geldiği zaman yengemlerin evinin kapısının önünde uzun insan kuyrukları oluşurdu. Bu kuyruk doktor olan babama muayene olmak içindi. Biz yorulduğunu ara vermesini söylesek bile beklenen görevi, insanları kırmadan, yerine getirirdi. Köyde doktor olarak görevini yaparken, çocuk olarak gözlediğim, Ankara'daki milletvekili babamdan daha farklıydı, öyle algıladığımı hatırlıyorum. Daha yumuşak, onunla, onun yanında olsan kendini çok rahat ve güvende hissedeceğin bir insan, sevecen. Fotoğraf gibi belleğimde, hastaları muayene ederken kollarına atlamak istediğim bir koruyucu, bir baba görüntüsü vardır. Babam başarılı bir hekimdi. Hatta bir defa bir kadın, başka bir köydendi galiba onu tam hatırlamıyorum, "Baha Bey, oğlum, bana daha önceden yazdığın ilaç çok iyi geldi tekrar yazıversen" diye geldi. Babam da "madem iyi geldi eczaneden yine alabilirsin" deyince "reçeteyi kaynata kaynata okunmaz oldu" demişti. Babamın yazdığı ilaçlar iyi geldi diye meğer kadıncağız reçeteyi kaynatıp kaynatıp suyunu ilaç niyetine içmiş. Babamın belleği çok güçlüydü, insan ilişkileri iyiydi, mütevazı idi. Babasından ve amcalarından almış olduğu, temeli çok küçük yaşlarından itibaren yaşama dayanan dini bilgisi ve paylaşımları bana ve kardeşlerime ışık tutmuştur. Hem annem hem babam "kul hakkının" çok önemli olduğunu vurgular, hiç insanların arkasından kötü söz söylemezler, dedikodu yapmazlar, küfür, beddua etmezler, lanet okumazlardı.

Çocuk olarak, köyde sıkıldığımı hiç hatırlamıyorum. Benim Ankara'da da arkadaşlarım vardı ve o zamanlar sokakta oyunlar oynardık. Annem çok fazla müdahale etmezdi. Biz de zamanı ayarlar haklarımızın sınırlarını zorlamazdık. Buna rağmen köyde kendimi daha

özgür ve keyifli hatırlıyorum. Zühtü amcamın kızı Ayşe en yakın arkadaşımdı. Kırdan-bayırda, ovada-bağda, yengemin evinin arka bahçesinde çalışmak, olmak, hoşuma giderdi. Bahçeden patlıcan, domates, biber toplayıp ocakta közlemek ve yufka üstünde çentmek sonra da yemek isteyenlere seslenmek unuttuğum güzel anılarımdandır. Bu işleri becerirken 9 yaşlarındaydım. Taktir edilir, övgü alırdık, büyüklerden hem sevgi hem saygı görürdük. Köyümüz bana her zaman iyi gelmiştir, yumuşacık, saran sarmalayan kumaş gibi. Hep duygulandırır, huzur dolar içime. Babamın vefatından sonra ailece karar verip köyümüzde- mahallemizde- babamın hayırına düzenlediğimiz yemekler bana, yalnız köyüm ve köylülerimizle buluşma gibi gelmez çocukluğumun güzel günleriyle, babamla, (annem öldükten sonra da) annemle buluşma gibi gelirdi. Yemek töreni sonlandıktan sonra ayrılırken- büyük, küçük, yaşıt fark etmez- sarılışırken o kucaklaşmalar tedavi edici nitelikteydi: bütün acıyı, yorgunluğu alır, içime huzur dolardı. Bu günkü benim kimliğimin oluşmasında anneme, babama olduğu kadar köyüme ve köyümdeki her bir kişiye de borçluyum diye düşünmüşümdür hep. Kendimle ilgili "ne ve nasıl biri olmak istiyorum" hayallerimde 9-10 yaşlarında iken öğretmen olur, oda kapısının arkasına yapıştırdığım kağıdı tahta kabul eder sınıfa ders anlatır gibi ders çalışırdım. Oyun oynarken ders çalışıyor ve hayallerimi gerçekleştirmiş oluyordum. Evdeki oyunla başlayan öğretmen olma hayali, içerik açısından, köyümle ilgili olarak sürdü. 12-13 yaşlarımda köyümün bana çok şeyler kattığını, borçlu olduğumu ve köyüm için ne yapabilirim acaba diye düşündüğümü, "onlardan bir farkım yok ki ne yapabilirim ki" diye içimden geçirdiğimi hatırlıyorum. Sonra buldum, çocuk aklımla: köydekilerden farklı olarak İngilizce biliyordum, köydeki benden küçük çocuklara öğretmenlik yapıp İngilizce

öğretme hayalleri kurmaya başladım. Nesibe Yengem’lerin evinin olduğu yerde, o zamanlar çukur içi denirdi, orada kocaman bir ceviz ağacı vardı, onun altında taşınabilir yazı tahtası başında, benden küçük olan köyümüzdeki akraba çocuklarına İngilizce dersi verdiğimi hayal ederdim.

Kendimle ilgili bu kurduğum hayalleri, Erkan’la Denizli’ye giderken değil, çok daha önceden yakalamıştım tabi. O anda bulup çıkarmamıştım. Ayrıca Denizli’ye başka konferanslara da gitmiştim ama bu kez okul aile birliği başkanı olarak bu konferansı benden isteyen ve konuyu birlikte kararlaştırdığımız kuzenimin kızı sayabileceğim Diş Hekimi Nevin’ di. Nevin’ ler köyde oturmuyorlardı ve köyümüzde yaşamamışlardı ama hayalimde eğitim verdiğim benden küçük diğer Yatağanlı çocukları simgeliyordu herhalde. Konferans Yatağan’da büyük cevizin altında değildi köyümüzün ili Denizli’deydi, (Yatağan’lı kuzenlerin çoğu da artık Denizli’deydi zaten) ama bir anlamda benim çocuk yaşımdaki hayalimin gerçekleşmesiydi bu. Uzmanlık alanımla ilgili bilgilerle donanmış olarak o bilgileri paylaşmaya gidiyordum. Allah’ım bu ne büyük mutluluk, 12-13 yaşında bir çocukken kurduğum hayalimdeki gibi... İnanın bu çağrışımlarla çok duygulandım. Edinmiş olduğum bilgileri paylaşabilme ve başkaları için faydalı olabilme, böyle bir alış-verişin değeri ölçülemez. Bu alış- veriş insanın yalnız aklına değil duygularına da hitap ediyor ve insanı besliyor. Teşekkür ederim Yatağan, teşekkür ederim Yatağan’lı anam, babam ve teşekkür ederim Yatağan’lı eşim Erkan ve akrabalarım. Çağrışımlarımı Erkan’la paylaşıp yazdığım son cümlemi ona da söyledim. Şimdi sizlerle paylaşıp sizlere de söylemiş oluyorum. Teşekkür ederim.

14-15 yaşlarına geldiğimde ise doktor olup kanserin ilacını bulmayı hayal ederdim. Anemin kanser olması bunda etkili olmuş ola-

Ayşen Baykara Akşit bir yatağan ziyaretinde

bilir. Bu hayalden sonra da “bulunamamış bir ilacı ben nasıl bulayım ki” der sonra da “pek çok ilacı bulanlar benim gibi bir insan değil mi neden olmasın” derdim. Evet tıp fakültesinin puanını tutturabildiğim için ama, hekim olmamda da bu hayalin etkisi yok mudur? Öğretim üyesi olmamda ve bu görevden büyük haz almamın temelinde 9-10 yaşından beri öğretici ve eğitici olma hayallerimin ve oyunlarımın yattığını düşünüyorum.

Aslında birçok kişi yetişkin yaşamına ulaştığında sahip olduğu özelliklerine bakar ve kendisini araştırırsa, çocukluk yaşamındaki hayallerini, oyunlarını, anne ve babasından başlamak üzere ailesini, çevresindeki büyük, küçük birçok kişinin etkisini bulur ve bunları nasıl harmanlandığını yakalayabilir. Benim çok sevdiğim bir atasözü vardır: “Çocuk insanın atasıdır” diye. Ne kadar doğru.

Hayallerimin gerçek olmasını sağlayan herkese teşekkür ederim.

Ayşen Baykara Akşit

ERKAN BAYKARA'NIN NOTLARINDAN

Erkan Baykara sağıda Mustafa Karakaya ve Mehmet Gökalp hoca ile Yatağan Yaylasında.

Erkan, yakınlarına, hepimize,” muhakkak yazmalısınız. Kalıcı olan yazıdır. Ben çok okuyorum ama yazma becerim yok” derdi. Kendi yazdıklarını ve yazdığı gerçeğini bizimle hiç paylaşmadı, neden bilmem. Bu konuda mükemmeli arıyordu belki. Ölümünden sonra evimizdeki kitapları Yatağan’daki Müftü Arif Akşit Vakfı Kütüphanesine bağışlamak için toparlarken bazı ajandalarda ve defterlerde Erkan’ın el yazıları dikkatimi çekti. Bu defterleri toparlayıp sonra bakırım diye düşündüm. Ama doğruyu söylemek gerekirse yüreğim bu notları okumaya dayanmayacağı için açıp bakamadım. Bu gün (12.2.2022), bu defterleri elime aldım.

İlk baktığım defterde ilk yazı Yatağan’la ilgiliydi. Bunu sizlerle paylaşmak üzere bilgisayara aktarmaya karar verdim. Diğer yazılarını da belki kısım kısım iletirim.

Erkan’ın en sevdiği şey değer verdikleriyle, birçok konuda duygu ve düşüncelerini paylaşmaktı.

(Ayşen Baykara)

7 Ocak 1998 Denizli Bağbaşı

8 Ramazan 1418

Bağbaşı’ndaki evimde, ağabeyim Tucer Baykara’nın yazdığı 1. Gıyaseddin Keyhüsrev (1161-1211) Gazi-Şehit kitabını bitirdim.

Gazi Şehit Sultan'ın hayatı bir destan. Ağabeyime teşekkürler.

Bu kitabın çağrıştırdığı duygularla doluyum. Köyüm Yatağan'ımın fatihi alp eren Gazi Osman Bey, Abdi Bey Sultan benim köyümün koruyucuları. Yüzlerce yıldan beri yattıkları yerden bizleri koruyup gözlemekteler. Bizlere güzel duygular yaşatmaktalar. Kabristandaki Yatağan Baba Türbesi, oraya ayrı bir güzellik katmakta. 1972 de çok değerli büyüğümüz, Denizli

Milletvekili, büyük hoca Remzi Şenel Dayı'nın vefat ettiğinde cenazesini Elazığ'dan köyümüze getirmiştik. Cenaze namazından önceki konuşmasında Kamil Baykara Eniştem, " Ey Remzi, gençliğimizde kabristandaki ulu çamın altında yatmanın huzurunu, güzelliğini konuşurduk, şimdi seni oraya misafir ediyoruz. Rahat uyu demişti". Bu beni çok etkilemişti. Hakikaten bizim kabristanımızda ayrı bir hava hissedilir. Oradan geçerken hem ürker, ürperir hem de değişik bir şekilde huzur bulurduk. Herhalde, o koca alp eren Osman Gazi Yatağan Baba bu duyguları bize tattırıyordu.

Kader çizgisini bizler çizemiyoruz. Çizenin yolundan gidiyoruz. Eczacılık öğrenimi bitirdikten, askerliği yaptıktan sonra memleketim Denizli'ye eczanemi açtım. 1968-70'li yıllar, Yatağan'lı büyüklerimin uğrak yeri olmuştu, eczanem. O güzel insanları yakından tanıma mutluluğuna eriştim. Abdullah Hoca, Zühtü Hoca, Hafız İbrahim Hoca, Kazım Hoca ve Diğerleri. Ne güzel insanlardı onlar. Gazi idiler her şeyden önce. İnsan idiler. Zaman ne çabuk geçiyor. O sohbetleri özleyorum. Bunlar gibi nice güzel insanlar tanıdım. Çok mutluyum. Onlardan çok şeyler öğrendim. Hepsine rahmetler ni yaz ediyorum.

Ali Önay son yıllarında

Geçenlerde Ali Önay Dayının vefatını duyunca çok üzüldüm. Kadim dostluk denilen şeyi ben bu güzel insanlardan öğrendim. Kibarlığı, nezaketi, insanlığı onlarda gördüm. Ali Dayı'nın bende özel bir yeri vardı. Rahmetli rahatsızlığında, "beni Erkan Bey'e götürün benim derdime o çare bulur" diye ısrar edince geldiler. Onu son görüşümmüş, meğer. Gönül alma, hatır sorma, umut verme yapabildiğim buydu. Ama gönülden gönüle kurulan köprü olunca söze ne hacet. Ali Dayım rahmetli Emin Amcamın en yakın arkadaşı idi. Babası Şevki Hoca da dedem Hüseyin Efendi'nin en yakın arkadaşı. Kayın pederi Mümtaz Dayı da, babamın çok sevdiği, saydığı dayısı. Oğlu Mustafa Nadir de benim çok sevdiğim kardeşim. Dededen, oğula, toruna geçen gönül bağı. Ne güzel bir duygu. O güzel ekmekleri, o mis gibi kebabları hep Ali Dayımızın elinden yemedik mi?

Güzellikleri getiren, güzellikleri duyuran meğer güzel insanlarmış. Hepsine binlerce rahmet, geride kalanlara sabır ve uzun ömürler. Gıyasettin Keyhüsrev'in komutanı Yatağan Baba'dan gelen güzellikler sürer gider inşallah. (Erkan)

BİR YATAĞANLI UZMANIN GÖZÜNDEN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SAVUNMA SANAYİ

M. LEVENT ŞENEL

Yatağanımızın tarihini, kültürünü gelecek nesillere aktarmak anlamında fevkalade bir görevi yerine getiren, bugüne kadar 31 sayısı yayımlanan “Yatağan Dergisi” için küçük bir katkı sağlayabilmek umuduyla bu makaleyi kaleme aldım. Bu vesileyle Yatağan Dergisi için bugüne kadar emeği geçen herkese bir Yatağanlı olarak ben de büyük saygı duyuyorum, teşekkür ediyorum.

Aşağıda savunma sanayii alanında Türkiye’de ve dünyadaki gelişmelerin kısa bir özetini âcizane sunmaya çalıştım. Ancak dergideki ilk yazım olması sebebiyle, öncelikle kendimden kısaca bahsetmem uygun olabilir.

Babam Lütfi Şenel 1967 yılından, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden emekli olduğu 2001 yılına kadar hep Konya’da bulundu ve Allah sağlık versin, annemle birlikte halen Konya’da yaşıyor. Bu sebeple ben hiç Yatağan’da, hatta Denizli’de yaşamadım. Yatağan ile irtibatım, yaz tatillerinde 3-5 günlük akraba ve mezarlık ziyaretleri ile sınırlı kaldı. Bu sebeple Denizli şivesiyle konuşmayı da pek beceremem.

İlkokul, ortaokul ve lise eğitimlerimi doğrudan Konya’da tamamladım. İTÜ Uçak Mühendisliği bölümünü kazanınca sonraki 4 senem İstanbul’da geçti. Askerlik görevi sonrası Ankara’da Savunma Sanayii Müste-

şarlığında uzman yardımcısı olarak göreve başlayınca savunma sanayii ile tanışmış oldum. 27 sene görev yaptığım kurumumdan emekli olduğum 2017 yılına kadar Uzman, Proje Müdürü ve Daire Başkanlığı görevlerinde bulundum. Bu süreçte Tusaş Motor Sanayii AŞ’de (TEI) Yönetim Kurulu Üyesi, Türk Havacılık Uzay Sanayii AŞ’de (TUSAŞ) Denetim Kurulu Üyesi, Havaalanı İşletme ve Havacılık Endüstrileri AŞ’de (HEAŞ) Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yaptım. Emekli olduktan sonra kısa bir süre TEI’de yönetici olarak çalıştım.

Ankara’da ikamet eden Yatağanlılarla ara sıra görüşmemiz oluyordu ve bu sohbetler Yatağan ile bağımı güçlendiren bir ortam sağlıyordu. Bu görüşmeleri 2011-2015 yılları arasında düzenli hale getirdik. Buluşmaların koordinasyonu görevini de ben üstlenmiştim. O sıralarda Prof.Dr. Mehmet Akşit TUSAŞ, ASELSAN, HAVELSAN gibi savunma sanayii firmalarına danışmanlık yapıyordu. Bu vesileyle biz de Ankara’daki Yatağanlılar buluşmalarımızı Mehmet Hocamın Hollanda’dan Ankara’ya geldiği tarihlere denk getiriyorduk. 23-24 Mayıs 2013’te Pamukkale Üniversitesi’nde organize edilen “Türk Kılıcı Yatağan” sempozyumunun tüm hazırlıkları-

nı bu buluşmalarımızda gerçekleştirdik.

Yatağan kasabasının 12. yüzyılda Türklerin kontrolüne geçtiğini, toprakları ele geçiren Osman Bey’e muharebe stratejisi sebebiyle Yatağan Baba lakabının verildiğini, Yatağan Baba’nın 1244’de vefatı sonrasında “Yatağan” isminin kasabanın ismi olarak anıldığını, bir Türk kılıcı olarak yatağanın tek tarafı keskin ters iç bükey özgün bir tasarım olduğunu, metal yapısının homojen olmadığını, keskin yüzeyinin yüksek dayanımlı çelikten, sırt kısmının yumuşak demirden yapıldığını ben bu Yatağan Sempozyumu sürecinde öğrendim. Uluslararası katılımla gerçekleşen ve katılımcı konuşma notlarının derlendiği 250 sayfalık kitabıyla bu sempozyumun tarihiye not düşmek adına çok kıymetli olduğunu düşünüyorum.

Dünya ve insanlık yaratıldığından bu yana savaşlar hiç eksik olmamış; tarihin her dönemi, birbirine üstünlük sağlamaya çalışan toplulukların askeri alandaki mücadelelerine sahne olmuştur. Savaş stratejilerinin yanı sıra, savaşçıların sayıca çokluğu ve sahip oldukları silahların gelişmişliği, savaşan toplulukların birbirine üstünlük sağlamasında en büyük etkenlerin başında gelmiştir. Her silah, her savunma aracı, tasarlandığı

Demirci ve ilimci Türkler’in kurduğu Yatağan’dan bir görünüş

dönemin üstün özelliklerini yansıtır. Yeni malzemeler bulundukça, yeni teknolojiler geliştikçe üretilen daha üstün silahlar öncekilerin yerini alır. Bu anlamda bir Türk kılıcı olarak “yatağan”ın tarihteki yeri oldukça önemlidir.

Bilimsel devrimin başlangıcı olarak tanımlanan 15. yüzyıldan itibaren, teknolojideki ilerlemeler akıllara durgunluk verecek bir hıza ulaştı. Öncülüğünü çoğunlukla savunma sanayiinin yaptığı teknolojik buluşların bir kısmı sivil uygulamalara dönüştürülerek insanlığının günlük hayatını ve konforunu artırmak üzere de kullanıldı ve kullanılıyor. 1950’li yıllarda bilgisayarların gelişmeye başlamasıyla, ABD Savunma Bakanlığı tarafından desteklenen ağ çalışmalarının sonucu olarak 1960 sonlarında “internet” ortaya çıktı ve yaklaşık 35 yıl önce de hayatımıza girdi. Bu teknoloji ile sınırsız bilgi paylaşımı hem çok kolaylaştı, hem de çok hızlandı.

Günümüzün modern silahlı kuvvetlerinin içinde bulunduğu alan, en son teknolojilerin kullanıldığı ve çok kısa sürelerde yeni savunma sistemlerinin eskilerinin yerini aldığı bir alandır. Bölgesel çatışmaların eksik olmadığı bir coğrafyada yer alan ülkemizin her daim savaşıma hazır, güçlü ve modern bir orduya sahip olması bir zorunluluktur. Böyle bir orduya sahip olmak, ülkemizin güvenliğini teminat altına almanın yanı sıra, devleti yönetenlere devletlerarası görüşmelerde ve pazarlıklarda önemli bir güç sağlar.

Ancak ordumuzu modernize ederken bunu mümkün olduğunca teknolojisine sahip olduğumuz yerli savunma ürünleriyle yapmak da bir o kadar önemlidir. Zira dışardan temin edilen bir silahı, o silahın teknolojisine sahip bir ülkeye karşı kullanamaya çağımız aşıkardır.

Bir örnek olarak, 1982 yılında İngiltere ve Arjantin arasında gerçekleşen Falkland Adaları savaşını hatırlamakta fayda var. Ciddi bir savunma sanayii olmayan Arjantin, Birleşmiş Milletler’in desteğine sahip

İngiltere’nin savaş gemilerine karşı Fransız EXOCET füzelerini kullandı ve İngiliz donanmasına önemli kayıplar verdirdi. Ancak İngilizler ikmal yollarını kapatınca, ellerindeki füzelerin kullanıp bitmesi sonrasında Arjantin güçleri teslim olmak zorunda kaldı. Eğer EXOCET füzeleri Arjantin’in kendi ürettiği füzeler olsa, Atlantik Okyanusu’nu geçmek zorunda olan İngiltere’nin Arjantin’i yenmesi o kadar da kolay olmayacaktı.

Askeri Harcamalar Bakımından Dünyadaki Gelişmeler

Teknolojideki baş döndürücü ilerlemelere paralel olarak dünya hızla küçülüyor ve şirketlerin pazar alanları daralıyor. Bu durum ise şirketler arası rekabeti artırarak hayatta kalmak isteyen şirketler için yeni önlemler alınması ihtiyacını ortaya çıkarıyor. Soğuk savaş dönemi sonrasında savunmaya ayrılan bütçe oranları tüm dünyada azalma eğilimine girdi. Bununla birlikte “pandemi” yılı olan 2020 yılında savunma harcamalarının 2019 yılına nazaran dünya genelinde yaklaşık %2,6 arttığını gözlemledik.

2020 verilerine göre askeri alanda dünyada en çok para harcayan ilk 10 ülke ve payları şöyle sıralanıyor: ABD (%39), Çin (%13), Hindistan (%3,7), Rusya (%3,1), Birleşik Krallık (%3), S.Arabistan (%2,9), Almanya (%2,7), Fransa (%2,7), Japonya (%2,5), G.Kore (%2,3). (Kaynak: SIPRI -Stockholm International Peace Research Institute-2021).

ABD’ye bakıldığında, büyük iç pazarı, ekonomik ve teknolojik gücü sayesinde bir projeyi maliyet etkin kılabilen sipariş miktarlarıyla başlatabiliyor ve nihai ürünü rekabet şartları içerisinde rahatlıkla dünyaya pazarlayabiliyor. ABD’ye karşı biraz denge kurabilmek için, NATO’nun Batı Avrupa üyeleri de kendi aralarında ikili veya daha çok ortaklı anlaşmalar yapıp askeri ortaklık programları oluşturuyorlar.

Savunma sanayiinin gelişimi büyük ölçüde teknoloji geliştirmeye yönelik ARGE ve

“Savunma Sanayisinde Hedefler Büyüyor”

yetişmiş mühendis gücüne bağlıdır. Bu da ülke ekonomisi ile doğrudan ilgilidir. Ülke ekonomisi zayıfken askeri harcamaları çok yüksek tutan bir ülkenin gittikçe fakirleşmesi ve çöküşe doğru gitmesi kaçınılmazdır. Parçalanmadan önce Sovyetler Birliği’nin durumu buna en iyi örnektir. Sözün özü, güçlü ordu ve güçlü savunma sanayiinin yolunun güçlü ekonomiden geçtiğini söylemek yanlış olmaz.

Türkiye’de Savunma Sanayii

Savunma sanayiimizin temellerine baktığımızda, 1933-1939 yıllarında 1. ve 2. Sanayi Planı uygulamaları çerçevesinde, bazı yatırımların gerçekleştirildiğini görüyoruz. Ancak 2. Dünya Savaşı’nın başlaması ve Türkiye’nin NATO’ya girmesi ile daha da artan ABD yardımları, henüz kuruluş aşamasında olan Türk savunma sanayiinin gelişmesini maalesef yavaşlattı.

1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında ülkemize uygulanan askeri ambargolar, milli bir savunma sanayii oluşturulmasının zorunlu olduğunu bir kez daha ortaya çıkardı. Bu tarihten sonra da milli savunma sanayiimizin çekirdek kuruluşlarının temelleri atıldı.

Türk Silahlı Kuvvetleri’nin modernizasyonuna yönelik ihtiyaç duyulan savunma

sistemlerinin mümkün olduğu ölçüde en yüksek yerel katkı sağlanarak üretilmesini sağlamak amacıyla 1985 yılında Savunma Sanayii Müsteşarlığı (SSM) kuruldu. 2018 yılında Savunma Sanayii Başkanlığı (SSB) adını alan bu kurumun projelerde uyguladığı tedarik yöntemlerine baktığımızda; ortak üretim, ortak girişim, lisanslı üretim, ortak geliştirme ve üretim modellerinin kullanıldığı görüyoruz.

Türkiye gibi savunma sanayii gelişmekte olan ülkeler için ileri teknolojiye ulaşmanın bir yolu, bu teknolojilere sahip olan ülkelerle ortaklıklar kurmak ve bu ortaklıklar yolu ile teknoloji transferi yapmaktır. Örneğin; Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İspanya ile birlikte A400M taktik nakliye uçağını ortak olarak geliştirmek ve üretmek, Türk havacılık sanayii altyapısını geliştirmek adına çok güzel bir proje olmuştur. Bu proje ile TUSAŞ, Airbus sistemine dâhil olarak 130 tonluk askeri nakliye uçağının ön-orta gövde bölümlerinin tasarım ve üretim sorumluluğunu üstlendi.

1989 yılında başlayan projede, Türk Hava Kuvvetleri’nin sipariş verdiği 10 uçak teslim edildi, diğer katılımcı ülkelerin uçak teslimatları devam ediyor. Airbus’ın “Atlas”, Hava

Kuvvetlerimizin “Koca Yusuf” ismini verdiği bu uçaklardan TUSAŞ sadece 10 uçak için değil, toplam 178 uçak için ön-orta gövde üretimi yapıyor ve montaj için Airbus’a gönderiyor. Diğer bir deyişle bu proje kapsamındaki tüm üretimlerini ihraç ediyor ve Türk devletinin uçak için Airbus’a ödediği paranın büyük bölüm iş payı bedeli olarak ülkemize geri dönüyor. Bu projenin diğer önemli bir özelliği ise Türkiye’nin diğer katılımcı ülkelerle eşit haklara sahip olması ve ambargoya maruz kalma ihtimalinin olmaması.

TSK ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranını %60’lar seviyesine çıkarmış olmakla birlikte, bazı kritik teknoloji alanlarında Türkiye’nin yurt dışına bağımlılığı maalesef sona ermiş değil. Ticari olarak satın alınamayan, dünyada sadece bir iki ülkeden devlet izinlerine bağlı olarak temin edilebilen teknolojileri kritik olarak adlandırıyoruz.

Örneğin, Altay milli muharebe tankımızın gövdesini, elektronik ve silah sistemlerini yerli imkânlarla geliştirmiş olmamıza rağmen, Almanya menşeli motor ve transmisyonun temin edilmesi aşamasında bu ülke ile sorun yaşadığımız için seri üretime geçemiyoruz. “Kötü komşu ev sahibi yapar” atasözünde olduğu gibi, inşallah bu problem bizim kendi motorumuzu ve transmisyonumuzu geliştirmemize vesile olacak ve Altay tankımızı yerli motorla seri üretime geçirebileceğiz.

Türkiye’nin Hedefleri Ne Olmalı?

Bir uçak projesinde, geliştirme safhası öncesinde ön-fizibilite, fizibilite gibi hazırlık faaliyetleri için asgari 4 yıllık bir süreye ihtiyaç duyulur. Geliştirme, prototip üretimi, test ve seri üretim safhalarının da asgari 10 sene süreceği dikkate alınacak olursa, bir uçak ihtiyacının tespit edildiği tarihten itibaren ilk uçağın müşteriye teslim edilebilmesi için yaklaşık 15 seneye ihtiyaç duyulur. Geliştirme sürecinde testlerde kullanılmak üzere 1 ila 5 prototip üretilir ve bu prototiple-

rin bazıları bir daha kullanılamaz. Daha küçük sistemlere yönelik projelerde süreler daha kısa, prototip sayıları daha fazla olabilir.

Yurtdışında geliştirme süreci tamamlanmış bir sistemi satın almak, onu kendi imkânları ile geliştirmeye nazaran daha ucuz ve daha az risklidir. Ancak, yurt dışından tedarik durumunda o teknolojiye sahip olunamayacağından, Türkiye dışarıya bağımlı olmaya devam eder ve satın alınan sistemlerin ömür dönem maliyetleri daima yüksek olur. Türkiye artık kendi savunma sanayii kuruluşlarına daha büyük sorumluluk verme, kendi sistem ve platformlarını Silahlı Kuvvetlerimizin ihtiyaçlarına birebir uyduracak şekilde geliştirme aşamasına gelmiştir. Yürütülmekte olan projelere bakıldığında savunma sanayiiimizin artık daha fazla sorumluluk aldığını ve daha yüksek oranlarda yerli üretim yapıldığını memnuniyetle görüyoruz.

İnsansız Hava Araçlarında (İHA) yakalanan teknolojik başarı hepimizin göğsünü kabartmıştır. İHA örneğinde olduğu gibi, askeri sistemleri mümkün olduğunca yurt içerisinde geliştirecek projelere ağırlık vermek, kritik teknolojileri geliştirmek için ARGE yatırımlarına uygun bütçeyi ayırmak oldukça önemlidir. TSK ihtiyaçlarını yurt dışından tedarik etmek zorunda kalmamak için, ihtiyaç planlamalarını çok daha uzun dönemli yapmaları konusunda bilhassa Silahlı Kuvvetlerimize büyük görev düşüyor.

Birim maliyeti yüksek ve yurt içi ihtiyaç miktarı sınırlı olan sistem ve platformlar için, A400M nakliye uçağı projesinde olduğu gibi, eşitler arası işbirliğini esas alan çok uluslu projelere katılma imkânlarını aramak Türkiye için daha faydalı olacaktır. Bu tür projelerde harcanacak paraların ülke ekonomisine geri dönüş oranı % 80-90 düzeyine ulaşacaktır. Doğrudan yurt dışından satın almak daima son çare olmalıdır.

HAYROLSUN

MUSTAFA NADİR ÖNAY

Ahmet Hamdi Tanpınar Beş şehir adlı eserinde İstanbul'u anlatmaya suyla başlar. Bir Arap şehrinde yaşlı bir kadının hasta yatağında İstanbul'un sularını sayıklayışından bahsettikten sonra bu kadın için İstanbul serin berrak suların şehriydi hükmünü verir.

Benim için de Yatağan hayırda yarışanların beldesidir. Hafızamda öyle yer etmiş. Sadece anneciğim değil bütün Yatağanlı anneler bacılar ikramsız gün geçirmezdi. Misafir sofrasız ikramsız kaldırılmazdı. Sadece dıştan gelen misafirden bahsetmiyorum, şöyle bir uğrayıvermiş konum komşu dahil. O kadar ki sofraya oturmaya küserlerdi. Tokluğunu bahane ederek oturmayanlara "Küserim bak! O balı boynuna bir iki lokma olsun al" derlerdi. Bu dün öyle idi bugün de böyledir.

Yatağan'da her şey ikram etmeye vesile yapılır. Düğün bayram, Cuma, Ramazan, asker uğurlaması, hacı uğurlaması, karşılamaları, çocuk doğumu, diş çıkarması, yürümesi, okula başlaması... Yerine göre işe başlama, yerine göre ev yapma - ev alma, tarla bağ bahçe sahibi olma, ürün alma şükürü için, yerine göre bir yere sağ salim gelip gidildiği için, yerine göre geçmişlerin ruhu için.

Yatağan'da yemek vermenin bir adı da mevlit okutmadır. Yemek vereceğiz denmez, çoğu zaman mevlit okutacağız denir.

Yeter ki hayır yapacak ol, vesile bol.

Elbette hayatımız değişiyor farklılaşıyoruz ama bu öyle moda olmuş gelip geçecek bir şey değil ki. Bu hayır etme, ikramda bulunma hasleti çağlar ötesinden bize ulaşmış. Dede Korkut demiyor mu misafiri gelmeyen çadır yıkılsın daha iyi. Bilge kağan demiyor mi aç milleti doyurdum, çıplağı giydirdim. Ağalık da beylik de giydirmekle, doyurmakla değil mi?

"Üç şehit karısı Zühra teyze bağrına taş basıp oturmuş." (Suluboya resim Şevki Demirhan)

Bu güzel gelenek beylerden halka doğru kademe kademe sirayet etmiş, herkesin gücü nispetinde sofraya kurması övülmüş, sofraya kurmayanlar yerilmiştir.

Akif dayımın eşi Hasibe halam, halaoğlum Şevki'ye aktarmış ve dergide yayınlamıştık. Yatağan'da hayır için sofraya kurmayanlara pek iyi gözle bakılmaz. Kınanırlar: Onun Cumaalânı'na kurulmuş sofrası mı var? derler. Bu geçmişte de böyle idi şimdi de böyledir. İster insanlar içlerinden geldiği için isterse kınanmaktan çekin-

dikleri için sosyal bir baskı hissederek olsun hayır yapmak gönülleri yaklaştıran bir iş değil mi?

Hayır sadece bir sofraya kurmaktan ibaret değildir. Açıkta olanı giydirmek başını sokacak bir evi olmayanı ev bark sahibi yapmak evlenemeyen bekarları evlemek hatta dulları açıkta bırakmamak, Öğrencilere burs sağlamak, hastalara destek olmak, mezarlıkların bakımını yapmak, yoldaki engelleri kaldırmak da hayırdan sayılır.

Hayrın büyüğü küçüğü mü olur?

Bir kedinin önüne bir tas süt koymak, bir iki küçük köpek yavrusuna biraz yal hazırlamak, bahçeye gelen kuşlara avuç yem serpiştirmek, ürünü kaldırdıktan sonra döküleni toplamayıp, o da kuşun kurdun hakkı demek de hayır değil mi? Bir bayram arifesinde çörek deren çocuğun heybesine iki şeker koymak, bir yetimin başını okşamak, eskilerde kalmış bir gelenek olsa da yaşlı bir teyzenin evine bir güğüm su taşımak, yaşlı komşuya pazardan iki kilo soğan iki kilo patates alıp getirmek de hayır değil mi?

Eyyamı buhur denen o ateşin günlerde, harman, iş gücü zamanlarında, henüz buzdolapları evleri doldurmamışken serinletecek bir şey ile hayra koşanlar az şey mi yapmış sayılır?

Hele kar hayrı apayrı bir alemdir. Türkiye'nin her yerinde karcıların dağlarla kar kuyuları bulunur. Yatağan'da kar kuyuları vardır. Yovalca taraflarında, yaylada, kasabada karcılık yapan birkaç aile kar kuyusu sahibiydi. Karlar çok yağınca oraya giderler bu kuyuları karla basarlar, üzerini de samanla kapatırlardı. Mayıs ayının ortalarından itibaren dondurmacılık yaptıklarından hem kendi ihtiyaçları hem de hayır yapanlar için hayvan yükleriyle kestikleri karları keten çuvalara koyup getirirlerdi. Hayır sahipleri daha önceden bir çuval iki çuval kar siparişi yaparlardı onlar da hayır sahiplerine kesip geldikleri karları ulaştırırlardı. Hayır sahibi

de evinin önündeki uygun bir yere koyduğu kar çuvalını açar bir testere ile kalıp kalıp keserek, gelene geçene ikram etmeye başlardı. Bazen de harmanda bağda bahçede olanlara çocuklarıyla gönderirdi. Bu hayır yılın o sıcak günlerinde pek "hora" geçerdi. Kar öyle mübarek güzel bir şeydir ki bazen insanın karlı pekmez canı çekiverir. Hatta bu kar hayırlarında önce hastalar gözetilir. İçi yanan hastanın hararetini bastıracak bir şey aranır, işte o bir tabak kardır.

Karacaoğlu'nın da içi yanmış "Bir mendil arası kar gönder bana" diyor.

Bu kar hayrının en makbul olduğu zamanlar tarlada bağda, harmanda iş gücü zamanları idi. Bir de sıcak yaz ikindileri. Hele bir de Ramazan ayıysa sormayın gitsin. Bir tabakta bir mendil arasında gönderilen karlar bazen sadece suyun içine konulur buz gibi karlı su elde edilir, bazen karlı pekmez yapılır, pek seyrek olarak da daha önceden hazırlanmış vişne şurubu gibi içeceklere katılarak soğutulurdu. Evlerde ve mescitlerde gün boyu susayan müminler bu kar hayrı ile serinlerdi. Hayır sahibinin kendisine ve geçmişlerine dualar edilirdi. Kar hayrının teravihe sarktığı zamanlar da olur soğuk su ve soğuk karlı şerbet olarak camiye giren çıkanlara da ikram edilirdi. O ramazan ikramları bitmez ki anlatarak tüketelim!

Benim çocukluk yıllarım 1960 ortaları Türkiye'nin belini doğrultmaya başladığı zamanlara denk geliyor ama hala o eski yoksulluğun izleri yüzlere sinmiş halde durup duru idi. Derin bir mahrumiyet iliklere kadar işlemiş ama bu asil milletin hayırda yarışan fertlerini köklerinden koparmamıştı. Ramazanların yazları da kışları da güzleri de baharları da şenlikli olurdu. Her mevsimin kendine göre renkleri kendine has gelenekleri vardı. İkramlar da mevsimlerden etkilenirdi. Bazen evde topluca iftar edilir bazen de mahalle mescidine iftara gidilirdi. Kalabalık ailelerde her akşam ailenin bir temsilcisi mescit sofrasının üyesi olurdu. Bir de yaşlı amcalar

sofranın demirbaşıydı. Bunlardan bazıları kimi kimsesi kalmamışlardan da olurdu ki onlar sofranın müdavimi idi. Zengin fakir fark etmez herkes elinde bir tas bir tabak ile sofraya katılırdı. Sofraya katkı yapmamış yerli pek olmazdı ama yabancılar olabilirdi. Kimi eşi dostu için gelen kimi alim satım için bulunan misafirler olurdu. Onlara iftarda olduğu gibi sahur için de yemek hazırlanırdı.

Bizim orta cami mescidinde 4-5 tane tahta sofraya vardı. Onlar bir köşede durur iftar yaklaşınca belli aralıklarla gelenler birer birer alarak yerleştirilir, kaç kişi varsa o kadar sofraya olurdu. Bazen iki bazen üç dört sofraya. Şimdi çocuk aklımla olanları düşünüyorum da bazen mevsime göre sıradan yiyecekler gelir her sofraya olanlar olmayanlara göndererek sofralarda bir denge sağlanırdı. Mesela diyelim ki 3 tabak fasulye yemeği bir sofrada olanlar tarafından getirilmiş ama öbür sofralarda hiç fasulye yemeği yok. Hemen oraya takviye yapılır ki kimsenin gözü kalmaz. Diyelim öbürleri de iki tabak helva getirmişler hemen o da 3'e pay edilip her sofranın helvasının olması sağlanır. Amaç kimsenin gözü

kalmaz. Böylece herkes her şeyden tadar.

Bir de özel hayır yapanlar vardır. Diyelim ıspanaklı peynir veya çökelek böreği yapılsın. Bir tepsi mescide gönderilir o da orada bütün sofralara pay edilir. Böyle güzel hayırlar gelince bakardım herkesin yüzü gülüvermiş. Çocuk büyük fark etmez ki. Böreği balı kim sevmez. Hele oruçluysen..!

Ama benim aklımda en çok çorbalar kalmış. Tarhana, karnıkara, un çorbası, arabaşı, yeşil mercimek çorbası-aşı. Bir yudum suyla oruçlar açıldıktan sonra o cemaatin belli bir edeple tabi ama aceleyle adeta çatır çatır taslara girip çıkan kaşıklarının sesini unutmam mümkün değil.

Mahsül kaldırma zamanları insan hangisinden alacağını şaşırır fakat kışın sert günlerinde bir turşu suyu bile pek makbule geçer. İnsanoğlu unuttandır. O bolluk günlerinde yüzüne bakmadıkları zemheride kışta baş köşeye oturur. Hepsi güzeldir. Yeter ki insanın yüzü turşu satmasın. Rahmetli Erkan Baykara ağabey anlatmıştı. "Misafire ne ikram edersen et aslolan güleryüzdür, yüzün turşu satmayacak. Anacağım eve gelen bir

Kör Ali Rıza medresede öğrenci iken. Solda ayakta en başta. Sağda ayakta Zühtü hoca. 1940'lı yıllar sonu olsa gerek. (Fotoğrafı Yeşilyuvalı fotoğrafçı İsmail Berber çekmiş olmalı)

misafire o anda hazır başka bir şey yoksa bile iki yumurta kırar bir tas pekmez koyar sofraya şenlenirdi” demişti. Ne kadar haklı. Güler yüz sadakadır buyrulmuştur. Yani güler yüz de hayırdan bir cüzdür.

Şimdi modern tıp birçok şeyin genetik olarak geçtiğini çözdü. Tıbbi olarak bazı şeyler nesilden nesile geçiyor da sosyal- kültürel davranışlar geçmiyor mu? Onun cevabı aslında çok önceleri verilmiş. Dede Korkut “Oğul atadan görmeyince sofraya çekmez.” diye söylemiş. Misafir ağırlamak, cömertlik gibi özellikler de nesilden nesile geçer. Bizim millet olarak konuksever vasfımız çağlar geçse de değişmez. Hayırseverlik de öyle. Materyalizmin tavan yaptığı bir çağda, Avrupalılar Amerikalılar tokluktan ölürken Afrika’da açlıktan ölmek üzere olan çocukla onu yemek için bekleyen akbaba resmini çekip gettiği ama onları doyuracak bir lokma ekmek göndermediği durumda, Türkiye kendisi de zordayken ilk yardıma koşan olmadı mı? İşte o atadan gördüğüdür.

İlk beş altı yaşlarında idim. Medrese odaları henüz yıkılmamış duruyordu. Birçoğu boştu. Ama birisinde bir kişi kalıyordu. Ben ona her gün bir tas çorba, kebab veya yemek götürüyordum. Annem veya babam

-Hadi oğlum şunu Medirseye Alırız amcana bırak da gel, derlerdi.

O yıllarda yaz aylarında camilerde Kur’an kursu olurdu. Vakit namazlarını da camilerde kıldık. İşte o Alırız amca müezzinlik yapardı. Köylüler ona Kör Alırız derlerdi. O zamanlar henüz görme engelli gibi ifadeler bilinmezdi. Hafızdı da sanıyorum. Sonraki yıllarda çocukluğunda Zühtü Hoca’yla çekilmiş bir resimlerini gördüm. Orada 10’lu yaşlarında gözüküyor. Benim onu tanıdığım yıllarda 40’lı yaşları olabilir. Ali Rıza amca bizim köyden bir yetim ve öksüz mü idi yoksa çevre köylerden mi idi hala bilmiyorum.

Ali Rıza Amca Yaka mahallesinde başka bir evde de kaldı. Oraya da yıllarca yemek taşıdım. Ona yemek taşımam Acıpayam’a liseye gidişime kadar sürdü.

Babam ve annemin böyle sayısız insana yemek gönderdiğini biliyorum. Ama bir günden bir güne bundan birilerine bahsettiklerini duymadım. Biz de hiç yüksünmedik. Bunu yapmamız gereken tabi bir şey olarak gördük.

Ali Rıza Amca ben Ankara’da olduğum yıllarda vefat etmiş. Allah rahmet eylesin.

Bu anlattığım sadece bizim aileye ait bir durum değildi. Bildiğim herkes böyle davranırdı. Yetim öksüz garip kimsesiz kişiler doyurulurdu. Özellikle çocuklar giydirilirdi. Mahalledeki yaşlı kadınlar, şehit gazi yakınları unutulmazdı.

Bizi mahallede o yıllarda artık az kalmış olsa da birinci dünya ve istiklal harbi şehit ve gazi eşi, yaşlı kadınlar vardı. Annemiz babamız bizim elimize bir çanak yiyecek tutuşturup:

- Hada olum, şunu Hörü ebene, Emine halana bırak da gel derlerdi.

Bu sadece Yatağan’a mahsus değildi. Çevre köyler kasabalarda da böyleydi. Hatta Denizli şehir merkezinde. Bizim hanım anlattıydı.

1960 yıllarının sonu veya yetmiş yılı başlarında Gürcan mahallesinde bir çıkmaz sokakta, bir irimde, bir Zühra teyze varmış. Zühra teyze Buldan’lı ve üç şehit karısı imiş. Öyle şey olur mu diye şaşırmanın. Zühra teyze küçük sayılacak yaşta evlenmiş. İlk kocası evlendikten bir müddet sonra birinci dünya harbinde seferberliğe gitmiş dönmemiş, şehit olmuş. Kocası şehit olunca bir daha evermişler. Bu defa Yunan işgali olmuş. Kocası dahil köyün erkeklerini camiye toplayıp katletmişler. İkinci kocası da şehit olmuş. Aradan zaman geçmiş bir daha evlenmiş. O da istiklal harbine katılmış Afyon’da şehit düşmüş. Akça pakça minyon Zühra teyze bağrına taş basıp öyle kalmış. Bir daha da evlenmemiş. Böyle kendi mahallesinde otururken bir kız çocuğunu evlatlık almış yoldaş olsun diye. Zaman geçmiş o evlatlık kız çocuğu Makbule büyümüş. Münasip bir eş çıkmış evermişler. Makbule hanımın iki çocuğu ol-

muş. Bir kız bir oğlan. Zühra teyze evlatlıktan da olsa torun sahibi olmuş. Pek mutlu günler geçirmeye başlamışlar. Gel zaman git zaman Makbule hanımın kocası vefat etmiş. O da dul kalmış. İki dul kadın iki yetimle baş başa kalmışlar. Bu yetimlerden biri Denizli kız öğretmen okulunu kazanınca Denizli'ye gelmek icabetmiş. Zühra teyze de onları yalnız bırakmamış. O da onlarla birlikte gelmiş. Denizli'de Gürcan mahallesinde bir irime gelip yerleşmişler. Mahalle halkından çok hürmet ve yardım görmüş Zühra teyze. Çok oturaklı Osmanlı kadını diye anlatıyor Aysel hanım.

O yıllarda böyle pek çok şehit karısı vardı. Gürbüz Azak ağabey anlatmıştı. Bu şehit karıları Acıpayam'da düğünlerde Ümmü kız türküsünü çaldirıp ağlarmış. Bu mübarek şehit kadınları öyle geçti dünyadan. Onlar da mahallelerde yapılan yemeklerde hürmet görür baş köşeye oturtulurdu.

Yatağan'da yapılan bir mevlit yemeği sonrası dua edilirken. Dua eden Hacı Mustafa Cevat Akşit. Hemen sağında Tuncer Tunçbilek ve karşısında Erkan Baykara da var. Arkada kapı önünde ise sakallı Hacı Mahmut Akşit.

Şimdi de Yatağan'da kış günlerinde de olur ama asıl bahardan başlayarak Kasım aylarına kadar yemekler yapılır. Kimisi düğün- nişan, kimisi hacı ve asker uğurlama, kimisi geçmişlerin ruhuna okutulan mevlit vesile edilerek yemek hayırları yapılır. Hemen her gün belediye hoparlöründen bir ses yankılanır yatağan sokaklarında;

-Dikkat dikkat! ilanen duyurulur! : Filan gün filan saatten filan saate kadar filanların filanın evinde mevlit yemeği yapılacaktır. Bütün kasaba halkı ve misafirler davetlidir.

Eskiden mahalleli kadınlar bir araya gelir özellikle Cuma günleri Pişi veya lokma yapar, camilere gönderirdi. Bunu bir evin yaptığı da olurdu, birkaç evin birleşerek yaptığı da. Maksat hayır olsun. Geçmişlerin ruhuna değsin. Koyup gidenlerden Allah razı olsun.

Almanya'dan izne gelen, büyük şehirlerde ve Denizli gibi merkezlerde oturanlar birbiriyle yarışır adeta. Gün de gözetilir tabi aynı gün birkaç düğün veya yemek olduğu da olur. Ama herkes birbirinin ne gün yapacağını bildiğinden farklı bir güne kaydırıldığı da olur yemeğini.

Son yıllarda kasaba meydanında lokma ikramı yapmak da yaygınlaşan hayırlardan sayılır. Yine son yıllarda bazı mahalle mahallelerde halkın bir araya geldiği iftar yemekleri ile bütün kasaba halkının özellikle kadir gecesi kasaba meydanı veya medirse cami avlusunda büyük yemekler tertip ettirdiği de olur. Bu yemekleri bir varlıklı karşılayabildiği gibi bazen birkaç hayırsever de birleşip masrafları üstlenebilir.

Hayır bu ya yolu yöntemi de olur, akla gelen her yöntemle ve şekilde de olur. Bu bazen bağ bellemeye gidecek kadının küçük çocuğuna akşama kadar bakıp göz kulak olmakla da olur, bazen ekmek yapacak komşuya gidip iki saat yufka hamuru açmakla da olur.

Bazen komşun paraya sıkışır, komşu şöyle bir ihtiyacım var dediğinde yardıma koşulur. Hatta bazen istemeden komşusunun ihtiyacını görüp teklif eden olur. Yine Gürbüz ağabey anlatmıştı bir komşusu varmış. Arada karşılaştıklarında cüzdanını açarak o zaman ki en büyük parayı gösterir;

-Bak Gürbüz, bu yüzlük senin için burada tutuluyor. Ne zaman ihtiyacın olursa gel dermiş. Şaşırmayın. Bu İstanbul'da bu çağda oluyor ha!

Arada bir hayıflanır Gürbüz ağabey;

Yahu bir kere de ihtiyacım var deyip alsaydım, onu mutlu etseydim, der.

Bir insanı sevindirmek az şey midir?

Hacı Hafız İbrahim amca vardı. O da seferberlik ve İstiklal harbi gazisi. Benim de Kur'an-ı Kerim ve ilmiyal hocam orta camiden. Oğlu dergimizde anlatmıştı. Komşuları yaşlı teyzenin bazı işlerine de yardımcı oluyormuş Hafız Hoca. Bir gün o yaşlı kadın Hafız Hoca'nın karısına demiş ki; İbrahim ağaya deyiver filan işim halloldu. Söyleyiver de seviniversin.

Kendisi sevinmiş de başkalarının da sevinmesini istiyor.

Şu yüce gönüllülüğe bakar mısınız?

Birinin acısını dindirenlere, açta kalanı doyuranlara, açıkta kalanı giydirenlere, bir yetimi sevindirenlere, bir öksüzün başını okşayıp benim de sevenim var duygusunu ona verenlere ne mutlu.

Yolda kalanı yerine ulaştıranlara, ihtiyaç sahibi, kimi kimsesi olmayan gençleri evrenlere, bir bardak suyla hayrat yapanlara, 'bir lokum iki püskevit' ile gönül alanlara ne mutlu.

Daha anlatacak çok şey var hayırdan yana. Allah şerden korusun. Hep hayırdan bahsedelim. Evet sağ elimizin verdiğini sol elimiz görmesin, hayır battal olmasın, kimse rencide olmasın. Ama iyilikten bahsedelim ki, iyilik çoğalsın kötülükler yok olsun.

Organize kötülük olur da organize iyilik olmaz mı? O da olur.

Anlatacağım daha organize iyilikler var Yatağan'da. Dernek, vakıf ve cemiyet halinde yapılan iyilikler, güzellikler. O da başka bir yazının konusu olsun. Şu kadarını söyleyelim. Almanya'daki hemşerilerimizin uzun yıllardır yaptığı organize iyilikler unutulur gibi değil. Kendileri gurbette olmalarına, onca istismara uğramalarına rağmen hem orada hem burada iyilikte yarışmaları ne kadar anlatılsa azdır. Ben onları eski çağların alperen gazi dervişlerine benzetiyorum. Var olsunlar.

Nasılsın sorusu daima 'iyilik, güzellik' cevabını bulsun. Gidişimiz hayra olsun.

ERGUVANLAR ÜLKESİ TUNUS

KAMİL GÖKALP

“Tunus şehrinin tarihi kent merkezi medina diye tabir edilen, günlük yaşamın devam ettiği, içerisinde alışveriş merkezinden tutun eğlence, ibadet, dinlenme mekanları mevcut olan; daracık sokakları arasında kalabalık insanların günlük hayatlarını sürdürdüğü ve günlük ihtiyaçlarını giderdiği, geniş bir alandan oluşmaktadır.”

Tunus, Kuzey Afrika’da Akdeniz’e kıyısı olan bir ülkedir. Batısında Cezayir, doğusunda Libya ile komşu olan ülkenin güneyi Büyük Sahra Çölü ile çevrilidir. Kurucusu Habip Burgiba olan Tunus’un resmi dili Arapça olmakla beraber ticaretle, eğitimde ve resmi kurumlarda ağırlıklı olarak Fransızca kullanılmaktadır.

1534 yılında Barbaros Hayrettin Paşa tarafından Berberi Hanedanlığı olan Hafsi’lerin

egemenliğine son verilerek Osmanlı İmparatorluğuna bağlanmıştır. 1535 yılında İspanyolların Tunus’a asker göndermeleri ile tekrar Hafsi Hanedanlığına geçen Tunus; Barbaros ve Turgut Reis’in; 1574 yılında düzenledikleri seferle tekrar Osmanlı egemenliğine girmiştir. 1881’de ki Bardo Antlaşması’yla Fransız himayesine giren Tunus 1956’da bağımsızlığını kazanmıştır.

Tarım ve hayvancılık ön plana çıkmaktadır. Özellikle zeytin ve zeytinyağı üretimi revaçtadır. Zeytinyağı Avrupa ülkelerine götürülmekte ve kendi markaları ile dünya piyasalarına sunulmaktadır.

Tunus, Arap Bahar'ının başladığı yerdir. Kolluk kuvvetlerince Muhammed Buazizi adlı bir seyyar satıcının arabasına el konulması ve kendisine kötü muamele yapılması nedeniyle 17 Aralık 2010'da kendisini yakmıştır. Bundan sonra başlayan olaylarda Tunus halkı kitleler halinde sokak protestolarına başladılar. 24 yıldır ülkeyi yöneten Zeynel Abidin Bin Ali'nin ailesini ve tüm servetini alarak ülkeden kaçmasıyla başlayan Yasemin Devrimi veya Arap Baharı tüm Tunus'u ve Arap Yarımadası'na yayılmıştır. Habip Burgiba'nın idaresi döneminde, açık ve kamusal alanlarda tesettürü ve ramazan orucunu yasakladığı ülke, kayıtlarda resmi dini İslam ülkesi olarak geçmesine rağmen, seküler bir

yaşam sürmektedir. Bunun etkileri halen hissedilmektedir.

Vizesiz gidilebilecek ülkeler arasında olmasından dolayı, tarihsel ve kültürel bakımdan zengin bir ülke olan Tunus'a gezi düzenlemek için hazırlıklarımıza başladık. Yaptığımız araştırmalar sonucu, en uygun zamanın ilkbaharda; mart - mayıs ayları arasında olduğunu belirledik. Çünkü bu tarih aralığı ülkenin entellektüel bir güzelliği haline gelen erguvanların çiçek açtığı bir dönemdi. Bu sebeple erguvanlar ülkesi de denilen Tunus, yaklaşık 12 milyon nüfusu ve 170.000 kilometrekare yüzölçümü ile çoğunluğu Arap Berberilerden oluşan, azınlık olarak Yahudi ve Avrupalıların oluşturduğu bir ülkedir. Para birimi olarak Tunus Dinar'ı olan Afrika ülkesi yarı başkanlıkla idare edilmektedir.

8 -15 Mayıs tarihleri arasındaki, yedi günlük bir gezi planladık. İlgi çekici ülkede dolu

dolu programımızı yaşamak için; konaklama ve gezilecek şehirler, ziyaret edilecek alanları belirledik. İsmail Muhlis, Ahmet Sert, Ramazan Özçağlayan, Ahmet Demirkundak ve Kamil Gökalp'ten oluşan 5 kişilik grubumuzla İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan hareket ettik. Yaklaşık 2 saatlik uçuştan sonra Tunus Kartaca Havalimanı'na ulaştık. Kontrollerden geçtikten sonra ilginç bir olay yaşadık. Bir anda üzerlerinde Orange logolu gençler yanımıza geldi. Ve bize ülkede kaldığımız sürece kullanabileceğimiz GSM numaraları ve sim kartlarını ücretsiz verdiler. Daha ülkeye girerken Fransız GSM operatörüne bağlanmış olduk.

Dışarıya çıktığımızda bizi bekleyen bir sürprizle karşılaştık. Ramazan Özçağlayan'ın Ezher Üniversitesi'nden arkadaşı bize büyük bir jest hazırlamıştı. Bizler için bir araç, Tunuslu rehberlik yapacak şoför ve konaklamamız için rezidans jesti bizim için büyük bir lütuf oldu. Eşyalarımızı arabaya yerleştirip konaklayacağımız yere ulaştık. Öğle namazına müteakip Tunus şehrine ilk ziyaretimizi yapmak için hareket ettik. Burgiba Meydanı ve uzantısında Tunus Medinasını gezmeye başladık.

TUNUS:

Tunus şehrinin tarihi kent merkezi medina diye tabir edilen, günlük yaşamın devam ettiği, içerisinde alışveriş merkezinden tutun eğlence, ibadet, dinlenme mekanları mevcut olan; daracık sokakları arasında kalabalık insanların günlük hayatlarını sürdürdüğü ve günlük ihtiyaçlarını giderdiği, geniş bir alandan oluşmaktadır.

Medinanın merkezinde bulunan Zeytuna Camii 732 yılında inşa edilmiştir. Defalarca restorasyon geçirmiş olan camiinin dış cephesindeki taşların Kartaca Harabelerinden getirildiği anlatılmaktadır. Geniş bir avlu içerisinde ahşap direklerden oluşan oldukça sade bir yapıdadır.

Medina sokaklarında kaybolmamak için tarihi kentin giriş noktalarında ücretsiz haritalar dağıtılmaktadır. Çarşı içerisinde parfüm pazarı, tuhafiyе pazarı, halıcılar çarşısı, kuyumcular çarşısı, yün pazarı, kadınlar pazarı, şapka pazarı bulunmaktadır. Ayrıca 1655 de inşa edilen Hammouda Paşa Camisi de yer almaktadır. Pembe mermer bir çehreye sahip caminin bahçesinde Osmanlı'nın Tunus egemenliği döneminde bölgede görev yapan Hammouda Paşa'nın mezarı bulunmaktadır. Parfüm pazarında kişiye ait parfüm üretildiği, şapka pazarında meşhur Tunus feslerinin imalatı ve satışı yapıldığı eski fes ustalarının yünden fes imal ettiği atölyelerin bulunduğu görebilirsiniz. Hemen yakınında kadınlar için kıyafet ve süs eşyaları satan birçok satıcı bulunan, kadınlar pazarı diye anılan bir bölüm olduğuna da şahit olduk. İlk günkü gezimizi tamamlayarak tekrar kaldığımız yerden devam etmek için rezidansımıza döndük.

KARTACA:

Tunus şehrinde yarım saatlik bir mesafede önemli bir turizm merkezidir. Yerleşim olarak gayet sakin bir kent olan bölge alışveriş yapmak için çok uygun bir yerdir. Kendimizi hemen pazarın içerisinde buluyoruz. Sebze meyve ağırlıklı bu pazardan, akşam yemeği için malzemelerimizi de aldık. Tezgahlarda bolca bulunan taze ve gayet lezzetli Tunus hurmasını çetin bir pazarlık sonrası bolca satın aldık. Böylece Türkiye'ye götüreceğimiz en fantastik hediyemizi almış olduk. Daha sonra Kartaca Harabelerine doğru hareket ettik. Fakat geç kaldığımızdan dolayı müze kapalı olduğundan görevlilere rica etsek de gezemedik. Aslında tarihçi veya sanat tarihçisi olmadığınız için pek de ilgimizi çekmedi doğrusu.

(Devam edecek)

Damardından Gelip Geçenler: TÜFEKÇİ HACI İSMAİL

LATİF KAYA

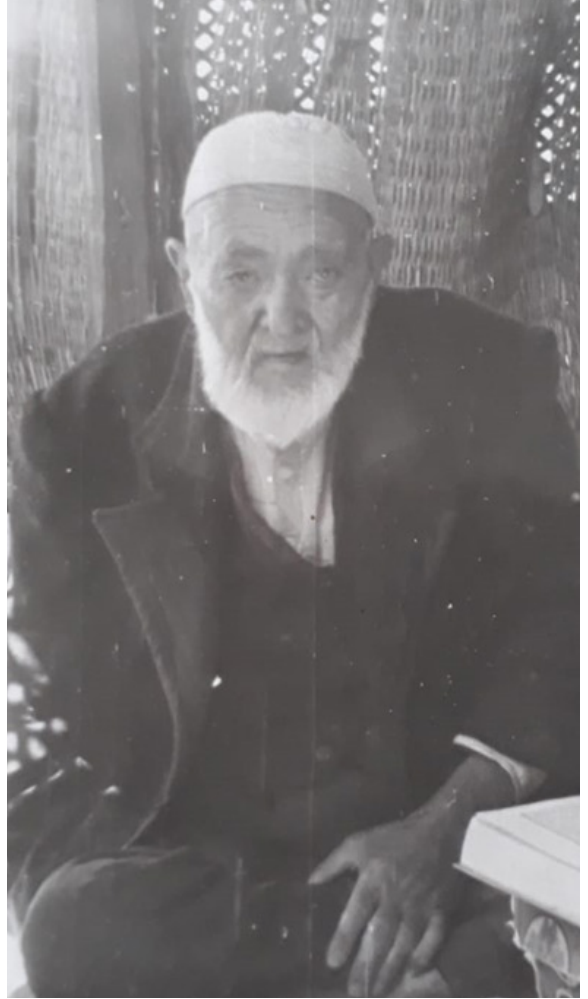
Damarından gelip geçenlerin önemli şahsiyetlerinden birisi Molla Bekir oğlu Hacı Tüfekçi İsmail'dir. Künyesini tam bilemiyorum bilen biri yazarsa sevinirim. Ben Hacı Tüfekçi hakkında kendi bildiklerimi ve duyduklarımı yazdım. En çok bilgiyi abim Ali Kaya ile ablam Gülsüm Kaya'dan aldım.

İsmail efendi Yatağan Medresesi'nde okumuş eğitim almıştır. Şuradan biliyorum doksan yaşlarında iken Kur'an-ı Kerim'i gözlüksüz okuduğunu gördüm.

Balkan Harbinde Almanlarla beraber çalışmış, savaşta tamirat işlerini yapmıştır. Alman komutan, İsmail sen hırsızsin deyince çok kızmış ben hiçbir şey çalmam açlıktan ölürüm kimsenin malına göz dikmem, almam demiştir. Alman komutan, "İsmail sen büyük sanatkârsın bu yaşında her gördüğünü hemen kalıyorsun sende mükemmel göz var. Akıl, beceri, dikkat, kafadan hesap ve yorum katıp mühendislerin bile zor becereceği işleri hemen kafana fotoğrafını çekiyorsun" demiştir.

Savaş sona ererken "İsmail seni Almanya'ya götüreyim sen büyük adam olursun" dese de Tüfekçi İsmail "hayır, ben köyüme gideceğim" der. Alman komutan ona bir takım çantası verir. İçinde tornavida, keski, klavuz, çekiç, pense, yan keski, küçük mengene velhasıl ustanın kullanacağı her şeyi koymuş ve hediye etmiştir. Tüfekçi o çantadaki aletlerle tamircilik yapmış tarlalar, koyun sürüsü ve inekler almıştır. Esas mesleği marangozluktur. Tüfek, kilit tamircisi ve yapıcısı olmuştur.

O takım çantasındaki aletlerle tahta mekikler yapmış, o mekikleri kardeşi Süleyman

Tüfekçi Hacı İsmail Tercan

(Bu resmi Eylül 1967'de evinin soğukluğunda(-balkon) çitmelerin önünde Kur'an okurken yeğeni Denizli Müzesi müdürlüğü yapan rahmetli Mustafa Tercan tarafından çekilmiştir.)

Babadağ'a, Buldan'a, Nazilli'ye götürüp satar geliriyle geçinirmiş. Süleyman okumuş Tepe mescidinde imamlık yapmıştır. Arkasın-

da çocukluğumda Tepe mescit de namaz kılmak nasip oldu. Süleyman dedem kurtuluş savaşı öncesi savaşlara ve kurtuluş savaşına katılmış kendisine Süleyman Çavuş denirdi.

Tüfekçi İsmail askerden geldikten bir müddet sonra efe olmaya karar verir. Geceleyin bir yere pusu kurar. Tabancayı ateşler ama tabanca ateş almaz yan tarafa atınca tabanca patlar, hemen aklı başına gelir Allah beni insan öldürmekten korudu der. Nişan aldığı kişi Hacımemetler'in Emin amcamgilin babası halasının oğlu Süleyman amcadır. Allah'a şükreder ama efelik damarı depreşir. Gaysalı (Yeşilyuva'lı) Arap Efe o aralar meşhurdur. Ona kızanı olayım diye düşünür, ama duyar ki jandarma baskın yaptığında Arap Efe kadın kılığına girip kaçmış. "Bu varsa efelik erlik değil, olmaz" deyip temelli vazgeçer.

Hacı İsmail tüfek tamircisi, kilitçi, yapı ustası velhasılı herşeyden anlayan ustadır.

Orta cami yapılırken bizzat ustalara refakat etmiş her gün ustaların yemeğini vermiştir. Ege Üniversitesi'nden bir Profesör camiye görünce bu caminin mimarı kim diye sorar anlatılır rahmetli Tüfekçi dayıydı diye. Derki hayır bunu yapan çok büyük mimarmış. Taşların yerleştirilmesi, hatıllardaki ağaçların kullanılması, duvarlardaki atıkların yerleştirilmesi rastgele olmaz yaptıysa bu işi çok iyi biliyormuş demıştır.

Orta cami minaresi bir hasar görmüş hali vakti yerinde olan biri yaptırın yardım edelim demiş. Tüfekçi ustaları bulur minare biter, yardım edelim diyen kişiye hadi minare bitti öde deyince çıkarmış yirmi lira vermiş. Tüfekçi ne yaptın yaptırın dedin, dediğin bu mu demiş. Adam ben bu kadar yardım edebilcen demiş. Tüfekçi İsmail çok şapkalı gördük adam sandık, şapkana kandık demiş. Al şu yirmi lirayı arkana bakmadan git demiş. Hemen hali vakti yerinde birine gidip ovoidan iki dönüm tarla satıp ustaların parasını ödemiştir.

Tüfekçi çok kanaatkardı. Hakkından fazlasını almazdı. Yaptığı işten memnun olanlar

pazarlık fazlası para verdiler mi "ben hakkımı aldım üstünü orta camiye verin" dermiş.

Çok toplu tabanca tamir etmiş. (1960 öncesi devlet çok sıkıştırınca, tabancaları tamir edilenler gelmemiş, o da haber göndermiştir. Gelmeyenlerin tabancalarını satmış, kendi hakkını almış artanını Orta Cami'ye vermiştir. Bildiğim kadarıyla yaşlandığında son kundağı bir askere yapmıştır. Asker tüfeğin kundağını kırmış, yaptırmaya hapse gidecek gelip yalvarmış, o da kundağı yapmış. Asker parasını vermeye kalkınca oğlum sen bizi beklerken para mı aldın hadi Allah hayırlı tezkere nasip etsin diyerek uğurlamıştır.

Tahta minareli tepe mescidi

Şimdiki Tepe cami'nin yerinde mescid vardı. Tahtadan minaresi vardı. Hacı Bekir rahmetli ve mahalleli mescidi yapmışlar ve minareye sıra gelmiş. Usta bir türlü basamakları yerleştirememiş. Zaman zaman mescidin tuvaletine giden Tüfekçi, geçerken ustaya şöyle dene bakalım dermiş usta tersini yaparmış. Üç gün basamakları yerleştiremeyen usta gece kaçmıştır. Sabah mescide gelen Hacı Bekir aşşa dükkâna gelip "Molla İsmel ustayı sıkıştırdın kaçtı minare sana kaldı hadi bakalım besmeleyle başına geç" demiştir. Minarenin ortasındaki direk çürümesin diye bir taşı oymuş onun içine oturmuştur. Bu direk minareyi

Tahta minareli tepe mescidi

ayakta tutan etrafından merdiveni tutturu-
lan çok geniş bir ağaç özüydü. Minare daha
sonra kıymeti bilinmemiş harap olup yıkıl-
mıştır.

Mesleği marangozluk evinin altına arpa
buğday için ambar yaptıracak ve evinin
önüne çitme denilen süs ahşap örtüsü
olacak. Arkadaşı Gaysalı Ciranoğlu ustayı
getirmiş, arkadaş işte ambar yeri işte ağaç
 demiş. Ciranoğlu ağaçlara bakmış , arkadaş
bunlardan yapmayalım ben ağacı getiren
 demiş. Dağdan ağaç kesmiş getirmiş evin
altına duvarlara çakmış. Bir yıl sonra amba-
rı yapmaya başlamış. Yevmiye on beş kuruş
iki kişi çalışıyorlar otuz kuruş. Tüfekçi tanesi
bir kuruşa mermiye barut koyup yapıyor.

Giranoğlu, “arkadaş biz akşama kadar tak
tak sen iki saat şık şık ediyon bizim yevmi-
yeleri veriyon” deyince Tüfekçi “sen maran-
gozsun ben tüfekçiyim” demiş arkadaşının
gönlünü almıştır.

Anam rahmetli anlatırdı. Şimdiki ev yapı-
lırken her gün sabah öğle ikindi evin önün-
deki yoldan geçiyor. Hacı amca bu kazıkları
çakıver demişler, rahmetli o da hayat(salon)
kazıklarını çakmış buna göre yapın demiş.
Ethem amcam gelmiş ev büyük deyip kazık-
ları biraz içe çekmiş. Temeller hazırlanmaya
başlamış. Öğlen eve giderken Tüfekçi bak-
mış kazıklar yer değiştirmiş, kim yaptı de-
yince Ethem ağam demişler. Münafık kur-
sağı gibi böyle dar ev olmaz deyip ilk haline
getirmiş her geçişte duvarlar yapıncaya
kadar takip etmiştir.

Yazları Ballığa göçer koyunları otlatır orda
Ballık suyunun yanına çadırını kurarmış, her
yıl ilk önce tuvaleti yaparmış, “önce ihtiyaç
yerimizi yapalım daha sonra yatcemiz yeri
yaparız” dermiş.

Müthiş sigara tiryakisi idi, ağaçtan ağızlığa
kısıtırdı. İkinci sigarası içerdi. Dükkân Hacı
Bekir çeşmesinin dibiydi. Ben de yazın, de-
demgilde (Hacı Bekir oğlu Halil) bahçeyi su-
lardım, ahar dolunca deliği açar bahçedeki

domates, biber, patlıcan, salatalık karıkla-
rını sulardım. Dükkâna geldi mi kepenkleri
indirir çoğunlukla orada otururdu bazen
bir şeyler yapardı ben de kepenklere çıkar
oturur onları seyrederdim. Dükkânın ke-
penkleri kapının ikisi sağ tarafında ikisi sol
tarafında dört taneydi. Üst kepenkler yuka-
rıya kaldırılır dayakla yukarıya tutturulurdu.
Alt kepenkler ise bir kısmı duvarda kalır bir
kısmı da eli belinde denilen dayaklara konu-
lurdu. Oturak yeri olarak kullanılırdı. Gelen
misafirlerde oraya otururdu. Benim de ço-
cukken oturduğum yer burasıydı. Kepenkle
mengene arasında malzeme konulan tah-
tadan çakılmış bir tezgâh vardı. Bir menge-
ne sağ tarafta bir mengene sol taraftaydı.
Dükkânın sağ ve solundaki duvarlarda çivi-
lere asılı aletler olurdu. Dükkânın ortasında
körük ocağı ve örs bulunurdu. Dükkânda
Ömer, Bekir ve Hasan dayı aşı çakısı yapar-
dı. Süleyman dedem kilit tamir, anahtar ya-
pıyordu, İsmail dedem tamir işleri yapsa da
esas tüfek mermi barut işleri hassas ince
işler yapıyordu.

Daha sonraki yıllarda benim çiftenin teti-
ği bozuldu Hacı Bekir dayım yapıverdi, sağ
olsun.

Tüfekçi, dükkânda kullanmak yağlamak
için büyük bir şişe zeytinyağı kor duvara
asardı. Tabi eskiden motor yağı başka yağ-
lar yoktu. Duvara asılan yağ bulunan şişe-
deki yağ üç günde bitiyor. Tüfekçi yeğenleri
Ömer, Bekir, Hasan’a çocuklar bu yağı ye-
meyin diye kavga eder. Onlar da “hacı bunu
biz ellemeyoz” deseler de, Tüfekçi yağı şi-
şeyle getirip asar lakin yine üç gün sonra
yağ yine kalmaz. Rahmetli çok kızmış, tabi
ki yeğenleri de ona kızıyorlar “yağdanlık-
tan yağ mı yeriz” diye. Bir gün çalışırlarken
Ömer dayı bir bakar duvarda şişenin yanın-
da fare, kuyruğunu şişenin içine sokuyor
çıkartıp ağzında yalıyor hemen Bekir’e gös-
terir. O da sessizce “Hacı babama göster”
der. Yavaşça yanına gider, “Hacı baba hırsızı
yakaladık yağdanlığa bak” der. Hacı Tüfekçi

farenin kuyruğunu ve yağı yediğini görünce “vay kerata vay bir buna aklım ermedi” diye hayıflanmıştır.

Hacı Tüfekçi’nin çocuğu olmamıştır. Hacıomalan Gülsüm nineyi almış ondan çocuğu olmayınca, Ürerli nineyi almıştır. Onun ilk beyinden çocuğu vardır. Ondan da olmayınca bir daha evlenmemiştir.

Tüfekçi çok varlıklıydı. Bunun yarısını Gülsüm gocanama borçludur. Çünkü kendisi bir Singer makinesi almış ve bununla Gülsüm gocanam yıllarca dikiş yapmıştır. Yatağan, Yüreğil, Kuyucak. Daha sonraları çadır diktirmek isteyen ona gelirdi. Fistan, gömlek, ceket, pantolon, yelek, sako da (palto) dikerdi.

Kesimci Hacı Tüfekçi idi. Bayramlardan önce günlerce gece gündüz dikiş yapılmış.

Paydarlan Hacı Mustafa abiden bir hatıra dinledim. “Biz çocuktuk yokluk çoktu, bayramda yeni giyersek bayram bayram olurdu. Bayrama üç gün vardı, babam rahmetli gök bez almış gelmiş, bunu Gülsüm ninenize diktirip giyin dedi. Hemen gidip sabahleyin Güsün nene bana bundan pontur dikive dedim. Rahmetli kemerli zor olur lastikli dikiş dedi ben bayrama yeni giyeyim diye olsun dedim. Allah razı olsun bayramda yeni pontur giydim lastikli de olsa” dedi. Rahmetle yad etmiştik.

Gülsüm nine “beni boşa gideyim” deyince “Tüfekçi’nin karısı Güsün başkasına varmış dedirmem, bu evde dur, her gün senin yiyeceğini ben veririm” anlamında sert sözler söylemiştir. Zaten Gülsüm gocanam onun vereceği yemeğin kaç katını ona kazanıveriyordu. Tüfekçi soğukluktan geçilerek gidilen yanda bir odalı hayatlı ev yapmıştır, Gülsüm gocanama. Geceleri Gülsüm gocanamın yanında Ali abim ve Gülsüm ablam kalırdı.

Karaçay (Kocapınar) meydanındaki suyu köye indirememişler hava yapmış akmamış. Bunu Tüfekçi halleder diyerek gelmişler götürmüşler yaşlı zamanı, tarif ederek suyun meydana akmasını sağlamış. Hacı dayı bor-

cumuz ne dediklerinde, beni aldığınız yere koydunuz mu tamamlanır der. Onlarda hem onu getirirler hem on yük odun getirirler hacı dayı bizim elimizden de bu gelir deyip helalleşirler.

Sülalenin büyüğü bayramlaşma ve bayram yemeği Hacı Tüfekçi’nin evinde yenirdi.

Hocalan Abdullah dayının oğlu Mustafa abi Hüsnü dayımın damadı. Tabi Tüfekçi onun da amcası oluyor. Mustafa abi anlatıydı;

“Bir kurban bayramında gayinpedere gittik, ortada tahta bir sofraya etrafında sülalenin erkekleri on kişi kadar vardık. Ortaya lengerin içinde (büyük yayvan tabak veya tepsi) kavurma geldi, yanları su gibi yağ ortası yığılmış. Kıyma tabi el bıçağıyla kıyılmış.

Ben böyle yiyemem diye başladım, zorla yerken Ali dayım: (Sadettin Çavuş’un babası) Hacı ağa serbest mi dedi, o da bildiğin gibi dedi. Ali dayım kıymalı yerden bir kaşık alıyor, sonra yandaki yağlı kısımdan da bir kaşık alıyordu. Çok yendi ben de baya yedim” diye anlatmıştı rahmetli.

Tüfekçi Hacı İsmail dede rahmetli bisküviti çok severdi. Gülsüm gocanamın yanına gidince onun da yanına uğrardık, rahmetli bisküvit verirdi.

İnsanlara yardım etmeyi çok severdi. Mescide, dükkana gelip giderken hep Hacı Memed’in damardından gelip geçerdi.

Kendinin çocuğu yoktu ama kardeşinin çocukları Hacı buba derler başka bir şey demezlerdi.

Süleyman kızı Zeliha onun yanında büyümüş, Gülsüm anasının yanında dikiş öğrenmiş, şimdi o dikiş makinesi onun çocuklarında. Zaman zaman kullanıp rahmetle yad ediyorlar.

Tüfekçi Hacı İsmail Tercan Eylül 1968’ de vefat etmiştir.

Sürçü lisan ettikse Allah affetsin, ölenlere rahmet kalanlara hayırlı ömürler versin.

YATAĞAN'IN CEFAKAR FEDAKAR ANNELERİNDEN ABİDE BAYKARA

UFUK BAYKARA

Genelde ülkesi için, insanlık için, etrafı bulunduğu bölgesi için önemli faydalı eserler izler bırakan önemli kişiler hakkında bir şeyler yazılır arkalarından yaptıklarını yaşamlarını anlatan. Yaptıkları, eserleri unutulmasını anısı yaşatılsın diye. Önceki Yatağan Dergisi sayılarından birisinde babam Ömer Baykara için bir yazı hazırlamıştım. O zaman aklıma takılmıştı. Her büyük önemli insanı dünyaya getiren yetiştiren bir kadın bir anne vardır arkasında aslında. Onun için çabalayan yetişsin adam olsun büyük insan olsun diye çabalar harcayan anneler. Büyük insan olarak anılmayan, kendileri küçük fakat yürekleri sonsuz evlat sevgisi ile dolu kocaman yürekleri olan fedakar cefakar anneler. Annem hayatta idi o zaman. Neden analarımız için böyle yazılar yazmıyoruz diye düşünmüştüm. İşte bu duygu ve düşüncelerle bu yazıyı kaleme alıyorum şimdi annemin ardından.

Genelde Anadolu köy kadınları zorluklar sıkıntılarla dolu bir hayat geçirmişlerdir tarih boyunca. Çile çekmek bir kader olarak görülmüştür. Çoğunun muhakkak yazılmayan, anılmayan, acılar üzüntüler sıkıntılarla dolu derin hikayesi vardır. Anadolu'da kadınlar hep hayatın yükünü meşakkatlerini çekmişler evdeki yaşamın aile düzenin yürütülmesinin yanında tarlada bağda bahçede yoğun işler üstlenmişlerdir. Buna karşılıklı ileri yaşlarına, yaşlılıklarına kadar neredeyse hep ikinci sınıf muamele gördükleri ezildikleri bir yaşam sürdürmüşlerdir. Yatağan kadınları ve anneleri de Yatağan'a özgü yönleri olmak üzere benzer bir kaderi paylaşmıştır geçmişte. Yatağan'da bilindiği üzere geçim demircilik ve diğer el sanatları ile sağlanır. Yatağan'da özel olan, bizim kadınlarımız bütün bu yukarıdakilere ilave olarak dükkana girer, bu işlerde yardımcı olurlar. Bir anlamda sanatkar yönleri vardır. Hatta eşlerini kaybet-

tikten sonra kendisi çakı bıçak yapan sanatı yürüterek evin geçimini sağlayan analar kadınlar da olagelmıştır bizde.

Günümüzün çağdaş, ileri gelişmiş dünyasında hem ekonomik hem de sosyal anlamda artık kadınlarımız, anneler geçmişin zorlu sıkıntılı koşullarına artık eskisi kadar maruz kalmıyor ne mutlu ki. Bu yazı özelde annem için olmasına rağmen, Yatağan'ın fedakar cefakar çilekeş annelerinin bir yaşam kesiti olacaktır. Tüm Yatağan annelerinin anısını temsil etmektedir.

Annemiz Abide Baykara'yı 2 Kasım 2021 tarihinde kaybettik. 97 yaşında idi. Altı evlat dünyaya getirdi, yetiştirdi, bütün hayatını onlara adadı. Sağlıklı gençlik yılları boyunca onlar için dur durak bilmeden koşturarak çabalar harcayarak, kendi sıkıntılarını hastalıklarını ağrılarını acılarını üzüntülerini fark etmeden çocukları için yaşayan hep onları düşünen cefakar fedakar Yatağan annelerinden birisi idi. Cumhuriyete dünyaya gelmiş olan ilk nesillerin hayatta olan son temsilcilerindendi. Yeni Türkiye'nin yokluklar içindeki ilk dönemlerinden ikinci dünya savaşına, at arabasından uçaklara günümüzün cep telefonlarına kadar bir çok değişiklik ve yenilikleri yaşadı hasbelkader.

Annem, ailesinin en küçük çocuğu olarak 1924 te dünyaya gelmiş. 7 si kız 9 kardeşlermiş. Yukarı bucak'ta Akbekirler sülalesinden. Annesi Zeynep kocanamız Sivrililer (veya Gocüsenler) sülalesinden. Babası mol-la Halil olarak bilinirmiş, söylendiğine göre çok uzun yıllar medreseye devam etmiş. Burada zorluklar çileler içinde geçen bir yaşam içinde hiç sızlanmadan fedakarca çocuklar yetiştirmiş, ailesini evini idare etmiş, etrafına da yardım etmiş yol göstermiş sade basit bir köylü kadın öte yandan bir koca ana olan Zeynep ninemizden, kocanamızdan

biraz bahsetmek isterim. Osmanlının son döneminde 1883 te dünyaya gelmiş, bütün o savaşlar, yokluklar kıtlıklar, salgın hastalıklarla dolu sıkıntılı çileli dönemleri görmüş, Cumhuriyet Türkiye'sine yeni genç evlatlar dünyaya getirmiş yetiştirmiş kendisi basit ancak yüreği koca ruhu ulu bir Anadolu köy kadını. Günümüzün Türkiye'si bu anaların bu kadınların cefakar fedakar emekleri çabaları kocaman yürekleri sayesinde var olmuştur. Belki bir çoklarının artık mezar taşları bile kaybolmaya yüz tutmuştur, ama onların bu kutsal emeklerinin izleri her zaman yeni nesillerle yaşamaktadır farkında olmasak ta. Zeynep ninemiz 1900-1924 yılları arasındaki zorlu felaket yıllarında 7 si kız 9 çocuk dünyaya getirmiş büyümüş. Cumhuriyet öncesi o devirlerde medrese dışında okul eğitim yok köyde. Kızlar zaten okumuyor. Kuran da okuyamıyorlar böyle olunca. Her şey ezberden, kulaktan duyma görerek öğreniliyor. Kocaa-namızın dualar ve Kuran sureleri konusunda oldukça bilgili ve ezberi kuvvetli imiş. Zeynep kocanamızın kız kardeşi Hocalar sülalesinde Arif hocanın hanımı, Baha Akşit'in annesi imiş. O sayede hocaların sohbetlerine katılma fırsatı olarmış. Duaları sureleri böylece öğrenip hayat bilgisini de böylece geliştirmiş olsa gerek. Annem son zamanlarına kadar annesinden öğrendiği duaları okurdu bize. Bizlerde öğrenelim diye. Onun çok bilgili olduğunu çok güzel duaları olduğunu söylerdi. Kocanamin okumalarından dualarından bizlerde epey nasiplenme imkanı bulduk. Annem kocanamızı çok severdi, onun çok bilgili , çok iyi, herkese her yere yetişmeye birisi olduğunu söylerdi. Hatta imkan olsa onun yanında gömülmek istediğini söylerdi. Okul okuma kitap olmadığı için kız çocuklar için büyüüp yetişirken tek öğrenme kaynağı anneleriymiş doğal olarak o zamanlar.

Evin geçimi idaresi büyük ölçüde onun üzerinde imiş. Bağ bahçe hayvan hasenat yanında barut dövermiş geçime katkı olsun diye. Kendisini yetiştirmiş gördükleri ile tecrübesi ile bilgili ileri görüşlü işleri çekip çeviren et-

rafa faydası dokunan bir kadınmış. Hastalık ve yaraların tedavisinde, özellikle bebek ve küçük çocukların rahatsızlıklarında ona başvurulmuş. Bugün kocakarı ilaçları denilen yöntemlerle doktorun ilaçların olmadığı o dönemlerde bir çok bebek ve çocuğu iyileştirdiği kurtardığı söylenirdi. Genç kızların çoğu bugün henüz çocuk kabul ettiğimiz çok erken yaşlarda evlendirilip gene çok erken yaşta anne olduklarından, bebek bakımı hastalıkları hakkında hemen hemen hiç bilgileri olmazmış. Çok basit temizlik ve hijyen kuralları dahi ya bilinmiyormuş veya imkan olmadığından yerine getirilemezmiş. Bebek ölümlerinin çok sıradan olduğu ve doğal karşılandığı o zamanlarda Zeynep kocanamız bir çok bebeği kurtarmış. Bebeklerin başı çok yarılmış eskiden . Muhakkak eksik beslenme ve bakımsızlığın etkisi vardır. Zeynep kocana yağlı hamur vb. gibi maddeler sarak tedavilerle iyileştirmiş.

Burada annemden çok eskiden duyduğum oldukça dramatik bir olaydan bahsetmek biraz bu konudaki bilgisizlik ve eğitimsizlik hakkında fikir verici olabilir. Eski genç olduğu zamanlarda tanıdıklardan bir genç kadının çocuğu ateşlenmiş ve ateşten titrediği için anne üşüyor diye sobayı daha çok yakmış. Yavruca havaleden hayatını kaybetmiş.

Tibbin doktorun olmadığı dönemlerde okumakta çok yaygın idi. Kocan hastalıklar için nazar için yaptığı tedavilerin yanında iyileştirici dualarda okumuş Nefesinin de iyi geldiği söylenirdi. Bizlere çok okumuşluğu vardır. Mesela guatr hastalığı için okuyarak bazı işlemler uygularmış. Etkisi olsa gerek. Kendisinin gene anlattığına göre eskilerde bir zaman bir kış zamanı birisi dağ tarafından evlerinin kapısına kadar yarı donmuş vaziyette ulaşmış. Evleri köyün en kuzey tarafında imiş o zaman. Kış günü evlerin altı hayvan damı olur ve samra birikirmiş. Adamı gübre yığının içine gömmüş öylece kurtarmış. Vücudu ısıtmak için başka yol yok.

Kocanamin evinde her zaman bir ineği olarmış. Onun sütünden peynir yoğurt

yaparmış. Bir yere ziyarete gittiğinde muhakkak süt yoğurt götürürmüş. Gelen olduğunda da ikramda bulunurmuş. Hastaya çağdırdıklarında muhakkak bir arabaşı çorbası yapar götürürmüş, sıcak iyi gelir diye.

Zeynep kocana her zaman sevecen sevgi ve şefkat dolu anlayışlı idi, olumsuz ve tersliklere karşı toleransı geniş idi. Hep olumlu güzel şeylerden bahsederdi Yaşayıp görmüşlükten, zorluk ve sıkıntılarla geçen uzun bir ömür ile elde edilen yaşam tecrübelerinden kaynaklanan kendi çapında bilgeliği ermişliği vardı. Aynı zamanda sözü dinlenen etrafında sayılan saygı gören bir kadın imiş çevresinde. Zorluklar ve sıkıntılar karşısından pişmiş olgunlaşmış sabır ve tevekkülle davranmış. Bizlere ve etrafındakilere de her zaman bu yönde tavsiyelerde bulunurdu. Eskilerden örnek alınacak çok güzel hikayeler anlatırdı ve güzel ilgi çekerek sıkmadan anlatırdı. Hafızası da çok kuvvetliydi. Eski dönemlerde yaşanmış olan olayları oldukça detaylı hatırlar ve anlatırdı. Mesela benim hatırladığım, bizim hacı karacalardan büyük dedemiz hacı bodurca olarak anılmış. Civar illere hocalık yapmaya gidermiş. Kendi çocukluğunda, onun Bodrumdan dönüşünde köye at sırtında gelişini anlatırdı. Kıyafeti, atın örtüsü. Kocanamdan kıtlık, çekirge sürüsü istilas hakkında hikayeler duyardık çocukluğumuzda. Kıtlık döneminde ahlat armudunun öğütülerek un yapıp yenildiğinden bahsederdi.

Bir keresinde Kurtuluş savaşı zamanı ile ilgili sorduğumda "Mısfa Kamal çıkmış memleketi düşmandan kurtarmaya diye lafi geçerdi " şeklinde anlatmıştı . Babam kocanımıza epeyce bir hikayelerini hatıralarını anlattırıp teybe kaydetmişti.

Yaşlılığında çoluk çocuk torunlar geldiğinde muhakkak bir şeyler ikram edermiş. Halil dedenin kaybından sonraki yaşlılık döneminde torunları olarak ta kendisini çok sevdi sık sık ziyaret edilirdi. Hatta yatıya da kalırmış. Zeynep kocaanada evde fazla yatağı olmadığından bazen iki üç torun bir arada

gelince onlara birer birer gelin kalın dermiş. Yaşam koşulları ne kadar kısıtlı ve basitmiş.

Zeynep kocanımızı 1971 yılında kaybettik. Onun neslinden 100 üzerinde torun, torun çocuğu hatta torun torunu saymıştık hayatta iken. Bugün sanırım bu sayı beş yüzün üzerindedir tahminen. Zeynep kocaananın kendinden gelen bu kadar çok nesile hayat kaynağı olması bile tek başına çok büyük bir olgu. Mekanı cennet rahmeti bol olsun. "Cennet annelerin ayakları altındadır " ifadesinin yerini bulduğu aziz bir Yatağan anesi olsa gerek.

Bugünkü Yatağan Zeynep kocana gibi daha onlarca cefakar çileli Yatağan anasının nine-sin neslinden geliyor olsa gerek. Hepsine Allah gani gani rahmet eylesin.

Zeynep Kocaana -1967

Annemin çocukluğu da köydeki bir çok ailede olduğu gibi yokluk ve sıkıntı içinde sade yaşam koşulları içinde geçmiş. Kendisinden duyduğumuz bir anı hem annelerimizin de bir zamanlar çocuk olduğunu çocukluk yaşadığını hem de onların çocukluk çağındaki şartlarını gösteriyor: 4-5 yaşları olsa gerek. O zamanlar köyün kuzeyinde dağa yakın tarlaları varmış oraya giderlermiş. Bir seferinde

nohut yolmaya gitmişler. Nohut yolmanın bir keyifli tarafı arada yapılan nohut ütülmesi. Kendisinde bir büyük ablası Emetullah teyze ile yakın yaşta. Ablası ütmek üzere birkaç tane nohut yolmuş, kendisine iki tane aneme de bir tane vermiş. Annem bunu haksızlık olarak görse gerek hem ağlayıp hem şikayet etmiş yol boyunca : “ ana deecen, emet deecen, kendine iki dene yoldu da bene bi dene veeedi deecen .. “

O devirlerde köylerde kız çocukları henüz doğru dürüst oyun oynayamadan, eli ayağı tutmaya başlar başlamaz ev işlerinde annenin yardımcısı olurmuş. Oyuncaklar ise kendilerinin yaptığı bez bebek, çam pürçüğünden gelin gibi basit şeyler. Anlattıklarından bayram seyran olursa salıncak ve oğlanlardan fırsat olursa “gingirgeç “ binerlermiş. (bir dönemin bu en popüler oyuncağı artık günümüzde yok) . Öyle güzel gösterişli oyuncaklar, doyunca oyun oynamak yok. Yani Yatağan kadınlarının çilesi daha 5-6 yaşlarında küçücük çocukken başlıyor. Evin temizliği süpürgesi, çeşmeden su getirilmesi, ekmek yemek yapılmasına yardım, sofranın kurulması toplanması, varsa küçük kardeşlerin bakımı avutulması , annenin her işinde yanında yardımcısı. 12-13 yaşından itibaren de zaten gelinlik çağı.

Annemi bir keresinde 90 yaşında bahçedeki salıncağa bindirmiştik bahçede, torunları ile birlikte. Hiçte itiraz etmedi, aman bu yaşta kocakarı salıncağa mı biner demedi. Gözlerinde hala çocuk mutluluğu vardı. Çocukluğundan, 90 sene geride kalan hevesler.

Bugün hayal etmek bile zor bu duyguları, bu hayatları, erken yaşta evlilikleri hayatın yükünü omuzlarına almayı. Şimdi 18-20 yaşlarına kadar hep çocuk kalıyorlar anne babanın gözünde yanında. Hele üniversite filan okunuyorsa evleninceye kadar.

Annem o dönemlerin adetleri uyarınca küçük yaşta evlendirilmiş. 13 yaşında istemişler, ancak annem yapıcı küçük imiş, hayır diyemedikleri için çok küçük biraz bekleyelim denilmiş. Nişan süresi bu nedenle biraz sürmüş. Nişanlılık süresinde yakın birisinin dü-

ğününde, bir kenardan düğünde oynayanları izlerken diğer kızlar annemi öne doğru iterlermiş nişanlin orda bak seni görsün diye. O da çok utanırmış. 15 yaşında iken 1939 yılında evlendirilmiş babamla, bir soğuk kış günü imiş. Önceleri gelin at üzerinde gezdirilirken, adet değişmiş bir at arabası ile gezdirilmiş annem köy içinde. Çeyiz olarak ta sanırım bir yatak yorgan birkaç kapacak. Yaşının küçük olduğundan olsa gerek, annem evlendikleri gün babamı palto içinde yapılı heybetli gördüğünü ve korktuğunu söylerdi. Aslında fotoğraf varmış o zamanlarda ama nedendir bilinmez hiç düğün fotoğrafları yok, evlilik cüzdanına yapıştırmak için çekilmiş vesikalık fotoğraflarından başka.

Dedem babamın çocukluğunda vefat etmiş. Babamın babaannemiz Fatmana ebe ile beraber yaşadığı evde bir oda yeni aileye verilmiş adet olduğu üzere. Babam da evin en küçüğü olduğu için evde başka çocuk, gelin yokmuş. Zaten iki göz bir ev imiş. Alt katı dükkân dam. Bir odada ebem kalırmış. Annem temizlikte titiz birisidir. Yeni evlendiklerinde yerleri tahatları islenmiş kararmış görüp evi temizlemek istemiş. Her tarafı kapı pencere duvar silmiş süpürmüş ovalaya ovalaya . Babaannem si-tem etmiş bu duruma. Bizim evimiz pek mi kirliydi de bu kadar temizlik yapıyor diye. Kaynana gelin durumları her zaman var olmuş tabii ki..

Genelde Anadolu’da köylerde yeni gelinler pek ezilmiş eskilerde. Yatağanda da böyle olagelmış çoğunluk. Kaynanalar yeni gelinlere hep en zor ve zahmetli işleri yaptırırlar boyuna azarlayıp terslerlermiş (hepsi aynı olmaya bilir haliyle) . Hiyerarşik olarak yeni gelinler ailede en alt kategoride yer alırlarmış. Bizlerinde bildiği dönemlerde gelinler damadın küçük erkek kardeşlerinin bile elini öperdi. Küçük büyük erkek kardeşler zaten ağa olarak çağırılırdı. Tüm köylük kırsal alanlarda olduğu gibi kadının adı Yatağan’da da pek yoktu o zamanlarda. Genç kadınlar, yeni gelinler isimleri ile çağrılmazdı. Ne eş tarafından, ne kaynana kaynata ne de diğer aile fertleri tarafından iti-

Aile Fotoğrafı – 1956 Yılı. Çeşmebağda yeni evde. Henüz 32 yaşında 5 evlat. Babaannemiz hayatta.

bar etmek ilgi saygı sevgi göstermek yok zaten çünkü ayıp, küçüklük zayıflık.

Yani kadınların cefası evlenir evlenmez başlıyor. Yatağanda ev işleri, idaresi, yemek , çocukların bakımının sıradan sorumluluklar görevler. Bunun yanında bağ bahçe tarla işleri her zaman kadınların üzerinde kalmıştır. Yatağana özgü olarak ta çoğunluk her evin altında bir dükkan olduğu için çocuklar büyüyünceye kadar evin kadınları dükkanda yardımcı olmuştur. Kadının bütün bu işlere yetişmesi la-yıkıyla sızlanmadan şikayet etmeden ağır acı duymadan yerine getirmesi gerekir. Bugün hayal etmek bile zor böyle bir koşuşturmacayı. Kimseden teşekkür, eline sağlık, beğeni iltifat yok üstelik çoğu zaman azarlama şikayet.

Eski zamanların, bir yaygın lafı ise kadının kucağından sıpayı sırtından sopayı eksik etmeyeceksin. Bugün ne kadar olumsuz duygular uyandırır da eski zaman kadınlarının, annelerinin cefası bitmek bilmezmiş.

Bizim ailede de babam tarakçı ustası idi. Annemin baba evinden biraz tarakçılık bilgisi varmış, gerisini de babam öğretmiş. Galiba kış aylarında çok tarak satılmadığından olsa gerek koyun makası yapıldı. Ailenin esas geçim kaynağı bu iki ürün üzerinden sağlanırdı. Her ne kadar ırakları olsa da annem de her gün dükkana girer işlere yardımcı olurdu. Tabii ki diğer işler aynen devam ediyor.

İlk çocuk olarak Nuray abla 1942 yılında dünyaya gelmiş. O arada babam askere gitmiş. Bu süre zarfında annem diğer tarakçılar için evde dükkandaki tezgahta tarak dişi açarak evin geçimine katkıda bulunmuş. Babamın askerlik dönüşünden sonra bir taraftan tarakçılık işlerinde yardım bir taraftan evin işleri bir taraftan bağ bahçe işleri arasında 1947-1959 yılları arasında dört oğlan bir kız çocuğu daha dünyaya getiriyor. Bu arada 1950 de Çeşmebağ mahallesinde yapılan eve taşınıyor. Bu ev daha büyük daha geniş bahçeli. Hem evin hem bahçenin işleri artıyor. Peş peşe dünyaya gelen küçük çocuklar, ev bahçe çocuk bakımı her şeyin bir arada olduğu oldukça yüklü zorlu bir dönem. Dükkandaki işler devam ediyor. Bu yoğun iş yükü ve koşuşturmaca içinde bünyesinin çok zayıf düştüğünden olsa gerek 1952 yılında çok şiddetli bir verem hastalığı yakalanıyor. Anlattığına göre bir gün bağa gittiğinde çok yorgun hissediyor ve biraz uzanıyor yere toprağa. Bir müddet sonra göğsünde çok şiddetli ağrılarla uyanıyor. Eve nasıl geldiğini bilmiyorum derdi hep. Eve geldiğinde de ağrısından tutmak mümkün olmamış. Babam hemen köyün kamyonu ile Denizli'ye doktora götürmüş. Sonrasında altı ay kadar çok zorlu günler geçiriyor. Üç tane küçük çocuk, yeni doğandan 4 yaşına kadar. Babam annemi bir odada evden çocuklarda ayrı muhafaza ederek tedavisini büyük özenle uyguluyor ve annem veremden kayıpların çok olduğu bir dönemde nerdeyse ölümden dönerek iyileşi-

yor. Bu dönemde çocuklar küçük olduğu için Zeynep nine çok yardımcı olmuş. Yatağanda her evde olduğu üzere kız çocukları biraz büyüyünce annelerin en büyük yardımcısı. Ablam 10 yaşlarından itibaren okul dışında kalan zamanlarda tatil zamanlarında anneme yardımcı oluyor evin yükünü çekiyormuş. Ablam öğretmenliği döneminde de hep annemin en büyük yardımcısı ve destekçisi oldu hem ev işlerinde hem de çocuklarla ilgilenmekte.

1940lı yıllardan 1960lı yılların ortalarına kadar olan dönem aslında belki bütün dünyada ve Türkiye’de olduğu gibi Yatağanda da nüfusun büyük oranda arttığı nüfus patlaması dönemidir. Bunda en önemli rol, Yatağan özelinde de her ne kadar konu edilmese de vurgulanmasa da sınırsız çabaları fedakar emekleri ile köy kadınlarına köylü annelere aittir. Ailelerin bir çoğunda en azından 4-5 belki 8-10 çocuk yetişmiştir. Ülkenin bugünkü haline gelmesinde en büyük katkı saygı ile elleri öpülesi cefakar köy annelerininidir. Bizler ve bizim nesilde bu annelerin çocukları olmakla ne kadar gurur duysak azdır. Ne yapsak haklarını ödeyemeyiz.

Genel olarak Yatağandaki kadınların o dönemlerdeki günlük yaşamını da kısaca özetlemek üzere günlük yaşamından biraz bahsetmekte fayda var:

Sabah erkenden kalk, çocukları okula hazırla, temizliklerini yap, yapabilirsen yemek hazırlığı. Sonrasında dükkana gir. Demirci çakı bıçakçı ailelelerde, körük çekmek, dükkanda karşı çekiç vurmak körük çekmek, saplık doğrultmak, ve diğer işlerde yardımcı olmak en azından çocuklar büyüüp dükkana yardımcı olur duruma gelene kadar kadınların işi idi. Komşulardan tanıdıklardan bir çok kadın anne dükkanda da çalıştığını hatırlarız.

Tarak veya makas işinde çıraklar olmasına rağmen annemin yaptığı işler var, ağırlıklı olarak tarak dişi açmak, tarak doğrultmak.

Dükkan işlerinin arasında gel öğlen yemeğini hazırla. Evde ocak fırın yok, tüp gaz yok, buz dolabı şofben yok, sıcak su yok, musluk suyu yok. Su çeşmeden gelir. İçme ve kullan-

ma suyu çeşmeden gümül ve kovalarla getirilecek. Yiyecekler bozulmadan saklanacak. Bizim evde duvarın içine oyulmuş ve monte edilmiş bir tel dolabımız vardı, birde dedemin yaptığı söylenen küçük bir dolap. Haftalık yapılan alışverişler, kavurma yoğurt, peynir vb. bozulabilecek olanlar dolapta saklanır. Sebze meyve ise evin içinde serin kuytu köşelerde. Buzdolabının olmayışı pekte sorun olmazdı aslında. Kışın zaten serin. Yazın ise sebze meyve zaten bahçeden bağdan günlük getiriliyor.

Bahar gelince bahçe işleri, sebzeler dikilecek, hazırlanacak, domates patlıcan biber, salatalık, kabak. Meyve ağaçları üzümün bakımı. Bahçenin belli aralıklarla sulanması lazım. Bahar ve yaz aylarında bahçe sulama mahalle çeşmesinin havuzunda biriktirilen su ile yapılırdı. Mahallede komşular sırayla evlere doğru gelen arıklarla bahçelerini sulardı. Birde arada karışıklık veya oyun bozanlık yapan olurdu ve sulama sırası kavgaları olurdu.

Bunların yanında gene hemen hemen her evde bir inek koyun keçi tavuk gibi hayvanlar beslenirdi evin süt yoğurt ihtiyacı için. Bu kadar çocuk için süt ihtiyacını karşılamamanın başka yolu yok. Tabii ki bu da büyük oranda ev kadınlarının işi idi. Fenni konulara meraklı olan babam bir keresinde montofon cinsi yapılı bol süt üreten bir inek almıştı. Beslemesi emek istiyor altını temizlemesi ayrıca büyük iş. Annemin en zorlandığı ve şikayetçi olduğu tek iş bu olmuştu. Daha sonra ortaya çıkan romatizma ve bel ağrılarını da hep bu ineğin bakımının zorluğuna bağlamıştı.

İlkbahar yaz boyunca bütün Yatağanda kadınların işlerinin yoğunluğu iyice artıyor :

Bağ bostan işleri. Bağ belleri, bostan çapaları, yardımcı işçi bulma, onların yemeklerini hazırlama, onlarla beraber tarlaya bağa koşturmaya.

Kavun karpuz için bostan yapılacak. Karık hazırlaması, çapası, ot ayıklaması suyu yerine göre.

Üzümler olduğunda bağdan üzüm getir, her gün veya gün aşırı. Çocuklardan yetişkin olan varsa onunla.

Bostandan bahçeden domates biber sebze topla eve taşı.

Kavun karpuz çıktıysa onların toplanması eve getirilmesi. Evde yoksa taşımak için koşudan ödünç eşek bul, heybelere doldur, eve taşı

Yaz sonunda ; Bağ bozumu pekmez yapımı, kuru üzüm hazırlama .

Arpa buğday hasadı, harman işleri, çeç eleme, buğdayların değirmene götürülmesi, un çuvallarının saklanması korunması.

Tarhana bulgur hazırlama, kışlık sebze kurutma.

Aklımda kalan anılardan birisi, evlerin içlerinde boya badana olmazdı eskiden. Birkaç yılda bir bayram öncesi veya yazın evlerde kerpiçten yapılma duvarlar beyaz topraktan elde edilen sulu çamur ile sıvanırdı. Annemle birlikte Yüreğil tepelerinden beyaz toprak kazıp getirdiğimizi hatırlıyorum. Belki yardımcı belki yoldaş olarak yanında götürürdü.

Bir dönemlerde haşhaş tütün ekimleri vardı ilave kazançlar için. Tütün işleri de kademe kademe. Tütün fidelerinin dikilmesi, yaprakların toplanması, yaprakların kargılara dizilmesi, kurutulması.

Tarla bağ bahçe işleri – Tütün dizgisi yaparken

Burada bu işleri birer satırda geçtik ama her birisi günlerce çoğu zaman geceli gündüzlü süren yoğun meşakkatli faaliyetlerdir. Kocalar ve yetişkin çocuklarda katılsa da bütün ağırlıklı iş yükü kadınların üzerinde.

Her boş olabilen zamanda dükkanda ki işlere yardım.

Hafta sonu diye bir kavram zaten yok. Ancak Pazar günleri dükkana girilmiyor. Fakat bunun yerine evin genel temizliği, çamaşır yıkama, çocukların banyosu, geliyor. Bu temizlik çeşmeden çok miktarda su taşınması demek. Çamaşır makinası falan yok tabi elde. Kazanda su kaynatılacak, küllü su yapılacak. Çamaşır- lar tekne de tokuçlanarak yıkanacak. Asılacak kurutulacak. Evlerde banyo yok. Çamaşırın yanında çocuklarda yıkanacak. Pazar en yoğun gün aslında kadınlar analar ve kız çocuk- lar için. Kocalar kahvede, oğlanlar oyunda.

Birakın başını kaşımayı neredeyse nefes almaya zaman yok. Uyku zaten çok az. Annem yeri geldikçe doğru dürüst uyku nedir bilmem derdi. Gündüz ki o kadar koşuşturmadan sonra geceleri çocukların üstü açıldı mı öksürdü mü ateşi çıktımı kaygısı ile geçen bölük pör- çük yarım yamalak uykular. Yılın istisnasız 365 günü, dur durak bilmeden aynı tempo.

Bütün bunlardan açıkça belli ki evin geçimi- nin sağlanmasında kadınlar esas sorumluluk ve iş ağırlığını yükleniyor ve evin çocukların bütün yıllık yiyecek ihtiyaçlarını karşılıyor bü- yük oranda. Bedelsiz fedakar bitmek bilme- yen gayret ve çabalar harcayarak. Tek gailisi tesellisi ailesinin çocuklarının karnının doy- ması beslenip büyümesi . Kendilerini böyle yüce kutsal bir amaca adanmış olmasa bu ka- dar cefa yük çekilir mi. İşte Yatağan annelerin kutsallığı haklarının ödenmezliği buralardan geliyor.

Bu durum aslında o dönem Yatağan ka- dınlarının genel resmi. Koşuşturma sırasında çoğu zaman sırtına sarılmış bir bebek, yanın- da üç dört yaşlarında koşuturan bir çocuk, bir ihtimal yenisine hamile.

Annem her zaman söylerdi. Hiçbir zaman bir yere yürüyerek gittiğimi hatırlamıyorum hep koşuturdum. Evde gün içinde merdi- venlerden kaç kere nerdeyse koşarak inip çık- tığımın sayısı yoktur derdi. Böyle bir koşuştur- mayı çabayı bugün tahayyül etmek bile çok zor. Üstelik bütün bu çabalara bir teşekkür,

bir ellerine sağlık, bugün çok yoruldun biraz dinlen gibi gönül alacak bir tatlı söz yok.

Oysa o dönemlerin küçük çocukları için yurtdışındaki olayların çoğu keyifli eğlenceli anılarla doludur. Bir taraftan yardım edilir ama öte yandan eğlencedir. Üzüm çiğnemek, harmanda düvene binmek, bağda çibıkların arasında oynamak, bostanda hışır toplayıp yemek.

Biz çocukluğumuzda annemin ellerini hep nasırlı hatırlarız, ayakları da hep nasırlı olur çoğu zamanda yarılmış durumdu olurdu. Hiçbir zamanda bundan dolayı bir şikayet bir gıcunma olmazdı akıllara bile gelmezdi. Sanırım köydeki kadınların hemen hepsi içinde aynı durum söz konusu idi. Şimdiki gibi bakım güzelliği krem vb. kavramların ne olduğu da bilinmezdi sanırım.

Bu kadar telaşe içinde çocuk bakımı için köylük yerde olmanın bazı olumlu yönleri de vardı tabii ki. Çocuklar yürümeye başladıktan itibaren okul dönemine kadar olan süreci genelde sokakta geçirirdik. Evin önünde, sokakta mahallede diğer komşu çocuklarla oyunlar, kavga güreş yerine göre. 1950 li 60 lı yıllarda çocuklar bir göynek entari giyer sokağa öyle salınır. Her taraf güvenli olduğu için anne baba kendi işlerine bakarlar. Zaten başka da çareleri yok. Bu çocuklarla oynayacak oyalayacak bakacak fırsatları yok. Bir iki yaş büyük abla ağabey varsa onlarla beraber oynar, onlar tarafından avutulur. Yemek zamanı aile ile beraber anneler tarafından doyurulur. Çok küçük bebekler beşikte belenir. Eğer uyanır ağlar ise ve yanında kimse yoksa ağlar durur, abla varsa anneye haber verir anne işi bırakıp gider bakar, altını temizler veya besler.

Ramazan ve bayram zamanlarından bahsetmeden geçmek olmaz. Öncelikle çocuklar olmak üzere aileler için en keyifli zamanlar. Ancak kadınlar için ise ilave yükler, çocukların mutluluğu ile ödüllendirilen fedakar çabalar. Ramazan boyunca erken kalkıp sahur hazırlayacak, iftar için daha çok yemek çeşit hazırlanacak. Daha fazla emek daha fazla çaba oruçlu vaziyette dinlenmeden. Ama Ramazan'ın keyfi ile mutlular. Bayram önce-

sinde bütün günlük işlere ilave olarak bayram hazırlığı, evin temizliği, bayramlıkların hazırlanması, Ramazan bayramı ise çörek, börek pişi tatlı yemek hazırlığı. Bayram boyunca peş peşe gelen giden misafirlerin ağırlanması. Kurban bayramı ise öncesinde kurbanlığın bakımı beslenmesi temizliği, tüm bayram boyunca etlerin ayıklanması hazırlanması, kavrulması arada gelip giden misafirlerin ağırlanması. Kendi anne babalarının ellerini öpmek için gitmeye dahi zor vakit bulurlardı. Ailede köyde herkes bayram keyfi yaparken analar kadınlar teşekkür takdir beklemeden bu mutluluğu neşeyi yaratan kahramanlardır. Ama ailenin mutluluğu bu fedakar çabaların karşılığı olarak analar içinde en büyük mutluluğu keyif kaynağı. Hiç şikayet etmeden of demeden.

Belki istisnalar vardı ama Yatağanda ailelerde birbirine sevgi muhabbet göstermek sevdiğini söylemek ayıptı, hoş karşılanmazdı. Aileden aileye muhakkak farklı yaklaşım ve tavırlar olmuştur. Çocuklar bebeklik dışında öpülüp okşanmaz hatta kucaklanmaz. Bizlerde çocukluğumuzdan pek az hatırlarız. Zaten anne babaların da pek vakitleri olmaz. En fazla başı okşanır, sırtı sıvazlanır.. Ama anaların içlerindeki yüreklerindeki evlat sevgisi aile bağlılığı çok derin ve büyük. Hiç kaybolmuyor, ancak yaşlar ilerleyip çocuklar büyüyüp torunlar gelmeye başlayınca, o sevgi torunlarda ortaya konuluyor sağlıkları el verdiğince.

Yatağan kadınları 40'lı yaşlara yaklaştıklarında artık çocuklar genellikle yetişmiş olur, çocukların bakım yükü azalır ve oğlanlar dükkan işinde kızlarda ev bağ bahçe işlerinde yardımcı olmaya başlarlar. Artık annelerin yükü biraz azalmış ev aile içindeki yeri itibarı artmaya başlamıştır. Ezilme dönemi bitmiş artık ailenin anası büyüğü olmuştur. 50'li yaşlarda torunlar ortaya çıkmaya başlar ninelik dönemi başlar. Artık iyice kişilik ve kimliğin kabul edildiği itibar gördüğü döneme gelinir. Bir yerde artık geçmişte çekilen meşakkatlerin sıkıntıların sonuçları alınır. Haliyle birçok durumda kendilerinde bir taraftan kaynanadır

artık. Ancak daha yumuşak ve ılımlıdır geçmişe göre. Köroğlu ayvaz misali evde karı koca yalnız kalırlar. Atmıştan sonra ise artık yavaş yavaş kocamışlık dönemi başlar. Artık kadınlar hem aile içinde hem de çevrede sözü dinlenen, itibar gören, ziyaret edilen, fikir danışılan sayılan kimseler olurlar. Bir taraftan da uzun yılların yorgunluğu sıkıntısı altında yıpranmış vücutlar hastalıklarla mücadeleyle başlar.

O devirlerde yaşam koşulları gereği erkekler daha erken hayata veda ediyor olsa gerek, yaşlı kadın ebeler çok olurdu ve bir çoğu eşlerini kaybettikten sonra tek başlarına evlerinde uzunca süreler yaşamını sürdürürdü. Bu ebeler, kendi çocukları yanında mahallede konu komşu tarafından kollanır korunur itibar görürdü.

Burada Yatağan annelerinin Yatağan kadınlarının yeri geldiğinde güçlü kabiliyetli ve dirayetli olabildiğine bir iki örnek vermek isterim:

Örneğin babaannem de Yüreğil'den gelin gelmiş, yani gurbette ata ocağından ayrı uzak o zamanlar için. Dedem erken vefat edince babamı tek başına büyüttüm. Kaput dokuyarak evin geçimini sağlamış. Yüreğil ne kadar yol, bayramda seyranda gidebilirmiş ancak. Dedemden sonra aşağı yukarı 30 sene daha yaşamış. 1959 da kaybettik.

Ümmü bıllamızı vardı babamın kuzeninin hanımı, eşini erken kaybettiği için dükkana kendisi girer çakı yaparak evin geçimini sağlardı. Oğlunu öyle büyüttü yetiştirdi bir başına. Kayınvalidesi Elif kocanamız ile beraber yaşardı. O da Zeynep kocanamızın ailesinden eşini erken kaybetmiş mübarek bir kadın idi.

Annemin bir büyüğü, Emetullah teyzemizden kısaca bahsetmek isterim. O zamanlar mecburiyet olmasına rağmen kızlar pek okutulmamasına rağmen çok istekli olduğu için okula yazdırılmış ve birkaç devam etmiş. Belki de köyde okula ilk giden kızlardan birisi. Ancak oldukça başarılı ve hevesli olmasına rağmen o günün şartların gereği devam ettirilmemiş okula ve bırakılmış. Hatta dede-

min bu nedenle kısa sürede olsa ceza olarak tutuklandığı da söylenirdi. Daha sonra Has-sünlere gelin gelmiş, Şevket dayı ile evlenmiş. Şevket dayının küçük kardeşi de Remzi Şenel.okulda iken aynı sınıftalmış. Babası tarla tokat işleri çok olduğundan O'nu okutmak istememiş. Emetullah teyze yeni gelin olmasına rağmen itiraz etmiş onu okutması için. Babalarına, Remzi'ye düşen işleri ben yaparım yeter ki O okusun demiş. Remzi Şenel sonradan milletvekili oldu. Bu arada kendi gayretleri ile okuma yazmayı öğrenmiş. Yani yeri geldiğinde Yatağanlı kadınlar analar oldukça güçlü ve dirayetli olabiliyor. O da eşini erken yaşlarda kaybetti çocukları henüz genç ve öğrenci iken. Ailesine tek başına sahip çıkmış çocukları büyütüp yetiştirdi.. Ailesine liderlik yaptı, çevresi komşuları tarafından da sayılan itibar gösterilen, etrafına çok fayda ve katkı sağlayan tecrübeli ermiş eli öpülesi mübarek bir Yatağan annesi kadındı.

Yatağanda kızlar kadınlar bir taraftan da eskilerden beri aydın düşüncelere yeniliklere ve okumaya öğrenmeye açıktır. Henüz erkeklerin tam olarak okumadığı dönemlerde 1940 lar-da 1950 lerde bir Saniye öğretmen, bir Fatma öğretmen bir Nuray ablamız sebat ve gayretle zor şartlar altında okuyup memlekete hizmet etmişler nice çocuk okutup yetiştirmişlerdir.

Yatağan kadınlarını gücüne becerisine dair yakınlardaki bir anımı daha paylaşmalıyım: Artık bizlerden tarna yapan bulgur kaynatan pekmez sıkın salça yapan kalmadı. Ağız damak tadımız hep aradığı ve çok hoşumuza gittiği için tarna bulgur pekmez yapanlardan tanıdıklardan temin etmeye çalışırız. Köydeki bu ürünlerin tadı lezzeti başka yerde bulunmuyor. Ablamla muhtemelen Zeynep kocanamızın torun torununun çocuklarından olsa gerek, 40 yaşlarında bir uzak akrabamızdan alacağız. Evine gittik. Evinde bir katı bu tür malzemelere ayırmış. Bir kısmını kendisi yapıyor, bir kısmını da konu komşudan tedarik ediyor. Bu işin küçük çaplı ticaretini yapıyor yeri geldiğinde interneti bile kullanıyormuş. Demekki Yatağan annelerinin kadınlarının gücü becerisi dirayeti günümüzde de devam

ediyor. Küçük oğlu 16-17 yaşlarında. Yüzü kömür ve demirtozu karışımı karası dükkandan çıktı. Kendi işini yapıyor kendi parasını kazanıyor dedi annesi.

Ben eminim Yatağanda bir çok annenin bir çok kadının benzeri hikayesi vardır çilelerini, cefalarını fedakarlıklarını içeren. Özetle altını çizicek olursak, Yatağan anneleri kadınları, her zaman tüm güçleri ve varlıkları ile hayatın tam içinde olmuşlar, ailenin kurulmasında, geçimin sağlanmasında, kısaca aile yaşantısında ön planda yer alıp çok önemli sorumluluklar ve görevler taşımışlardır. Her ne kadar görünürde geri planda ikinci sınıf gibi olsada aslında ailenin ana direği olmuşlardır hep.

Annemin hikayesi ile devam edelim :

Bizler, 1960 lardan itibaren Yatağan'da ortaokul olmadığı için daha çocuk yaşlarda yaş sırası ile okul için evden ayrılıp Denizli'ye gönderildik. Annem için çocuklara sarılma sevmeye fırsatı olmadan çocuklardan ayrı, hasret dönemi başlıyor. Daha sonraki zamanlarda sohbet sırasında konu edildiğinde annem hep söylerdi. O koşuşturmanın telaşının içinde sizlerin ne yaptığınızı nasıl olduğunuzu düşünmeden , açlar mı sağlıkları yerinde mi diye endişe duymadan sizler için dua etmeden hiçbir zamanın geçmezdi derdi. Bir annenin bu derin duygularını tam olarak ancak anneler anlayabilir ama, bir annenin 11-12 yaşında çocuğundan ayrılmak zorunda kalmasının ne büyük bir duygusal fedakarlık ve yük olduğunu bizlerde ancak çoluk çocuğa karıştıktan sonra anlayabildik. Telefon yok, haber yok mektup fotoğraf yok. Denizli'den Yatağan'a ancak bayram tatili varsa veya şubat tatilinde geliniyor. Çocuklarımız okusun, yetişsin memlekete faydalı insan olsunlar diye katlanılan nasıl bir fedakarlık.

1960'lı yılların başlarından 1970'lerin ortasına kadar olan dönemde biz çocuklar artık ortaokul lise ve üniversite için okul dönemlerinde evden ayrı idik. Artık çocuk bakımı ile ilgili yükler azalmasına rağmen bu sefer masraflar arttığı için dükkan işleri devam ediyor. Çırakta olmadığı için dükkanda annemim

yükü biraz daha fazla kış dönemlerinde. Yaz döneminde bizler evde olduğumuz için dükkana ve bağ bahçeye yardımcı oluyoruz. Bu dönemde özellikle yaz dönemleri annem için dükkanda daha az iş olmasına rağmen, evin işleri bağ bahçe işleri arasında oradan oraya koşturduğu bir dönemdir çoğunluk, yaşı artık elliye bulmuş olmasına rağmen.

1970'li yılların ortasından itibaren kış dönemlerinde bizim evde çocuk kalmamıştı. Babamda artık siyaseti bırakıp kooperatif işleri de yavaşlayınca biraz kendilerine vakit ayırma fırsatı buldular. 1975 yılında hacca gittiler. Sonra bir kerede umreye. Bu arada bizlerde üniversitede okulları bitirdik. Birer iş sahibi olmaya hayatımızı kazanmaya başladık. Babam da aktif iş yaşantısını bırakıp emekli oldu. 1978 yılında annemle babam İstanbul'a bizim yanımıza geldiler. Önceki zorlu çalışma döneminin mirası olarak bu dönem annemim bel ağrılarından çok rahatsız olduğu çok sıkıntılı bir süreç idi. Doktor tedavi peşinde fizik tedavi peşinde koşturdu durdu. Bu dönemde babamda artık ev işlerine filan yardımcı olurdu. Biz ilk planda garipsedik ama kendisi de bizlerde zamanla alıştı. 1983'ten sonrası Denizli'de geçen gene beraber olduğumuz bir süreç oldu. Bu dönemler artık annem için bir emeklilik dönemi gibi idi. Sadece ev işleri ile ilgilendiği. Yazları da hep köye gidilir ve bağ bahçe işleri gene devam ederdi. 1996 da babamın felç hastalığına kadar Denizli ve Yatağan'da hayat sürdürdüler. Babamın hastalığı döneminde 2001 yılına kadar babamla ilgilendi ona baktı özen ve şefkat ile.

Hacda babamla birlikte – Yıl 1975

Babamın 2001 yılında vefatından sonra ise Denizli’de kendi evinde yalnız kalmayı tercih etti. Kimseye yük ve muhtaç olmak istemiyordu. 90’lı yaşlarına kadarda böyle sürdürdü yaşamını. Arada ziyaretlerine gelen çocukların torunların keyfini sürdürmeye çalıştı. Daha sonra biraz daha güçten düşmeye başlayınca ablamla alt üst evlerde oturmaya başladılar ama gene kendi evinde ayrı kalmayı tercih etti. Ancak bu sefer yanında yardımcı kadın bulundu. Bu dönemde kışları Denizli’de yazları ise Yatağan’da geçirdiler. Sanırım bu dönemi hayatının en huzurlu rahat bir dönemi oldu.

90 yaşında salıncağa biniyor. Torunu sallıyor.
Evde bahçede

Annem, tüm hayatını bir çok Yatağan annesi gibi tek dünyası ailesi ve çocukları olarak, kendini ailesine çocuklarına adayarak, ailesi ve çocukları fedakar cefakar çabalar harcayarak geçirdi. Bugün bizlerin dünyasını doldurmuş olan siyaset devlet, dünyanın memleketin düzeni, ekonomik gidişat, sanat dünyası vb. konular hiç ilgi alanına girmedi. Sade basit her şeyin iyisini doğrusunu herkes için hayırlısını isteyen hesap kitap yalan dolan bilmeyen aklında olanı içinden geçeni doğrudan söyleyen duygularını gizlemeden açıkça ifade eden bir Anadolu bir köy kadını

annesi idi. Yaşlılığında arada kendisine hitap ettiğimiz üzere anaların anası idi.

Hayatının son yıllarında sülalenin en yaşlısı idi ve Zeynep kocana neslinin son temsilcisi idi. Zeynep nenenin torunlardan oldukça itibar görüyordu ve bu çok hoşuna gidiyordu. Onları evlerinde ziyaret eder, merdivenli evlerde bile zorlansa da üst kata çıkardı. Hayat çarkı ailenin en küçük çocuğunu zaman içinde sülalenin en yaşlısı haline getirmişti. Yüzünde yaşlı kadınlara mahsus bir nur ışıltısı olurdu.

Annem hiç eğitim görmedi ama cahil değil. Cehalet bilmemekten değil bildiğini kötüye kullanmaktan gelir. 1970’ li yılların sonunda hem kuran okumayı hem de Türkçe alfabe ile okumayı ve hatta yazmayı öğrendi. Bu şekilde defalarca hatim indirdi. Yasin’i ezberledi. Nerdeyse son yılına kadar da ezberden okurdu. Gene son birkaç yılına kadar kuran okumayı sürdürdü.

Hiçbir şeyden yapamam diye çekinmezdi. Son dönemlerinde akıllı cep telefonlarını kullanmayı öğrendi ve kullandı. Kendisi bizi arardı, cevapları. Görüntülü konuşmalar yaptık, fotoğraflar yolladık kendisine.

Hayata çok bağlı idi hep. Her bir araya geldiğimizde yeni bir torun olduğunda iyi ki yaşamışım bu yaşa kadar derdi. Namazını kılar kuranını okurdu. Bende takıldım ona, ne mutlu sana, artık hepsi kar diye. Son iki senesine kadar köyde yazın bahçeye iner köşe bucak inceler düzenlemeye çalışırdı. Son yıllarda ara ara düşüp bir yerlerini acıtıp çatlatmaya başlayınca yasaklamıştık artık. Çiçekleri çok sever, bahçeden topladığımız çiçekleri özenle düzenleyerek vazoya yerleştirirdi. Katarak ameliyatı olduğundan gözleri uzağı çok iyi görüyordu. Son yazda dahi bahçenin en uzak yerlerindeki asmaların dallarını evde balkondan görür bize budatır düzelttirirdi ısrarla. Evde mutfakta bir şeyler yapmak ister bizde mani olmaya çalışır artık bize söyle biz yapalım derdik düşer endişesi ile. O da öyle boş boş oturup durayım mı yavrum, öyle olursa yatar kalırım diye ifade ederdi kendisini.

Son senesinde nerden geldi ise bir bilgiye göre yüz yaşına kadar yaşayanlar yanlarında birisini daha cennete götürmeye hak kazanırlarmış diye . Hadi yüz yaşına az kaldı sayılır, kimi götürsün diye kardeşler arasında şaka yollu bir rekabet oluşturdurduk zavalı annem de arada kalırdı. Anneler evlatları arasında ayırım yapamaz tabii ki.

Dualarında kendisi için bizler için özel bir şey istemezdi, genel olarak herkes için hayırlısını dilerdi. Son yıllarında, ben arada sırada takılmak için bizler için torunlar içinde şöyle adını koyarak bir şeyler istesen anacığım senin duaların kabul olur derdim. Gene de çocuklarım torunlarım için en hayırlısı , herkeşe muradını versin gibi genel dua ederdi. Çok sıkıştırınca da utanıyorum oğlum kendim için bir şey istemeye derdi. Uygun gelmezdi ona.

Son dönemlerinde her telefon konuşmasını Allah'a emanet olun diye bitirirdi. O da biliyordu ki artık zaman yaklaşıyordu. Artık o yaştan getirdiği olgunluk ermişlik ve metanet olsa gerek o son ana hep hazırlamıştı kendisini. Yıllar öncesinde adet olduğu kendi annesinden gördüğü şekilde kefenini, alt üstünü hazırlamış bohçalamış. En son geçen yıl ablamları açmışlar tekrar yıkayıp hazırlamışlar. O kefene sarılarak yolcu edildi.

Son zamanlarında her birimizle karşılaştığında yüzümüze dikkatle bakar sanki son suza kadar beyninin ruhunun derinliklerine yüzümüzü nakşeder gibi. Belki de son görüşüm der gibi. Büyük bir sevgi ve muhabbet

Aile Fotoğrafı - Torunlarla 1999

ile dolu idi bakışları. İsmimizi söylerdi birkaç kere kalbinin derinliklerinden gelen bir ses tonu ile. Açık olarak ifade etmezdi belki biz üzülmeylem diye ama bakışlarında o anlam vardı sanki hep. Son bakış son görüş. Artık kendisini bu dünyaya vedaya da hazırlamıştı. Şuuru bilinci hep açıktı. Hasta yatakları kalmaktan çok korkardı ve dua ederdi Allah'ım beni yatağa muhtaç etmeden al diye. Nitekim de öyle oldu. Son gün kahvaltısını yaptıktan sonra hastaneye kontrol için götürcektik. Yorgun olduğunu biraz dinlenmek istediğini söyledi, dinlenmek üzere yatarken son nefesini verdi.

Güle güle nur yüzlü canım anacığım. Güle güle anaların anası..

Mekanın cennet olsun, kabrin nurlarla dolusun, Allah'ın rahmeti hep üzerine olsun.

KOOPERATİFLE YAŞAMAK: NECİP APALI

MUSTAFA KARAKAYA

Yatağanlı demirci ustalarımızdan ve yenilikleri köyümüze getiren bir büyüğümüz Necip Usta ile rahatsızlığı sebebiyle evinde görüştüm. Şifa ve hayırlı ömürler dilerim, Görüşmemizin kelimesine dokunmadan yazıya aktardım. Necip usta bazı söylediklerini Mustafa abem şimdi söyleyeceklerimi yazma deyince kalemı bırakıp yazmadım. Yatağanın gelişme, kalkınma macerasından bir özet ke-sit sunuyorum. M. Karakaya

Necip Apalı, 1939 Yatağan doğumlu, 1. dünya savaşı ve İstiklal savaşı gazisi Kazım Apalı hocanın oğlu, şimdi bağ makası işi devralıp yapan Erkan'ın babası, Yatağanda oturur emekli.

"Kooperatife Acıpayam Ortaokulundan 1954 yılında mezun olup köye gelince en genç kişi olarak 14-15 yaşlarında ortak - üye oldum. Kooperatifimizin adı: Yatağan Demircilik, Tarakçılık, Halıcılık Küçük Sanatlar Kooperatifidir.

Kooperatifin kurucuları aklımda kaldığı kadar: Bayram Can, Çancı Osman Parlaz, Bubasızlan Ali Aydoğan, Gayvacı Mustafa Güngör, İsa Tunçbilek, Zühtü Akşit Hoca, Ahmet Ali Demirbilek...

Kooperatifin isim levhası asıldı, kurucuların fotoğrafları asıldı. Dr. Baha (Akşit)bey geldiğinde "benim fotoğrafım neden asılmadı?" diye sordu, daha sonra biz idarecilerinki de duvarda asıldı. Öğrendiğimize göre Baha Bey Acıpayam'da Hükümet tabibi iken bir miktar para toplanıp, dilekçe ile gidilmiş, bir müddet sonra gittiklerinde yeterli para olmaması üzerine Osman Kaya ve arkadaşlarınca tekrar para toplanıp kooperatif kurulmuş, kuruluşun Ankara'dan tescili ile birlikte 1951 yılı kuruluş tarihidir.

Osman Kaya ile Bayram Can anlattı: 1951 de normal kongrede Ömer Baykara başkan seçildi. Ben ortak olduktan sonra 36 sene ortak olarak genel kurullara girdik çıktık değişik görevler aldım. Bir zaman sonra siyaset kooperatifte de kendini gösterdi, Ömer Baykara ve İsa Tunçbilek karşı karşıya geldi, kooperatif ikiye ayrıldı.

Hasan Uçaner pancar bıçağı yapıyor, önce mal koyacan satıldıkça parayı alırsın, uygulanan sistem buydu. Kongreye Acıpayam'dan yetkililer getirdiler, Ömer Baykara'yı çıkarcaklar, ilk defa(Kongre) başkanlığa seçildim. Kongrede önce Ömer Baykara'ya karşı Arif Yatağanbaba adaylığını koydu. Ömer Baykara seçildi. Kongrede Acıpayam'lı yetkililer de vardı. Mal verenin yarı parasını verelim diye genel kurulda teklif verdiler. dedikleri olmayınca genel kurul sonrası ayrılıp ayrı kooperatif kurdular. İsa Tunçbilek "içinizde bir Necip Apalı var, gerinizi çatıverin" demiş. Kongreden sonra 40 kişi ayrılmıştı. Ömer Baykara "olmaz onlar hep çürük" demişti ayrılanlar için.

Ömer Baykara İlk Başkan ve İlk Müdür

Ben başkanken farklı işler yapalım diye Ankara'ya gittik, kredi istedik vermediler. "Üyelerden faallerin düzenli olarak mallarını

alırsanız, aidatları düzenli alırsanız sizin krediye ihtiyacınız yok” dediler. Çünkü her kongre sonrası bilgi ve belgeler genel müdürlüğe gidiyordu. 460 tane ortak vardı, ödemelerini yapmayanlara 90 gün süre tanıdık borçlarını ödesinler diye. 40 kadar kişiyi çıkarmak zorunda kaldık. 30 bin liralık borcunu tamamlayan üye-ortaklığa devam etti. Şimdi ortak sayısı 108 dir.

Kooperatifte 36 sene üyelik, murakıplık, idarecilik ve başkanlık yaptım, sırayla yükseldik.

4 yıl bir kongreye katılmadım. Bir kongrede yeni genç ortaklar da vardı: “kooperatifi Yabeltaşla birleştirelim” diye teklif ettiler. Yabeltaştan sonra kooperatifi de bitirmek niyetindelerdi, Kabul edilmedi.

Bizde idare sağlam zaten yapılan görevler fahridir. Bir kongrede Mustafa Apalı başkan oldu. Kamil Karakaya bankada çalışıyordu, bankadan muhasip olarak getirdik. 20 kadar kişi borçluydu, onlar da borçlarını ödediler, yeni atılımlar yaptık.

Emekli Müdür İbrahim Aydin

Kooperatif binası yapılmadan önce köyde çeşitli dükkânlarda faaliyet gösterdi. Senin, Osman (Karakaya) dedenin pazaryerindeki dükkânında bina yapılıncaya kadar kaldık. Pazaryerinde köye giriş kısmında üç tane öğretmen evleri vardı. 1960lı yılların ortalarında evler satın alındı, kooperatif inşaatı başladı. Bu dönemde Ömer Baykara başkan, Araplan Nuri Akgün, Hanımcıların Mustafa Özkan, Salırların Süleyman Kesgin idarede, ben murakıptım. Karar alındı, 2 katlı bina yapıldı. Halen o bina kullanılıyor. Yeni binada bıçak ve diğer mallar imal edecektik, presler(baskı makinaları) alındı ama üretim yapamadık. Kredi karşılığı, borç karşılığı presleri satıp banka borcunu da kapattık.

Halı konusunda ise Isparta Sümerbank’la çalışıyorduk. 1954-1955 yıllarında Isparta’dan Ali usta geldi. Ali usta, Yatağan halkına halı dokumayı öğretti, alıştırdı. Biz de kooperatif olarak halıcılığa başladık. Çevre köylerde de tezgâhlar kurduk. Halı sayesinde güzel para kazan-

dık. Halıcılık zayıflayınca özellikle Türkiye’de el dokuma halıcılık zayıflayınca kapattık. Çünkü makine halıcılığı gelişti, istediğin ölçüde kesilip istenen yere seriliyor, bizim halılar daha kalındı, yıkaması zor, ölçüleri sabit, istenen ölçüde kesilip döşenemiyordu. Zaten Halı dokuyan da kalmamıştı.

Kooperatif aracılığıyla 1966 yılında Almanya’ya ilk gurbetçi işçi göndererek kooperatif olarak halkımıza o konuda da yardımcı olduk. (Yatağanlı demirci ustaları Almanya’da işlerinin erbabı olarak ve düzenli çalışarak çok tutuldular. Kasabamıza teknik malzeme, bilgi ve güzel evler yaparak da katkı yaptılar.)

Çakı bıçak pazarlaması konusunda ise, minibüs aldık, Samsun-Trabzon derken Türkiye’yi dolaştı. Şimdi köyde minibüs, kamyonetle ülkenin her yerine mal(çakı bıçak ve diğer el aletleri) götürüp satan pek çok araba var. Kooperatife iki araba aldık, tüp bayiliği ve tüp kamyonu da aldık.

Necip Usta Vatan Hizmetinde

Askerde Ankara Mürted hava üssünde 18 ay ikmal saymanıydım. Leblebicilerin Hacı Karaca bir yıl Ömer Baykara’yı Başkanlıktan çıkarmış başkan olmuştu. Ben emindim, bana kimse küsmedi, bileğimi bükemedi.

Yönetime Şenel Yatağanbaba ve İbrahim Aydin’i getirdik. İbrahim geçen yıl emekli oldu, Şenel Başkanlığa devam ediyor. Beraber danışır konuşuruz, işleri yürütmek için sabır lazımdır. Kooperatif olarak kendi paramız kendimize yeterlidir.

Nikelaj meselesine gelirsek: 1962 yılında Ankara’da askerdim. Arkadaşım Hüseyin Can’a mektup yazdım, İzmir’e nikelaj kursuna gitti. Askerden gelince çok gayret ettik, bütün malzemeleri getirttik. Elektroliz yoluyla krom ve nikel özellikli elektrikli kazanlara bıçak, makas gibi malların sadece çelik kısımları kazan içinde eriyiğe daldırılarak nikelaj yapılıyor. Belli zaman sonra demir yüzeyi ayna gibi parlak oluyordu. Nikelaj olabilmesi için, tabi malın

yağından temiz olması gerekir, yağlı yüzeyler nikelajı kabul etmez. Temiz yüzey önce bakırla kaplanır. Sonra nikel mattır veya krom beyazdır, böylece çok özellikli olarak nikelajlanır. Bu mallar ülkemizin pek çok yerlerine götürülüp satıldı, fakat yeterli gelişmeyi göstermedik. Nikelaj işini de bırakmış olduk.

Bıçak imalatı yapalım dendi, o da olmadı, demir satışı devam etti. Kooperatif bizde 18 sene kaldı, böylece büyüdü, güçlendi, Yatağan'a layık oldu.

İzmir Fuarına 1956,1957 yıllarında sergiler açıldı ama faydalı olamadı, daha sonraları katılmadık. Türkiye'de yılda 52 tane fuar açılıyordu, fayda olmayınca katılmadık, bazı sergilere katıldık, Yatağan mallarını tanıtmaya gayret ettik.

Kooperatif günlerinde kimseyi kırmadık, 2013 yılında genel kurulla kooperatifi yeni arkadaşlara teslim ettik. İş sağlam olanlardan çıkan iş sağlam olur. Genç arkadaşlar güzel çalışıyor, kooperatifi daha iyi yerlere götürüyorlar, sağ olsunlar.

Son söz söylemem gerekirse ben sokak mektebi okudum." (07.10.2021 Yatağan. M. Karakaya)

CEMİL AKSOY anlatıyor:

Kooperatif çelik anbar memurluğundan emekliyim, Yatağan 1939 doğumluyum.

Kooperatife girişim 1968 yılı, 1991 yılında emekli oldum. Hammadde satış sorumlusu idim. 1970 yılında pres, 26 bin liraya giyotin alındı. O zamanlar günde 10 ton kadar Karabük çeliği sattığımız olurdu, sonradan Ereğli demir çelik fabrikası demirlerine geçtik. Demir levhalar 1,5-2- 3-5 mm. tabak demir olarak kamyonlarla gelirdi. Kooperatife indirmek ise oldukça meşakkatli idi. Tabaka demirleri iki ucundan iki kişi tutup depoya atardı. O sırada mahalleye demirlerin birbiri üstüne deyince çok gürültülü sesi çıkar, çevre evleri, mahalleyi rahatsız ederdi, akşam ve sabah erkenden demir indirme işleri yapılmazdı. Gelen demir levhalar 1,5- 2 metre

ebatlarında olduğundan önce giyotinde belli parçalara sonra da preste daha ince çubuklara ayırıp verirdik.

İmalatçılarımızın kullandığı malzemelerimizin kooperatifte satışına başlayıp imalatçılarımızın üretimindeki eksiklerinde yardımcı olmaya çalıştık. Kooperatifte zımpara tozu, tel fırça, parlatma macunu gibi demircilere lazım olan malzemeler de satılırdı.

1968 yılından sonra halıcılığa 160 halı tezgâhıyla başladık. Yatağan'da ve çevre köylerde 1000 e yakın dokuma tezgâhıyla uzun süre faaliyet gösterdik. Daha sonraları halı ve demir işi de bırakıldı. (10.10.2021 Yatağan, M. Karakaya)

Necip Apalı Oğlu Erkan Apalı

Kooperatifimize uzun yıllar hizmet eden Necip Apalı Yatağan'da emekli olarak hayatını sürdürüyor. Oğlu Erkan Apalı da 29 yıldır babasının yanında başladığı mesleğini sürdürüyor. 22 yıl önce de meleşini babasından devir aldı, başka gençleri de çalıştırarak etmek sahibi yapıyor. 2008 yılından bu yana 14 yıldır da kooperatifimizin Yönetim Kurulunda görevini devam ettirmektedir.

YEREL ARAŞTIRMALAR VE BİLGİLENMELERİN IŞIĞINDA ACIPAYAM İLE İLGİLİ KİTAPLAR

Geçen sayıdan devam...

Hazırlayan: Hasan KALLIMCI

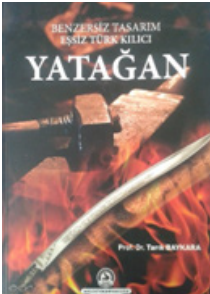

49- Acıpayam Haber Bülteni, Acıpayam Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğü yayını, Abdullah CANER, sayı 1, Acıpayam, Nisan 1985

Hemşerimiz, Nazili Öğretmen Okulu'ndan ağabeyim Abdullah CANER'in, Acıpayam Halk Eğitimi Müdürü olarak görev yaptığı yıllarda ilçesi ile ilgili yaptırdığı araştırmaları kapsayan bir üründür. Matbaa baskısı değildir, Halk Eğitimi Merkezi Müdürlüğünde hazırlanmış ve tab edilmiştir. Üç ayda bir yayımlanması düşünülen çalışmanın ilk sayısıdır.

50- Örfün Aydını Gürbüz Azak Acıpayam'dan Bâbiâli'ye Hatıralar, M. Nadir ÖNAY, Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2019

Yazar, ressam, şair Gürbüz Azak'ın hayatı, yayımladığı kitaplar, ressamlığı, tabloları, şairliği, köşe yazarlığı, hatıralarının eşliğinde tanıtılmıştır.

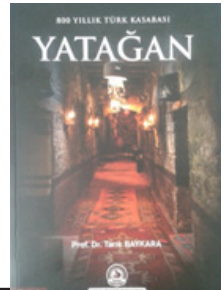

51- Benzersiz Tasarım Eşsiz Türk Kılıcı Yatağan, Prof. Dr. Tarık BAYKARA, Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2019

Kitapta; Türklerde demircilik, kılıç ve bıçak yapımının tarihçesiyle birlikte Yatağan kılıcı, geniş bir araştırma sonucu derlenen bilgilerle desteklenerek tanıtılmıştır. Ayrıca ek bölümünde, "madencilik, demircilik, kılınç, bıçak terminolojisi" ile "tarama sözlüğü"ne yer verilmiştir.

52- 800 Yıllık Türk Kasabası Yatağan, Prof. Dr. Tarık BAYKARA, Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2019

Tuncer Baykara'dan sonra Yatağan'ın tanıtıldığı ikinci kitap yeğeni Tarık Baykara tarafından yazılmıştır. Bu kitapta da Yatağan, her konuda yapılan geniş bir araştırmayla yarınlara miras bırakılmıştır.

53- Denizli'ye Dair Yazılarım, Prof. Dr. Tuncer BAYKARA, Denizli Büyükşehir Belediyesi Yayını, İstanbul 2019

Tuncer Baykara, araştırmaları sonucu yeni ulaştığı Denizli tarihi ile ilgili belge ve bilgileri bu kitabında da yer vermiştir. Ayrıca Yatağan, Acıpayam ve çevresi ile ilgili bazı tarihi ve kültürel konular hakkında tespit ettiği bilgileri de hemşerileriyle paylaşmıştır.

Devamı gelecek sayıda...

NURETTİN KUŞ İLE BİR SOHBET

AHMET OĞUZ ÖNAY

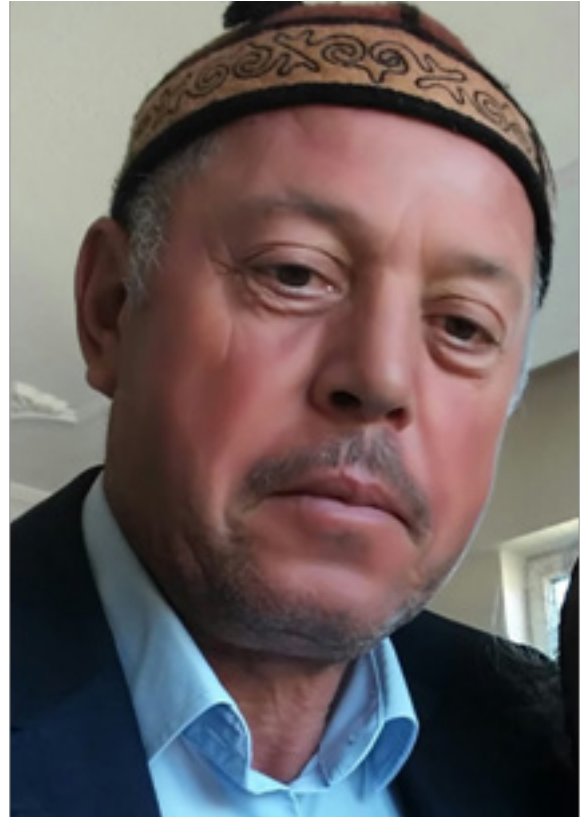
*2021 yılı yaz aylarında Yatağan'da kaldım. Fırsat buldukça evden çarşıya çıkarak yaşlı-genç Yatağanlılarla sohbet ettim. Nurettin Kuş ağabey hem Bağyan'da bahçe komşumuz olarak görüştükçe hem de kahveye çıktıkça yaptığımız sohbetlerle benim Yatağan'ı daha iyi tanımamda bir kılavuz oldu... Yatağan'ın eski muhtarı Nurettin Kuş ağabey ile Yatağan'ı biraz daha iyi tanıyayım diye yaptığım sohbetlerde sorularıma verdiği cevaplardan bazısını müsaadesiyle kaydettim. Belki benim gibi Yatağan'ın 1975-80'lerden sonrasını merak edenler vardır diye de bu yazıyı **Yatağan Dergisi** için hazırladım.*

Sizi biraz tanıyabilir miyiz, Kimlerdensiniz? Aileniz ne iş yapardı?

İsmim Nurettin Kuş. Mehmet Kuş'un oğlu. Çoban Mehmet Kuş'un oğluyum. 1968 doğumluyum. Yatağan'da doğduk, Yatağan'da büyüdük. Babamızın çoban olması vesilesiyle çocukluğumuz dağlarda geçti. İlkokulu ve ortaokulu Yatağan'da okuduk. Orta okuldan sonra iş hayatına atıldık. İş hayatımız kah imalat kah çiftçilikle veyahut satış ile geçti. İmalat derken çakı imalatı yaptık. Yerli çakı imalatı yaptık. Satış olayımız ise buradan dışarıya bıçak satışı şeklinde oldu.

Buraya gelen tüccara mı sattınız yoksa siz de dışarılara gittiniz mi?

Perakende olarak pazarlara gittik. İşte Manisa bölgesine, Soma bölgesine. Oradan Kütahya bölgesine, Tavşanlı bölgesine. Abim Ahmet Kuş oraya yerleşti rahmetli. Rahmetli olmadan önce oraya dükkân açtı. Çoluk çocuğu şu anda orada. Bıçak işi de bize çok şey olmadı. Sevmedik imalatı da biz bir ticari işe girelim dedik. Minibüs işine girdik. Minibüs işini servis olarak yaptık. İlk önce Isparta'da kara yollarında servis olarak çalıştık. 1 buçuk sene orada bu işi yaptıktan sonra 5 Nisan kararlarında tekrar Yatağan'a döndük. Bu sefer

Denizli'ye taşımacılığa başladık. Taşımacılığa başladıktan sonra evlilik girdi hayatımıza. Evlendik 1994'te. Ondan beri evliliğimiz Allah'a şükür devam ediyor. İşte 3 çocuğumuz oldu, 1

oğlan, 2 kız. Evlendikten sonra da yolcu taşımacılığına devam ettik. O zamandan beri taşımacılığa devam ediyoruz. Aşağı yukarı 1994 Haziran'da başladık. 94 hazirandan bugüne kadar devam ediyor. Bu arada ufak tefek bağ bahçe işlerimiz de oluyor.

Peki ilkokuldan neler hatırlıyorsunuz. Kimdi öğretmeniniz ilkokulda?

İlkokulda öğretmenimiz Selma Tuğrul diye öğretmenimiz vardı. Allah uzun ömürler versin hala yaşıyor, Denizli'den haber alıyoruz, birkaç kere toplandık arkadaşlar ile. Arkadaşları hatırlıyoruz ilkokul arkadaşlarını.

Kimler vardı samimi olduğunuz ilkokulda?

İsa kürekçi vardı, Hüseyin Cavit Bez vardı, Ahmet Ayduran vardı, kızlardan ise Gülfer Büyüktürkyılmaz vardı şu andaki ismi ile Gülfer Aslanboy, Aynur Özkanlar vardı kızlardan.

İlkokulda arkadaşlarınızdan hangileri ile görüşüyorsunuz şu anda?

Şu anda hiç birisiyle irtibatı kesmedik ama iş güç derken hayat akıp gidiyor. Ama yani tesadüf ettiğimiz zaman görüşüyoruz. Remzi, Ramazan Koçer, Mirza Yazlık, Halit Çalhan, Halit Baylan gibi arkadaşlarla, birçoğu ile denk gelip konuşuyoruz. Hidayet Aslankaya ile görüşüyoruz. Köyde bulunanlar ile görüşüyoruz irtibatımız var hepsi ile hala.

Köyde ekonomi ne üzerine kuruluyor, ne üretiyorlar?

Ekonomimiz bizim demircilik üzerine kurulmuş. Buraya Osmanlı'dan önce yerleşmişler ve dedelerimiz burada kılıç, bıçak, koca bıçak yapmışlar. Barut imalatı yapmışlar. Tarihte savaşlar için yapılan kılıcı da şu anda gençler hatıra için hediyelik olarak yapıyorlar. Bıçakçılık deyip geçiyoruz ama bizim dedelerimiz gene bıçakçılık olarak, çakı bıçağı olarak, ekmek bıçağı olarak veya hut bağ makası, koyun makası veya hut diğer el aletleri olmak üzere köyde birçok imalatımız var. Çakı bıçak olarak belki yüzlerce çeşit. Bunun dışında sayı-

sız el aleti üretiliyor. İmalatımızda sıkıntı yok. İmalat olarak gençlere ne verirsene yapıyorlar. Ne istenirse yapılıyor burada, yok yok. Lazer ile veyahut da değişik alet ve makinalarla imalatı geliştiriyorlar. Şu anda Türkiye'nin %70' ine hitap ediyorlar. Kesici aletlerde %70-75'ine te kabül ediyor üretim. Yatağan Türkiye'nin bıçak ve el aletleri üretim merkezi.

Peki Yatağan'da insanlar nasıldır? Nasıl tarif edersiniz Yatağanlı insanları?

Yatağan'ın insanı çok iyidir. Özellikle misafire karşı çok misafirperverdir. Yani şöyle bir şey var bizim halkımızda, dıştan gelen insanı çok tutarız biz. Köylümüzden ziyade, komşumuzdan ziyade dıştan gelen insanı böyle el üstünde tutarız ama kendi köylümüze karşı da bir zararımız yoktur. Ama bazen arkadan konuşmalar olur. Yani Ayşe böyledir, Hatice böyledir, neyse ufak tefek bu konuşmalar olur. Bu bizim kusurumuz. Ama merttir insanı, iyidir, çalışkandır çok fazla birbirinin arkasına düşmeden işine bakan insanlardır.

Muhtarlık yaptınız, köyde siyaset nasıldır?

Eskiden köyde genel olarak siyasi sıkıntıları vardı bunlar kalktı. Büyükşehir olduktan sonra biz de kasabadan mahalleye döndük. Mahalle olduktan sonra bunlar kalktı. Köyümüzde ikilik olayı kalktı. Şimdi bir zamanlar insanlar birbirinin peşinde koşarken işte birbirine küfrederken, birbirine kötü bakarken bu insanlar kardeş oldu. O zamanlar birbiri ile kavga eden insanlar şimdi kardeş oldu. Daha eskiden de siyasi olaylar vardı. İnsanlar sağcı solcu diye ayrı kutuplara ayrılmış ve bunlar birbiri ile konuşmayan insanlardı. Siyasi görüşleri vardı ama şimdi onlar kalktı köyde yaşayanlar da aynı durumda. Siyasi olaylar kalktı şu anda.

Yatağan'da bir bıçak satış dükkânı

Kaç yılında oldu bu siyasi sıkıntılar?

Bu 12 Eylül 1980'den önce olan olaylar. 13 Eylül'den sonra azaldı. Son zamanda iyice bitti bu sağ sol olayları. Önceden burada bizim çocukluğumuzda, biz ortaokula giderken Yüreğilli solcular buraya giremezdi. Burası ülkücü gençlerin güçlü olduğu bir yerdi. Bizim köylüler de Acıpayam'a gittiğinde sıkıntı olurdu. Orada da solcular hakimdi. Gençler birbirine girerdi sen solcusun ben sağcıyım düşünceyle. Bu olaylar kalktı. Köyümüzde başka yerler kadar olmasa da 12 Eylül'den önce siyasi olaylar fazlaydı. Şu anda o olaylar bitti, insanlar kardeş olarak yaşıyor yani. 12 Eylül öncesi birbiriyle konuşmayan insanlar sonra görüşüp konuşmaya başladı. Aradaki ayrılıklar kırıgınlık kalktı.

Peki köyün iş hayatının değişim nasıl oldu? Eskiden nasıldı ve bunlar nasıl gelişti, ne zaman gelişti?

Şimdi eskiden bizim çocukluğumuzda bizim abimiz, amcalarımız, dedelerimiz burada imalat yaparken, malı yapıyor ve biriktiriyormuş. İşte Ankara'dan, Sivas'tan Erzurum'dan top-

tancı gelecek diye biriktirmiş yaptığı malı. 1-2-3 ay yerine göre. Özellikle kış aylarında 3 ay biriktirmiş yaptıklarını. Bu tüccarlar geldikten sonra onlara bu yaptıklarını verirmiş. Bir müddet sonra köyün kendi tüccarları çıkmış onlar da mal toplamaya başlamış. Köyün tüccarları imalatçılardan haftalık olarak mal toplardı. Mal dediğimiz bizim imalatını yaptığımız çakı bıçak gibi şeyler. Bizim Yatağan konuşmasıyla mal diyoruz biz buna. Bizim tüccarlar İmalatları toplar ve pazarlamaya başlardı. O zamanlarda bu imalat çok hızlı değildi. Son yıllarda özellikle de 1990'dan sonra diyelim hızlandı. Çok sonra 2005'lerden sonra bıçakçılık çok hızlandı. Özellikle bıçak yapım aletleri gelişti. İnternet satışları çıktıktan sonra internet satışlarında patlama oldu. İnternet satışlarında şu anda gençler mal yetiştiremiyor. İnternette satışa da yetişilemiyor. İmalat için malzeme tedarikine de yetişilemiyor. İmalatçı çoğaldı. O zaman için diyelim 90'dan önce burada, bu memlekette bıçak, toptan olarak, işte aylık bazda belki 1000-1500 bıçak yapılıyorsa şimdi günlük bazda 10 bin bıçağı geçtiği oluyor. Burada aşağı yukarı 15 bin civa-

rında imalat var günlük, sadece bıçak olarak. Bunun yanında el aleti olarak koyun makası olsun veyahut bağ makası olsun onları saymıyoruz. Onlar daha fazla olur da şu anda bıçak ağırlıklı. Veyahut kılıç ağırlıklı.

Kılıç nasıl başladı?

Kılıç yapımı şöyle oldu: TRT'nin dizilerinden sonra başladı. İnternet satışı olmaya başladı. TRT'nin dizileri; diriliş başladı veyahut Payitaht ya da ondan önceki bazı ufak tefek dizilerde, Hürrem Sultan'da kılıçlar kullanıldıkça bunların imalatı, bunların satışı çoğaldı. Şu anda internette kılıç satışı çok fazla. Hançer satışı çok fazla. Veya av bıçağı türünde şu anda ki imalat çok iyi. Yani Yatağan'da işsizlik yok derecede. Dahası civar köylere de iş veriliyor. Kuyucak köyüne aşağı yukarı 200 kişiye sigortalı iş veriliyor. Yüreğil köyünün aşağı yukarı tamamına iş veriliyor veyahut imalat ortaklığı veriliyor. Ayaz'dan gelenler var. Köyümüze Yeşilyuva'dan gelenler var, sigorta olduğu için. Şu anda köyün durumu çok iyi. Bütün Yatağan'da sigorta var. Kaçak yok. Önceden 90'dan önce çok sigorta kaçağı vardı köyde. İşçilerde sigorta yapılmıyordu, çalışmada sigorta sorunu vardı. Şimdi hepsine sigorta yapılıyor. Hiçbir sıkıntı yok. Onun için de ailesi ile birlikte çalışan var, eşi ile çalışan var, tek başına çalışan var, fason işi yapan var. Önceden bir bıçağı tek başına yapıyordu, sapı dahil. Şu anda fason olduğu için iş taksimi var. Bir bıçağı 3-5 aile yapabiliyor. 3-5 usta yapabiliyor. Yüzünü birisi, kesmesini birisi, sapını birisi yapabiliyor. İş imkânı çok fazla. İş imkanında hiçbir sıkıntı yok. Parada bir sıkıntı yok. Şu anda bu

nüfusta olan yerlerde belki Türkiye'de 1. Veya 2. Sıradadır paranın döndüğü, belde bazında, mahalle bazında. Nüfusuna göre Türkiye'de 1. Gelebilir yani. Şükrediyoruz ve çalışıyoruz.

Peki Yatağan'da yaşadığınız en güzel anı neydi, ne olmuştu hatırladığınız?

Valla Yatağan'da en güzel anı ne yaşadık dersek, kişisel olmasın. Mahalle bazında söyleyelim. En güzel şey, Yatağan'ın kasaba olmaktan mahalleye geçmesi oldu. Çünkü önceden siyasi çekememezlik vardı. Ahmet şuna verdi Mehmet şuna verdi olurdu. Şu kazandı şu kaybetti olurdu. Bu taraf kazandıysa yok ona ceza keselim, yok öbür taraf kazandıysa onlara ceza keselim olurdu. Yok bunlar işte şu partiden bunlar bu partiden diye ayrılık gayrılık olurdu. Çok eskilerden beri devam eden bir ikilik vardı köyde. Camileri, kahveleri ayırdı bazı vatandaşların. Bazıları selamı sabahı keserlerdi birbirlerinden. Bizim çocukluğumuzda duyduğumuz Allah rahmet eylesin onların nesilleri şimdi hep öldü ama birbirlerinden kız alıp vermeyenler vardı, o partiden bu partiden diye. İkilik kalktı ikiliğin kalkması bizi sevindiriyor. İkiliğin kalkması bizi mutlu ediyor yani.

Peki Yatağanlılara söylemek istediğiniz bir şey var mı son olarak?

Yatağanlılar'dan, köylülerimizden memnunuz yani, hepsinden memnunuz. Çalışkandır, iyidir, hiçbir sıkıntıları yoktur, sağlıkları, sıhhatleri yerinde olsun mutlu huzurlu olsunlar kazançları iyi olsun dileğimiz bu. Yukarıda saydım bazı her yerde olabilecek ufak tefek sıkıntılar burada da oluyor ama o kadar kadı kızında da kusur olur. Ama genel olarak herkes işinde gücünde herkes birbirine karşı saygılı geçinip gidiyoruz. Daha ne olsun. Şükrediyoruz.

Teşekkür ederiz ederim Nurettin abi vaktini aldım.

Ben teşekkür ettim. Beni eskilere götürdün, ben teşekkür ederim.

Yatağan'da bir bıçak atölyesi

1970'lerin başında Yatağan orta mahalleyi gösteren bir resim. Tam ortada betonarme ev Ali Dayı'nın karşısında ise bizim ve Abdurrahman amcanın evi.

ORTA MAHALLENİN ORTASI

YUSUF ŞENEL

Çocukluğumun Yatağan'ında iki ana mahalle vardı; aşağı mahalle ve yukarı mahalle. Her iki mahallenin de muhtarları vardı. Bu iki mahallenin yanı sıra vatandaş tarafından benimsenen ama resmen muhtarlığı bulunmayan orta mahalle, yaka mahallesi ve çeşmebağ mahalleleri mevcuttu. Aşağı mahalle ve yukarı mahalle arasında her alanda çekişmeler olurdu. Babamdan dinlediğime göre geçmiş yıllarda yukarı mahallede düğün varsa aşağı mahallenin gençleri bir punduna getirip düğün evini basarlar, sopalarla yakaladıkları gençleri döverlerdi. Tabi bunun tersi de aşağı mahallede düğün olduğu zaman yaşanırdı. Rahmetli babamdan dinlediğime göre bu dayak olayı o kadar ciddi bir şekilde gerçekleşmiş ki sopa gelecek yerlere keçe bağlayarak adeta savaşa hazırlanır gibi hazırlanırlarmış. Bu uygulama daha sonra idare tarafından yasaklanarak kaldırılmıştır.

Neyse biz gelelim orta mahallenin ortasına. Mevcut PTT binasını baz alırsak Kuyucak

asfaltının Hacıhasan Çeşmesine kadar olan bölümü, postanenin yanından Kefe'ye giden yolun Hafız İbrahim Karaca sokağına kadar sokağın da Kefe Yaylasıyla birleştiği yere kadar olan bölümüyle on dönüm bile etmeyen küçük bir alandan söz edeceğiz.

Sene 1962. Belediye otobüsü Denizli'den dönmüştü ve bizim evin önüne çok güzel sarılmış bir paket bıraktı. Rahmi abim paketin arkasından indi. Rahmi abi, İzmir'de bulunan teyze oğlumuz Emin Abinin (Yatağanbaba) yanına terzi çırağı olarak gitmişti. Çıraklığı bırakarak toparlanmış, gelmişti. Araba gittikten birkaç dakika sonra babam geldi. Son derece sinirli bir şekilde Rahmi abiye paketi açmamasını, yarın sabah bu paketle birlikte tekrar İzmir'e gideceğini söyledi. Rahmi abim cevap vermedi. Bu arada nereden geldiyse Şevket amcam birden beliriverdi. Babama bir mesele mi var diye sordu. Babam da "Abi, bırakmış gelmiş. Yarın sabah yine göndereceğim." dedi. Amcam Rahmi abime döndü, "Sen

bu işi yapmak istemiyor musun?” diye sordu. Abim de hayır diyerek cevapladı. Şevket amcam kısa bir süre düşündü ve tekrar babama dönerek “Sen bu çocuğu İzmir’e gönderme. Bakmayacaksan ben bakarım. Bizim eve gitsin otursun. Senin çocukların da benim çocukların da gözü okumakta. Bunların hepsi yarın birer meslek sahibi olup köyden giderler. Bu ocakta kalırsa Rahmi kalır. Bunun okuyacağı falan yok. Çocuğu zorlama.” dedi. Bu dedikleri yıllar sonra gerçekleşti ve onlarca insanın cirit attığı Şenellere ait iki evde Rahmi abiden başka kimse kalmadı. Rahmetli gerçekten çok ileri görüşlü ve zeki bir insandı.

PTT binasını Hacıhasan çeşmesine doğru geçince ilk ev Karacaların İsmail dayınındı. İsmail dayının evinin üzerinde abisi Süleyman amca otururdu. Kocausta lakaplı Süleyman amca o zamanın binek vasıtaları olan at arabası, kağrı gibi araçların tamirinde çok iyiydi. Çevre köylerden bile tamir için gelirlerdi. Kardeşi İsmail dayı sessiz, sakin, pasif bir insandı. Halamla evlendi ve çocukları olmadan dünyadan geçtiler. Yeğenlerden Sabri Canbeldek eski evi yıkarak yerine yeni bir ev yaptı. Böylece maziden herhangi bir iz kalmadı.

Süleyman amca Binişler sülalesinden Günsün yengeyle evliydi ve bu evlilikten Zekiye, Hörü, Yüksel, Aysel, Aliye, Hasan Ali, Halil İbrahim ve Ümmü isimli çocukları vardı. Çocuklardan hiçbirisi yuvada kalmadı. Ekmek kavgası peşinde Denizli’de ve değişik yerlerde hayatlarına devam ettiler. Bugün her iki ocak da kapanmıştır.

İsmail dayının evinin karşısında Aşağı Müftüler sülalesinden Müşür lakaplı İbrahim Er-

genay, bitişiğinde kardeşi Abdurrahman (Ergenay) otururdu. İbrahim amca Abazalardan Ayşehanım yenge ile evli olup bu evlilikten Hörü, Dudu, Feridun, Süleyman ve Metin isimli çocukları vardı. Çocuklardan Süleyman ilkokul arkadaşımı. Zeki bir çocuktı. Özellikle matematikte benimle yarıştırdı. İlkokuldan bir iki sene sonra hayat rüzgarı onu da daldan dala uçurdu. Yıllardır Süleyman’ı hiç görmedim. Feridun ve Metin değişik yerlerden emekli olup Denizli’ye yerleştiler. Dudu, Cüneyt Yatağanbaba ile evlendi, Denizli’de yaşıyorlar. Hörü rahmetlik oldu. Ayşehanım yenge sağlığında eve gelir giderdi. Vefat ettikten sonra evde pek bir canlılık, hareket kalmadı.

Abdurrahman amca Sünnetlerden Hanım yenge ile evli, bu evlilikten Hatice, Arif, Güler, Dudu, Süleyman isimli çocukları vardı. Çocuklardan sadece Süleyman köyde kaldı. O da başka bir evde hayatını sürdürüyor. Eski evleri boş ve ıssız duruyor.

Abdurrahman amcanın evinin karşısında babam Akif Şenel ve onun arkasında amcam Şevket Şenel oturuyorlardı. Akif Şenel, Şevki hocalardan Hasibe Şenel ile evli ve bu evlilikten Selami, Rahmi, Yusuf, Ayşe ve Şevki isimli çocukları olmuştur. Şevket amcam ilk evliliğini Mustafa Efendinin kızı Dudu ile yapmış bu evlilikten İlhami, Küpra isimli iki çocuğu olmuştur. İkinci evliliğini Akbekirlerden Emetullah ile yapmış ve bu evlilikten Fevzi, Ziya ve Mahmut isimli çocukları olmuştur. Akif Şenel Bıçakçılık Kooperatifinde, Şevket Şenel ise Tarım Kredi Kooperatifinde katiplik görevi yapmışlar ve bu arada çiftçilikle uğraşmışlardır. İki kardeşten Şevket Şenel sert mizaçlı, sözü geçen ve aktif bir insandı. Akif Şenel ise daha sakin, daha çok duygusal yapıları bir insandı. Babalarının (Molla Yusuf dede) yaşlanıp ova ya gidemediği bir dönemde Molla Yusuf dede Şevket amcama “Şevket, aygıt yolundaki tarla nasıl bu sene?” diye sorar. Şevket amcanın cevabı “Baba maşallah, öyle güzel kabarmış ki yoluversen olacak. Bilmem bu sene ambar alır mı?” şeklinde olur. Dedem aynı soruyu babama sorar. Babamın cevabı “Baba, henüz bir şey gözükmüyor. Bilmem ektiğimizi alabilecek

1960’lı yıllarda Yatağan’ın gençleri askere gitmeden önce bir muziplik peşinde. Arkalarında solda İsmail dayının sağda ise Müşür lakaplı İbrahim amcanın evi görülüyor.

miyiz, şimdilik zor görünüyor.” şeklinde olur. Dedem de güler ve Şevket’in cevabı gönlümü daha hoş ediyor, der.

Bitişindeki yer Ali dayıma aitti. Ali Dayı bu binanın zemin katını fırın, üst katını ev olarak kullanırdı. Daha sonra bir kefil olma olayı sebebiyle bütün mallarına haciz geldi. Olayların üzüntüsü ve stresinin üzerine bir de evlat acısı eklendi. Ali dayım, kayınpederi Mümtaz dedenin (Yatağan) Yukarı Mahalledeki eski evine taşındı. Daha önce kullandığı evi alan arkadaşın da bir kaza sonucu aniden ölmesiyle eve bir daha taşınan olmadı. Zaman zaman alt tarafı dükkan olarak çalışsa da kalıcı olmadı. Ev hala boş duruyor.

Ali dayımın evinin tam karşısında Hassünlerin Akif Şenel’in bitişinde Abdurrahman Şenel’in evi vardı. Abdurrahman Şenel Hassünler sülalesinden Mehmet Ağanın büyük oğluydu. Üç hanım ve on iki çocuğa sahipti. Sülalenin üç hanımlı ve on iki çocuklu Mustafa efendi ile birlikte iki amca oğlu nüfusu çok azalan Hassünler ocağına bolluk bereket getirdiler. Abdurrahman amca zeki, hareketli ve kültürlü bir insandı. Günlük gazeteleri önce okur sonra da etrafını saran kitleye haberlerle ilgili yorum yaparak gazeteyi tekrar okurdu. Çardak’ta tahsildarlık görevi yaparken son hanımı İncelerli Güllü yenge ile tanışır ve evlenirler. Güllü yenge çok çalışkandı, yorulmak bilmeyen bir enerjiye sahipti.

Abdurrahman amca on iki çocuğa sahipti demistik. Bu çocuklardan Ayşana, Kemal, İsmet, Mümtaz, İskender Almalılardan Ümmühan yenge ile evliliğinden, Yılmaz isimli çocuğu Dursunca yenge ile evliliğinden, Müşerref, Müberra, Sadrettin, Kudret, Emel, Birgül isimli çocukları Güllü yengeden olmuştur. Çocukların hiçbiri köyde kalmamış ev zaman zaman kız evlatlar tarafından geçici olarak tatillerde kullanılıyor. Bunun dışında ise boş duruyor.

Abdurrahman amcanın ilk hanımından olan 5 çocuğu da vefat ettiler. Yakın zamanda da Müşerref ablayı kaybettik. Mekanları cennet olsun.

İncilerli yengenin büyük oğlu Sadrettin abinin gerek Yatağan dergisinde gerekse sosyal medyada güzel yazılarını okuyoruz.

Abdurrahman amcanın evinin karşısında Unculardan Yakup ve Osman amca oturu-

yordu. Çocukları tam hatırlamıyorum ama benim devre olanlardan Ali, Yatağan’da kaldı. Yaşar ise Denizli’de dolmuş şoförlüğü yapıyor. Bugün eskiyi hatırlatacak hiçbir şey yok. Geçmişteki evlerin olduğu yere rahmetlik Halil İbrahim abi (Gökkurt) iki katlı bir ev yaptı. Halil İbrahim abi Almanya’da çalışan işçilerimizin öncülerindendi. Canayakın, hoşsohbet, yardımsever bir abimizdi. Hastalanıp yatağa düştüğünde ziyaretine gitmiştim. Söz arasında hastalığının ne olduğunu sordum. Cevap çok ilginçti. “Hani, devlet zayıflayınca beylikler ayaklanır ya benimkisi de öyle. Hastalığın birisini kapatıyoruz, öteki çıkıyor. Allah sonumuzu hayır eylesin.” demişti. Allah mekanını cennet eylesin.

Halil İbrahim abinin evinin bitişinde ise Çolakçalardan Ömer amca (Gülcanbay) ve Halil dede oturuyordu. Ömer amca daha sonra bir ev yaparak oradan ayrıldı. Halil dede kısa boylu ama enerjik bir insandı. Yeni yeni müezzinlik yapmaya başladığımız yaşta ezanı çabucak okuyor hemen namaza kalkıyorduk. Birkaç sefer cemaat ile namaza yetişememişti. O gün gene hızlıca gelmiş fakat müezzinlik yapan Ziya abi daha hızlı çıkmıştı. Ziya abinin dediğine göre Halil dede yanına gelince anlaşılmaz bir şeyler diyerek namaza durdu. Halil dedenin evinin karşısında Ayvazların Mehmet amca oturuyordu. Mehmet amcanın Hatça ebe kızı Emir teyzeden Ünal, Kübra, Aşana ve Durkadın olmak üzere dört çocuğu olmuştur.

Ünal abi rahmetlik oldu. Durkadın da Tekkeköy tarafına gelin gitti. Ünal abi ve çocukları evi sürekli kullandılar, halen de kullanmaya devam ediyorlar.

Diğer taraftan Hafız İbrahim Karaca sokağından girersek sağımızda Kara Ahmet amcanın (Güner) evi vardı. Çavuşların Ayşe yenge ile olan evliliklerinden Fatmana, Sabahat, Dudu, Emine, Kübra, Kazım ve Veli isimli yedi tane çocukları olmuştur. Çocuklardan Kazım abi Aydın’da yaşıyor. Veli abi ise mevcut eski evi yıkarak yerine güzel bir ev yaptı. Yatağan’da yaşıyor.

Ahmet amca sessiz, sakın, tane tane konuşan bir insandı. Caminin mescidinde anlattığı, herkesi güldürdüğü fıkra hala aklımdadır. “Hamalın birisi 2 3 kasa eşyayı binbir zorlukla üst kata çıkarır. Mal sahibi der ki sen herkes-ten para alıyorsun, ben sana para yerine na-

sihat vereyim. Hem yeni bir şeyler öğrenmiş olursun hem de değişiklik olur, demiş.

O anda hamal da bir değişiklik olsun bu sefer de nasihat dinleyeyim diyerek kabul etmiş. Adam “biiirrrr demiş, fakirlik zenginlikten iyidir derlerse inanma, ikiiii demiş, hastalık sağlıktan iyidir derlerse inanma, üççç demiş yaşlılık gençlikten iyidir derlerse inanma.” Hamal çok öfkelenmiş. Bu taşıdığı eşya neydi diye sormuş. Adam da camdan yapılmış malzemeler olduğunu söylemiş. Hamal çıkardığı kasaları merdivenden fırlatmış, düşen kasalar şangır şungur ses çıkarmış. Bunun üzerine hamal da içlerinden bir tanesi sağlam kaldı derlerse sen de inanmaaa demiş.

Kara Ahmet amcanın evinin bitişiğinde Sünnetlerin Osman dede otururdu. Karahöyük-lü Ayşe yengeden (Garipçe) Yusuf, Mehmet Salih, Ramazan, Hanım olmak üzere 4 çocuğu vardı. Mehmet Salih abi uzun süre baba mesleği kasaplığı devam ettirdi. Yusuf abi de hayvancılıkla uğraştı. Ramazan abi yolculuk yaparak geçimlerini sürdürdü. Osman dedenin ölümünden sonra kardeşler dağıldı. Sadece Ramazan küçük bir ev yaparak sahanın bir kısmını değerlendirdi.

Osman dedenin karşısında Hafız İbrahim Karaca oturuyordu. Hafız Dedenin Hassünlerden Zehra ile olan evliliğinden Muhsin, Nazmi, Rasim, Leyla ve İkbâl olmak üzere 5 çocuğu oldu. Hafız dedenin vefatından sonra geçmişte kullanılan ev ve arsa başkalarına satılarak mazi ile bağlarını kopardı. Hafız dede ve çocukları yeni bir yazıya konu olacak kadar zeki, kültürlü, ilginç kişilerdi. İnşallah başka bir zamanda onları da yazarız.

Hafız dedenin bitişiğince Kölcelerin Şükrü amca oturuyordu. Gaysalı yengeden Bahar, Umman, Feride, Zümrüt, İsmail, Serpil, Seçil olmak üzere yedi çocukları vardı. Gaysalı yenge ölünceye kadar evde kalmaya devam etti. En sonunda yanında çocuk kalmayınca zaman zaman çocukların yanına uzun sürelerle gidip geldi. Vefatından sonra evde herhangi bir hareketlilik görünmüyor.

Şükrü amcanın yanında Kemiksizlerin Mustafa amca otururdu. Mustafa amcanın Dudu yenge ile olan evliliğinden İlhan, Nazım, Mehmet, Cevat, Zeki, Kübra, Sevim, Ayşe, Perihan, Zehra olmak üzere on çocuğu vardı. Ailenin

kullandığı ev bir yangın sonucu tamamen yandı. Çocuklar değişik yerlere dağılarak hayat kavgasına devam ediyorlar.

Sünnetlerin karşısında Velcennelerin Alı dayı oturuyordu. Alı dayının Hüsnü, Halil İbrahim, Mustafa, Ramazan ve bir de Şaheser isminde beş çocuğu vardı. Alı dayının vefatından sonra Hüsnü abi Almanya’ya diğer çocuklar da yukarı okul muhitine dağıldılar. Alı dayının evi yıkıldı, bugünse boş bir arsa olarak duruyor. Çocuklardan Ramazan yıllarca köyün fotoğrafçısı olarak çalıştı, ve rahmetlik oldu. Alı dayıyla bir gün caminin şadırvanında abdest aldık, namaz vaktini bekliyorduk. Birden bana döndü. Çocuk, sen süngü harbi nedir, bilir misin? ya öleceksin ya öldürecek-sin. Yavaşça döndüm. Yüzüne baktım. Gözleri nemlenmişti. Çektiği sıkıntılar, esaret, yokluk, savaş yüzünde derin çizgiler oluşturmuştu. Bir an heykele bakıyorum zannettim.

Camide iki ihtiyar daha vardı; Hacı Hasanla-rın Mehmet dede ile Dellanların Emin dede. Bu iki ihtiyar günün 20 saatini camide geçirir-lerdi. Uykuları geldikçe uyurlar, arada namaz-larını kırlarlar, yalnız oturdukları evlerine pek gitmezlerdi. Sürekli olarak birbirlerine pehli-vanlık taslarlar, güreş terimleriyle birbirleri-ne meydan okurlardı. “Sana bir çift dalarım, yıldızları sayarsın.” “Sana bir tırpan çekerim, ayağını koluna alır gidersin.” gibi meydan okumalarla kendilerini dinletirlerdi. Bir gün işi ciddiye alırlar ve güreşmeye karar verirler. İki halıyı üst üste koyarlar, elbiselerini bir kenara çıkarırlar ve güreşe tutuşurlar. Bu arada ayak sesleri gelir can havliyle ortalığı toplarlar. El-biselerini giyerler. Nefes nefeseyken gelenin ezan okumak için gelen kör Mustafa amca ol-duğu anlaşılır. Tüh, yarım bırakmasak olurdu diye hayıflanırlar. Acıklı yanık sesiyle Cuma günleri dışında sela vermeye başladı mı her-kesin yüreğini yakan Mustafa amca da rahmet istedi. Allah mekanını cennet eylesin. Musta-fa amca da dahil olmak üzere tüm ölmüşleri-mize rahmet dileyerek konuyu kapatalım.

Orta mahallede ola gelen bu değişiklikler, hareketler köyün tamamında da gerçekleşti. Geçmişin çekiş seslerine çocuk seslerinin ka-rıştığı, sokakların cıvı cıvı çocuklarla dolduğu Yatağan artık yok. Büyük çoğunluğun emekli olduğu, sessiz sakin bir dinlenme merkezine dönüşmüş Yatağan’ım.

Zeybek Kamaşı
Namıdiğer

YATAGAN

YAŞAR ÇAĞBAYIR

TÜRK EDEBİYATI | ROMAN

